

รายงานผลการดำเนินงานโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วยในอำเภอน้ำยืน
จังหวัดอุบลราชธานี

Ethnobotany of Suay Ethnic Group in Namyun District,
Ubon Ratchathani Province

หัวหน้าโครงการ

นายวิโรจน์ เกษรบัว

ภาควิชาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ คณะวิทยาศาสตร์

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ผู้ร่วมโครงการ

นายแก้ว อุดมศิริชาคร

นางสาวช่อทิพย์ กัณหาโชติ

ได้รับจัดสรรงบประมาณดำเนินโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมจาก

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2552

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วย ในอำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี สำเร็จลงได้โดยได้รับความอนุเคราะห์ด้านสถานที่ อุปกรณ์ และเครื่องมือสำหรับการวิจัยจาก ภาควิชาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี กลุ่มผู้วิจัยขอขอบคุณ ปราชญ์ชาวบ้านในอำเภอน้ำยืน ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืช ขอขอบคุณ คุณวุฒิพงษ์ ศรีสอาด และคุณวรโชติ วงศ์นิล ที่ช่วยเหลือในการออกสำรวจ และเก็บรวบรวมข้อมูล ในภาคสนาม ขอขอบคุณคุณอนิษฐาน ศรีนวล ที่ช่วยเหลือในการระบุชนิดของพืชวงศ์ยาง (Dipterocarpaceae) และขอขอบคุณมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของภูมิ ปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมพื้นบ้าน ซึ่งถือเป็นองค์ความรู้พื้นฐานที่สำคัญที่ควรอนุรักษ์ไว้ เพื่อ สืบต่อไปยังลูกหลาน ให้ความรู้เหล่านี้คงดำรงอยู่ต่อไป

การดำเนินโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมในครั้งนี้ ได้รับการจัดสรรงบประมาณประจำปี 2552 จากมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

วิโรจน์ เกษรบัว

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
กิตติกรรมประกาศ.....	ก
สารบัญ.....	๗
สารบัญภาพ.....	ก
สารบัญตาราง.....	จ
หลักการและเหตุผล.....	1
วัตถุประสงค์.....	2
กลุ่มเป้าหมาย.....	2
วิธีการศึกษาและแผนการดำเนินงาน	3
ผลการศึกษา.....	4
สรุปและวิจารณ์ผลการศึกษา.....	86
ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ	87
บรรณานุกรม.....	105

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
ภาพที่ 1 ลักษณะของ <i>Acanthus ebracteatus</i> <i>Andrographis paniculata</i>54 และ <i>Barleria lupulina</i>	
ภาพที่ 2 ลักษณะของ <i>Melodorum fruticosum</i> <i>Polyalthia evecta</i> และ.....55 <i>Aganonerion polymorphum</i>	
ภาพที่ 3 ลักษณะของ <i>Aganosma marginata</i> <i>Alstonia scholaris</i> <i>Holarrhena curtisii</i>56 และ <i>Ichnocarpus frutescens</i>	
ภาพที่ 4 ลักษณะของ <i>Willughbeia edulis</i> <i>Fernandoa adenophylla</i> และ.....57 <i>Markhamia stipulate</i>	
ภาพที่ 5 ลักษณะของ <i>Bombax anceps</i> Pierre var. <i>anceps</i> <i>Canarium subulatum</i>58 และ <i>Salacia chinensis</i>	
ภาพที่ 6 ลักษณะของ <i>Parinari anamense</i> <i>Cuscuta chinensis</i> และ.....59 <i>Terminalia mucronata</i>	
ภาพที่ 7 ลักษณะของ <i>Costus speciosus</i> <i>Dillenia aurea</i> และ <i>Anisoptera costata</i>60	
ภาพที่ 8 ลักษณะของ <i>Dipterocarpus alatus</i> และ <i>D. intricatus</i>61	
ภาพที่ 9 ลักษณะของ <i>Dipterocarpus obtusifolius</i> และ <i>Hopea odorata</i>62	
ภาพที่ 10 ลักษณะของ <i>Shorea roxburghii</i> และ <i>Shorea siamensis</i>63	
ภาพที่ 11 ลักษณะของ <i>Diospyros rhodocalyx</i> <i>Erythroxylum cuneatum</i> และ.....64 <i>Antidesma acidum</i>	
ภาพที่ 12 ลักษณะของ <i>Aporosa villosa</i> <i>Bridelia retusa</i> และ <i>Phyllanthus amarus</i> 65	
ภาพที่ 13 ลักษณะของ <i>Sauropus androgynus</i> และ <i>Trigonostemon reidioides</i>66	
ภาพที่ 14 ลักษณะของ <i>Homalium tomentosum</i> <i>Fagraea fragrans</i>67 และ <i>Gnetum latifolium</i>	
ภาพที่ 15 ลักษณะของ <i>Cratoxylum cochinese</i> และ <i>Cratoxylum formosum</i>68	
ภาพที่ 16 ลักษณะของ <i>Garcinia cowa</i> และ <i>Irvingia malayana</i>69	
ภาพที่ 17 ลักษณะของ <i>Tectona grandis</i> <i>Litsea glutinosa</i> และ <i>Bauhinia variegata</i>70	
ภาพที่ 18 ลักษณะของ <i>Crotalaria pallida</i> <i>Dalbergia nigrescens</i> และ71 <i>Droogmansia godefroyana</i>	

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
ภาพที่ 19 ลักษณะของ <i>Mimosa pigra</i> <i>Mimosa pudica</i> และ <i>Peltophorum dasyrachis</i>	72
ภาพที่ 20 ลักษณะของ <i>Pterocarpus macrocarpus</i> และ <i>Sindara siamensis</i>	73
ภาพที่ 21 ลักษณะของ <i>Uraria crinata</i> <i>Xylia xylocarpa</i> <i>Strychnos nux-vomica</i> และ.....	74
<i>Pavonia rigida</i>	
ภาพที่ 22 ลักษณะของ <i>Melastoma saigonense</i> <i>Memecylon edule</i> และ.....	75
<i>Artocarpus thailandicus</i>	
ภาพที่ 23 ลักษณะของ <i>Ficus hispida</i> <i>Rhodamnia dumetorum</i> <i>Zizygium cumini</i> (ค) และ.....	76
<i>Ochna integerrima</i>	
ภาพที่ 24 ลักษณะของ <i>Passiflora foetida</i> <i>Drynaria quercifolia</i> และ <i>Ziziphus oenoplia</i>	77
ภาพที่ 25 ลักษณะของ <i>Catunaregam tomentosa</i> และ <i>Gardenia saxatilis</i>	78
ภาพที่ 26 ลักษณะของ <i>Gardenia sootepensis</i> <i>Haldina cordifolia</i>	79
<i>Mitragyna diversifolia</i>	
ภาพที่ 27 ลักษณะของ <i>Morinda coreia</i> <i>M. tomentosa</i> และ <i>Rothmannia wittii</i>	80
ภาพที่ 28 ลักษณะของ <i>Lepisanthes rubiginosa</i> และ <i>Schleichera oleosa</i>	81
ภาพที่ 29 ลักษณะของ <i>Torenia fournieri</i> <i>Eurycoma longifolia</i> และ.....	82
<i>Smilax siamensis</i>	
ภาพที่ 30 ลักษณะของ <i>Helicteres angustifolia</i> และ <i>Helicteres hirsute</i>	83
ภาพที่ 31 ลักษณะของ <i>Colona auriculata</i> และ <i>Microcos tomentosa</i>	84
ภาพที่ 32 ลักษณะของ <i>Alpinia galanga</i> และ <i>Curcuma sessilis</i>	85

สารบัญตาราง

ตารางที่

หน้า

ตารางที่ 1	สรุปรายชื่อและการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้ของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วย ในจังหวัด.....	89
อุบลราชธานี		

หลักการและเหตุผล

พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน (Ethnobotany) เป็นคำที่ Dr. John W. Harshberger นักพฤกษศาสตร์ชาวอเมริกันได้กำหนดใช้ในปี ค.ศ. 1895 เป็นการศึกษาถึงการใช้อย่างไรประโยชน์จากพืชของกลุ่มชนพื้นบ้านที่สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ หรือได้รับการถ่ายทอดจากเพื่อนบ้านในกลุ่มของตนจนเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นนั้น โดยศึกษาถึงชนิดพืชที่ถูกต้อง ชื่อวิทยาศาสตร์ ชื่อพื้นเมือง ถิ่นกำเนิด ประโยชน์หรือโทษของพืช ฯลฯ ตลอดจนศึกษาถึงวิธีการนำพืชไปใช้งานกลายเป็นวัฒนธรรมของกลุ่มชนพื้นบ้าน ชนบางกลุ่มได้อนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่หรือพื้นที่ป่าไม้ของหมู่บ้านเอาไว้สืบทอดกันมาด้วยความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาง หรือสงวนไม้เพื่อใช้สอย เช่น ป่าปูดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นป่าชุมชนประเภทหนึ่งที่มีการอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์ป่าไม้แบบยั่งยืน การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านครอบคลุมไปถึงศาสตร์ที่เกี่ยวข้องอีกหลายสาขา เช่น เภสัชพื้นบ้าน (Ethnopharmacology) เกษตรกรรมพื้นบ้าน (Ethnoagriculture) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมแบบโบราณ เครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้านที่ใช้ทำการเกษตร และการปลูกพันธุ์พืชดั้งเดิมหรือพันธุ์พืชที่ยังไม่ได้ปรับปรุงพันธุ์ เครื่องสำอางพื้นบ้าน (Ethnocosmetics) เป็นต้น จึงอาจกล่าวได้ว่าพฤกษศาสตร์พื้นบ้านเป็นศาสตร์ที่สำคัญอีกสาขาหนึ่งของวิชาพฤกษศาสตร์ที่ควรเร่งดำเนินการวิจัย เพื่อเก็บเป็นฐานข้อมูลการใช้ประโยชน์ของพืชที่สำคัญ โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่มีเอกลักษณ์การใช้ประโยชน์จากพืชที่โดดเด่น ก่อนที่ความรู้เหล่านี้จะสูญหายไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม

การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดอุบลราชธานียังคงจำกัด การวิจัยทางด้านนี้ยังไม่เป็นระบบ ถึงแม้พื้นที่แห่งนี้จะมีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์สูง ซึ่งอาจแบ่งออกได้อย่างกว้างๆ ตามลักษณะทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีความเป็นอยู่ได้สองกลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มแรกเป็นชนสายตระกูลไทย-ลาว เป็นประชากรส่วนใหญ่ของภูมิภาคกระจายกันอาศัยครอบคลุมพื้นที่ทุกอำเภอ และยังคงลักษณะทางวัฒนธรรมของตนไว้ค่อนข้างสูง ทั้งในด้านภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณีสำคัญต่างๆ แม้ในปัจจุบันความเจริญจากภาคกลางจะแพร่ขยายเข้ามายังพื้นที่ทำให้ขนบธรรมเนียมบางอย่างเริ่มเปลี่ยนแปลงไป เช่น การแต่งกาย และวิถีความเป็นอยู่ แต่คนส่วนใหญ่ก็ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมไว้ได้ โดยเฉพาะประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ความเชื่อ การละเล่นและดนตรีพื้นบ้าน เป็นต้น กลุ่มชนในสายตระกูลนี้ได้แก่ คนไทยพื้นบ้านอุบลราชธานี ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่โดยทั่วไปในเขตจังหวัด และอีกกลุ่มหนึ่งเป็นผู้ไทหรือกูไท นอกจากนี้ยังมีบางส่วนที่เป็นชาวกลาหรือไทยใหญ่ ส่วนกลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มชนสายตระกูลมอญ-เขมร ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่ค่อนข้างหนาแน่นทางใต้ของจังหวัด บริเวณเขตอำเภอเดชอุดม น้ำยืน นาจะหลวย และบุณฑริก มีบางส่วนที่อาศัยปะปนอยู่กับกลุ่มคนไทย

พื้นบ้านในเขตอำเภวารินชำราบ บิบลม้งสาหาร และเชียงใน กลุ่มชนสำคัญในสายตระกูลนี้ได้แก่ เขมรและส่วย ซึ่งในการวิจัยในครั้งนี้ได้เลือกที่จะศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของกลุ่มชาวส่วยในเขต อำเภอน้ำยืน เนื่องจากเป็นกลุ่มชนขนาดเล็กที่มีวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์และกำลังจะสูญหายไป

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงบทบาทของพืชในแต่ละชนิดที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วย และบันทึกไว้เป็นฐานข้อมูลเพื่อการใช้ประโยชน์ของคนรุ่นหลัง หรือเพื่อประยุกต์สำหรับการศึกษาด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ด้านเภสัชศาสตร์ เคมิ และเกษตรศาสตร์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังเป็นฐานข้อมูลด้านความหลากหลายของพรรณไม้ในจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการวางแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ต่อไป

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาบทบาทของพืชท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาพื้นบ้านในด้านต่างๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วย ในเขตอำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี
- 2) เพื่อศึกษาด้านความหลากหลาย ระบุชนิด และบรรยายลักษณะตามหลักอนุกรมวิธานพืช
- 3) เพื่อเป็นฐานข้อมูลการใช้ประโยชน์จากพืชของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วย เพื่อการอนุรักษ์พรรณพืชที่มีประโยชน์และอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้าน

ลักษณะของโครงการ : เป็นโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

- ☒ ลักษณะการสำรวจ ศึกษา และวิจัยเพื่อการรวบรวมข้อมูล
 - ☐ ลักษณะการศึกษาจากสิ่งก่อสร้าง สถาปัตยกรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่น
 - ☐ ลักษณะการเผยแพร่ เช่น การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ ประชุม และสัมมนา
- โดยมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับ :
- ☐ การกิน
 - ☐ การอยู่อาศัย
 - ☐ การรักษาพยาบาล
 - ☐ ความเชื่อและศาสนา

กลุ่มเป้าหมาย

หมู่บ้านชาวส่วย ตำบลจันลา อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านที่มีอายุมากกว่า 65 – 70 ปี ขึ้นไป จำนวน 5 คน

วิธีการศึกษาและแผนการดำเนินงาน

1. วิธีการศึกษา

1) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาด้านพฤกษศาสตร์
พืชน้ำบริเวณต่างๆ ของประเทศไทย

2) สำรวหมู่บ้านกลุ่มชาติพันธุ์ส่วยที่อาศัยอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานี

3) ออกสำรวจและเก็บตัวอย่าง โดยออกแบบสำรวจ เก็บข้อมูลตามแบบสอบถามจากผู้ทรง
ความรู้ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้เฒ่าหรือหมอยาพื้นบ้าน เก็บตัวอย่างพืชทั้งตัวอย่างสดและตัวอย่างแห้ง

4) นำตัวอย่างพืชที่เก็บได้มาวิเคราะห์เพื่อหาชื่อวิทยาศาสตร์

5) จัดทำฐานข้อมูลการใช้ประโยชน์ โดยนำมาตรวจสอบหารายชื่อวิทยาศาสตร์ เรียงลำดับ
การใช้ประโยชน์ บรรยายเอกลักษณ์ของพืช ตามหลักอนุกรมวิธานพืช

6) เขียนรายงานการวิจัย

2. แผนการดำเนินงาน

ดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการดังตาราง

แผนการดำเนินงาน	ระยะเวลา (เดือนที่)											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. ศึกษาเอกสาร	←→											
2. จัดทำแบบสัมภาษณ์	←→											
3. กำหนดพื้นที่เป้าหมาย กลุ่มเป้าหมายและสำรวจพื้นที่ กลุ่มเป้าหมาย		←→										
4. สุ่มตัวอย่างโดยการสัมภาษณ์ และเก็บตัวอย่างพรรณพืชและ บันทึกข้อมูล				←→								
5. ตรวจสอบชื่อวิทยาศาสตร์ บรรยายเอกลักษณ์ และจัดทำ ฐานข้อมูลการใช้ประโยชน์ พรรณพืช					←→							
6. วิเคราะห์สรุปผล และจัดทำ รูปเล่ม									←→			

ผลการศึกษา

จากการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ส่วยในอำเภอน้ำยืนจังหวัดอุบลราชธานี ระหว่างเดือนกันยายน 2551 ถึงเดือนตุลาคม 2552 พบพืชที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของประชาชนทั้งหมด 93 ชนิด 88 สกุล 45 วงศ์ ศึกษาลักษณะทางสัณฐานวิทยาของพืช พร้อมบรรยายลักษณะตามหลักอนุกรมวิธาน และรวบรวมข้อมูลการใช้ประโยชน์ โดยเรียงลำดับตามวงศ์และสกุลดังนี้

1. วงศ์ ACANTHACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Acanthus ebracteatus* Vahl

ชื่อพื้นเมือง : เหงือกปลาหมอดอกขาว

ชื่ออื่น : เหงือกปลาหมอ

ไม้พุ่ม สูง 60-120 เซนติเมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงข้าม แผ่นใบรูปขอบขนาน กว้างประมาณ 5 เซนติเมตร ยาว 12.5-17.5 เซนติเมตร โคนใบรูปลิ้น ปลายใบแหลม ขอบใบเว้าลึกปลายเป็นหนามแหลม ดอกช่อ เป็นช่อเชิงลด ออกที่ปลายกิ่ง ยาวประมาณ 15 เซนติเมตร มีดอกย่อยจำนวนมาก ใบประดับรูปไข่ ยาว 7.5 มิลลิเมตร ไม่มีใบประดับย่อย กลีบเลี้ยงมี 4 กลีบ เรียงเป็น 2 ชั้นๆ ละ 2 กลีบ ชั้นในกลีบแคบกว่าชั้นนอก กลีบดอกเชื่อมติดกัน ปลายแยกเป็น 2 ปาก รูปขอบขนานแกมวงรี สีขาวหรืออาจมีสีน้ำเงินซีด ตรงกลางกลีบสีเหลือง กว้าง 1.5 เซนติเมตร ยาว 2.5 เซนติเมตร เกสรเพศผู้สีชมพู ก้านเกสรมีขนสีขาว ผลแห้งแตกรูปขอบขนาน เปลือกแข็งสีน้ำตาลสด เมล็ดรูปกระดุม มี 2 เมล็ด ผิวเกลี้ยง (ภาพที่ 1 ก)

การใช้ประโยชน์ : ใ้รากและต้นเป็นยาอายุวัฒนะ รักษาฝี รักษาโรคผิวหนัง เมล็ดมีสรรพคุณรักษารักษาไข้ ส่วนใบมีสรรพคุณรักษาอาการปวด รักษาไข้ รักษาแผล รักษาอาการคัน บำรุงประสาท ใ้รากขับเสมหะ รักษาโรคอัมพาต เป็นยาอายุวัฒนะ รักษาอาการหืด และอาการไอ

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Andrographis paniculata* (Burm.f.) Wall. ex Nees

ชื่อพื้นเมือง : ฟ้ายะลาย

ชื่ออื่น : ฟ้ายะลายโจร หล้ากันงู น้ำลายพังพอน

ไม้ล้มลุก ทั้งต้นมีรสขม ลำต้นเป็นสี่เหลี่ยม ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม แผ่นใบรูปไข่หรือรูปใบหอก กว้าง 0.5-3 เซนติเมตร ยาว 3-7 เซนติเมตร โคนใบรูปสอบเรียวหรือรูปลิ้น ขอบใบเรียบเป็นคลื่นเล็กน้อย ปลายใบเรียวแหลม ผิวใบเกลี้ยง ไม่มีขนทั้งสองด้าน เส้นใบมี 5-7 คู่ ก้านใบสั้นมาก ดอกช่อ

ออกที่ปลายกิ่งและซอกใบ ยาว 0.5-1.5 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงสีเขียวแก่ ดอกย่อยขนาดเล็กสีขาว ผล เป็นฝัก ปลายแหลม สีเขียวอมน้ำตาล ยาว 0.8-1.5 เซนติเมตร เมื่อผลแก่จะแตกเป็นสองซีกคดเมื่อดึง ออกมา (ภาพที่ 1 ข และ ค)

การใช้ประโยชน์ : ทั้งต้นมีสรรพคุณเป็นยารักษาไข้ รักษาอาการเจ็บคอ ช่วยเจริญอาหาร และรักษา ท้องเสียจากแบคทีเรีย

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Barleria lupulina* Lindl.

ชื่อพื้นเมือง : เสลดพังพอน

ชื่ออื่น : เซ็กเซ็กเขม พิมเสนคัน

ไม้พุ่ม แตกกิ่งก้านมาก สูง 1-2 เมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงข้าม แผ่นใบรูปแถบแกมขอบ ขอบขนาน กว้าง 1-3.5 เซนติเมตร ยาว 4-18 เซนติเมตร โคนใบรูปลิ้น ขอบใบเรียบ หรือเป็นคลื่นเล็กน้อย ปลายใบมนเป็นติ่งหนามสั้น ผิวใบเกลี้ยง เส้นใบมี 9-13 คู่ ก้านใบยาว 0.5-1 เซนติเมตร ดอกช่อ เป็น ช่อเชิงลด ออกที่ปลายกิ่ง ยาวถึง 9 เซนติเมตร ใบประดับรูปไข่ กว้างถึง 1.5 เซนติเมตร ยาวถึง 1.9 เซนติเมตร ปลายเป็นติ่งหนามสั้น ใบประดับย่อยรูปหอก ปลายใบเป็นติ่งหนาม กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกัน ปลายแยกเป็นแฉกรูปไข่กว้าง ขนาดไม่เท่ากัน กว้าง 1-4 มิลลิเมตร ยาว 6-9 มิลลิเมตร ปลายเป็นรยางค์ แข็งสั้น กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอด ยาวถึง 3 เซนติเมตร ปลายแยกออกเป็น 2 ปาก สีเหลือง ผล เป็นฝัก รูปไข่ ยาวประมาณ 1.5 เซนติเมตร ผลแห้งแตกได้ (ภาพที่ 1 ง)

การใช้ประโยชน์ : ใช้รากรักษาพิษตะขาบ แมลงป่อง พิษงูกัด ใช้ต้นรักษาพิษงู ส่วนใบใช้รักษาพิษงู หรือพอกแผลเรื้อรัง (โรคงูสวัด) ถอนพิษแมลงกัดต่อย เช่น ตะขาบ แมงป่อง ต่อ แตน ผึ้ง รักษาโรคผิวหนัง ต่างๆ

2. วงศ์ ANACARDIACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Gluta usitata* (Wall.) Ding Hou

ชื่อพื้นเมือง : รักใหญ่

ชื่ออื่น : -

ไม้ต้น สูงถึง 10 ม. ทุกส่วนของต้นมีน้ำยางข้นสีใส ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ แผ่นใบรูปรีหรือรูป ขอบขนาน กว้าง 8-13 ซม. ยาว 15-30 ซม. โคนใบรูปลิ้นหรือมน ปลายใบมน ขอบใบเรียบ ผิวใบมีขน ทั้งสองด้าน เส้นใบมี 20-25 คู่ ก้านใบยาว 1-3 ซม. โคนก้านที่ติดกับกิ่งพองป่อง ดอกช่อ ออกที่ปลาย ยอด กลีบเลี้ยงเป็นกระเปาะหุ้มดอก เมื่อดอกบานจะหลุดร่วงออกด้านบน กลีบดอกสีขาวแยกกัน มี 6

กลีบ เกสรเพศผู้มีจำนวนมาก ติดอยู่บนฐานรองดอกที่มีลักษณะนูน เกสรเพศเมียมีก้านเกสรสั้น ยอดเกสรเป็นปุ่มเล็ก รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ รูปร่างกลม ติดอยู่บนก้านยาว 3-5 มม. ผลรูปร่างกลม สีเขียวหรือแดงเรื่อ มีปีกสีแดงสด ที่เกิดจากการขยายตัวของกลีบดอก มี 1 เมล็ด

การใช้ประโยชน์ : ใช้อย่างลงรักปิดทอง ส่วนใบและราก ใช้พอกแผล และรักษาโรคผิวหนัง

3. วงศ์ ANNONACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Melodorum fruticosum* Lour.

ชื่อพื้นเมือง : ลำควน

ชื่ออื่น : หอมนวล

ไม้พุ่มหรือไม้ต้น สูง 10-20 เมตร ไม้ผลัดใบ เรือนยอดเป็นพุ่มกลม เปลือกสีน้ำตาลเข้มเรียบ หรือแตกเป็นร่องตื้นตามความยาวลำต้น ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ แผ่นใบเรียงสลับรูปไข่หรือขอบขนาน กว้าง 2-4 เซนติเมตร ยาว 6-12 เซนติเมตร โคนใบใบมนหรือสอบ ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย ปลายใบเรียวแหลม ผิวใบด้านบนและด้านล่างเกลี้ยง ไม่มีขน เส้นใบมี 8-16 คู่ ก้านใบยาว 0.2-0.7 เซนติเมตร ดอกเดี่ยว ออกตามซอกใบหรือปลายกิ่ง มีกลิ่นหอม กลีบเลี้ยงมี 3 กลีบ กลีบดอกมี 6 กลีบ แยกเป็น 2 วง สีเขียวปนเหลือง ก้านดอกยาว 2.5 เซนติเมตร เกสรเพศผู้มีขนาดเล็ก ผลสดแบบมีเนื้อ ออกเป็นกลุ่ม มีมากถึง 27 ผล ผลย่อยทรงกลมหรือไข่ ขนาด 1-1.2 เซนติเมตร ผลสุกสีดำปนม่วง มีคราบขาว ก้านผลยาว 1 เซนติเมตร มี 1-2 เมล็ด (ภาพที่ 2 ก)

การใช้ประโยชน์ : ใช้ดอกแห้งเป็นยาบำรุงกำลัง บำรุงหัวใจ บำรุงโลหิต หรือบรรเทาอาการไข้ และอาการวิงเวียน ผลรับประทานได้

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Polyalthia evecta* (Pierre) Finet & Gagnep.

ชื่อพื้นเมือง : นมน้อย

ชื่ออื่น : ต้องแล่ง

ไม้พุ่ม สูงถึง 1 เมตร ลำต้นมีขน ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ แผ่นใบรูปรีหรือรูปขอบขนาน กว้าง 3-4 เซนติเมตร ยาว 5-12 เซนติเมตร โคนใบเฉียงหรือรูปลิ้น ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบ ผิวใบด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขนสั้น เส้นแขนงใบมี 9-11 คู่ ก้านใบยาว 2-4 มิลลิเมตร ดอกเดี่ยว ออกตามซอกใบ ก้านดอกยาว 12-22 มิลลิเมตร กลีบเลี้ยงมี 3 กลีบ รูปไข่ กว้าง 1-2 มิลลิเมตร ยาว 2-3 มิลลิเมตร เชื่อมกันเล็กน้อยที่ฐาน กลีบดอกมี 6 กลีบ เรียงเป็นสองชั้น กลีบดอกชั้นนอกรูปไข่หรือรูปขอบขนาน กว้าง 2-3 มิลลิเมตร ยาว 5-8 มิลลิเมตร กลีบดอกชั้นในรูปขอบขนาน กว้าง 0.8-1

มิลลิเมตร ยาว 1-2 มิลลิเมตร เกสรเพศผู้มีจำนวนมาก อับเรณูรูปขอบขนาน ฝังไข้อยู่เหนือวงกลีบ รูปขอบขนาน มี 10 อัน แยกกัน ยาว 1 มิลลิเมตร มีขน ผลกลุ่ม มี 3-10 ผลย่อย รูปร่างกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 6-8 มิลลิเมตร ผลสุกสีแดง (ภาพที่ 2 ข และ ค)

การใช้ประโยชน์ : ใ้รากต้มน้ำดื่ม รักษาอาการกล้ามเนื้อท้องเกร็ง และบำรุงน้ำนม

4. วงศ์ APOCYNACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Aganonerion polymorphum* Pierre ex Spire

ชื่อพื้นเมือง : ส้มลม

ชื่ออื่น : -

ไม้เลื้อย ทุกส่วนของต้นมีน้ำยางขาวและเหนียว ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงข้าม แผ่นใบรูปรีหรือรูปไข่ กว้าง 2-4 เซนติเมตร ยาว 4-9 เซนติเมตร โคนใบรูปลิ้น ขอบใบเรียบ หรือเป็นคลื่นเล็กน้อย ปลายใบเรียวแหลม ผิวใบเกลี้ยง ไม่มีขนทั้งสองด้าน เส้นใบมี 4-7 คู่ ก้านใบยาว 1-1.5 เซนติเมตร ดอกช่อ ออกที่ปลายกิ่ง ยาวถึง 10 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงสีเขียวอ่อน ยาว 1-1.5 มิลลิเมตร เป็นหลอด ปลายแยกออกเป็น 5 แฉก กลีบดอกสีแดงหรือชมพู รูปร่างเป็นหลอด ยาว 4 มิลลิเมตร ปลายแยกเป็น 5 แฉก ผลเป็นฝักคู่ (ผลกลุ่ม) สีเขียว ผลแก่สีน้ำตาล ผลแห้งจะแตก เมล็ดสีน้ำตาล มีขนสีขาว (ภาพที่ 2 ง)

การใช้ประโยชน์ : ต้มส่วนของลำต้นดื่มเพื่อช่วยรักษาลมวิงเวียน รากต้มน้ำดื่มช่วยรักษาอาการกล้ามเนื้อท้องเกร็ง ช่วยขับลม ใบดอกและผลมีรสเปรี้ยว รับประทานได้

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Aganosma marginata* (Roxb.) G.Don

ชื่อพื้นเมือง : โมกเครือ

ชื่ออื่น : ไล่ตัน เครือไล่ตัน มะเคื่อเถา เคื่อดิน

ไม้เถาเนื้อแข็ง เลื้อยพันไม้อื่น ทุกส่วนของต้นมีน้ำยางสีขาว สูง 10-20 เมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงข้ามสลับตั้งฉาก แผ่นใบรูปขอบขนาน รูปรี กว้าง 2-5 เซนติเมตร ยาว 5-13 เซนติเมตร โคนใบมน ปลายใบเรียวแหลม ผิวใบเกลี้ยงเป็นมันวาว ไม่มีขนทั้งสองด้าน เส้นใบมี 7-14 คู่ ก้านใบยาว 0.5-3 เซนติเมตร ดอกช่อ ออกที่ปลายยอดหรือตามซอกใบ สีขาวหรือครีม กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันที่โคน ปลายแยก 5 กลีบ กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นท่อที่โคน ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูปขอบขนานแคบ ผลเป็นฝัก กว้าง 0.4-1 เซนติเมตร ยาว 28-74 เซนติเมตร ออกเป็นคู่ แก่แตกเป็น 2 ซีก เมล็ดรูปขอบขนานยาว ปลายมีขน (ภาพที่ 3 ก)

การใช้ประโยชน์ : ใช้ต้นปรงเป็นยารักษาประคองและฝึกลายใน ใบเข้ายารักษาฝี ใช้รากต้มน้ำดื่มรักษาโรคทางเดินปัสสาวะ และเป็นยาระบาย

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Alstonia scholaris* (L.) R.Br.

ชื่อพื้นเมือง : พญาสัตบรรณ

ชื่ออื่น : ดินเบ็ด จะบัน ปูแล ดินเบ็ดขาว

ไม้ต้นขนาดใหญ่ สูง 15-30 เมตร ผลัดใบ ทรงพุ่มแผ่เป็นชั้นๆ คล้ายร่ม เปลือกสีเทาปนดำ ใบเดี่ยว เรียงเป็นวงรอบข้อ มี 4-7 ใบ แผ่นใบรูปใบหอกแกมรูปขอบขนานหรือรูปไข่กลับ กว้าง 2-6 เซนติเมตร ยาว 5-15 เซนติเมตร โคนใบสอบหรือเป็นรูปลิ้น ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลมหรือมน เส้นแขนงใบตรงและขนานกัน มี 20-40 คู่ ก้านใบยาว 0.7-1.8 เซนติเมตร ดอกออกเป็นช่อแบบช่อซี่ร่มเชิงประกอบตามปลายกิ่ง สีขาวหรือสีขาวอมเหลือง มีกลิ่นฉุน กลีบเลี้ยงเป็นหลอด ยาว 1-2 มิลลิเมตร โคนกลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 แฉก มีขน ดอกบานเต็มที่กว้าง 1-1.2 เซนติเมตร ผลเป็นฝักแห้ง ทรงกระบอก กว้าง 0.2-0.4 เซนติเมตร ยาว 25-50 เซนติเมตร เมื่อแก่แตกเป็น 2 ซีก เมล็ดมีปุยและมีจำนวนมาก (ภาพที่ 3 ข)

การใช้ประโยชน์ : ใช้เปลือกรักษาโรคบิด ขับพยาธิไส้เดือน รักษาไข้หวัดหลอดลมอักเสบ หรือใช้เป็นยาสมานลำไส้ ใช้ใบพอกดับพิษ น้ำยางใช้รักษาแผลเน่าเปื่อยบำรุงกระดูกและผสมน้ำมันรักษาอาการปวดหู

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Holarrhena curtisii* King & Gamble

ชื่อพื้นเมือง : มูกน้อย

ชื่ออื่น : พุดทุ่ง ถั่วหนู พุดน้ำ หัสคุณใหญ่ นมราชสีห์ นมเสือ น้านมเสือ พุดทอง โมกเดี่ยว พุดนา มูกนึ่ง โมกน้อย โมกนึ่ง พุดป่า มูกนึ่ง สรรพคุณ หัสคุณเทศ

ไม้พุ่ม ทุกส่วนของต้นมีน้ำยางสีขาว ใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามสลับตั้งฉาก แผ่นใบรูปรี รูปขอบขนาน รูปไข่กลับ กว้าง 1-4 เซนติเมตร ยาว 4-12 เซนติเมตร โคนเชื่อมกันปลายแยกเรียงซ้อนเหลื่อมกัน ปลายใบเรียวแหลม โคนใบมน ขอบเรียบ ผิวใบมีขนนุ่มทั้งสองด้าน เส้นใบมี 12-17 คู่ ก้านใบสั้นหรือไม่มี ดอกสีขาวนวล ออกเป็นช่อแยกแขนงที่ซอกใบและปลายกิ่ง มีขนนุ่มปกคลุม ก้านช่อออกยาว 1-1.5 เซนติเมตร กลีบดอกเชื่อมกันเป็นหลอด ยาว 1.5-1.7 เซนติเมตร กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับ มีขนทั้งสองด้าน กลีบเลี้ยงมี 5 กลีบ มีขนทั้งสองด้าน ผลเป็นฝักยาว ออกเป็นฝักคู่ กว้าง 0.8-4 เซนติเมตร ยาว 10-20 เซนติเมตร ผลแห้งแตกตะเข็บเดียว เมล็ด มีขน (ภาพที่ 3 ค)

การใช้ประโยชน์ : ปลูกเป็นไม้ประดับ หรือใช้รากต้มน้ำดื่มรักษาอาการบิด รักษาอาการท้องเสีย หรือผสมกับรากดีวชน ต้มน้ำดื่มรักษาอาการผดผื่นแดง

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Ichnocarpus frutescens* (L.) W. T. Aiton

ชื่อพื้นเมือง : เครือปลาสงแดง

ชื่ออื่น : เครือเงิน เครือชูด เครือชูดแดง ชัยสง เคลืออีม้อ เต้าไห้ เถาโถ เถาขอดแดง เถาวัลย์แดง หัวขวาน ปอดต่อไห้ หนูน้ำ

ไม้เลื้อยเนื้อแข็ง ยาวถึง 10 เมตร กิ่งอ่อนมีขนสีน้ำตาลแดง ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงข้าม แผ่นใบรูปรีแกมไข่ กว้าง 0.7-7 เซนติเมตร ยาว 2.3-12.5 เซนติเมตร โคนรูปกลมถึงมน ขอบใบเรียบ ปลายใบเรียวแหลม ดอกเล็กสีขาวหรือสีเหลืองนวล ออกเป็นช่อแยกแขนง กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นรูปกรวย ปลายแยก 5 กลีบ เรียงบิดเวียน ขอบเป็นฝอยละเอียด มีกลิ่นหอมเย็น ผลเป็นฝักรูปทรงกระบอก กว้าง 1.6-5 มิลลิเมตร ยาว 3-10.5 เซนติเมตร ออกเป็นคู่ ผลแก่แตกตะขีบเดียว เมล็ดสีน้ำตาล (ภาพที่ 3 ง)

การใช้ประโยชน์ : ใช้รากเครือปลาสงแดง รากมะเฟืองเปรี้ยว รากตะโก และดินนก มาต้มน้ำดื่มรักษาอาการปวดเมื่อย

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Willughbeia edulis* Roxb.

ชื่อพื้นเมือง : คุย

ชื่ออื่น : หมากยาง

ไม้เลื้อยมีเนื้อ ยาวถึง 10 เมตร ทุกส่วนของต้นมียางสีขาว ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงข้าม หรือติดเป็นวงรอบข้อ แผ่นใบรูปรี โคนใบรูปกลม ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม เส้นแขนงใบเป็นร่างแห เนื้อหนาคล้ายหนัง ดอกช่อ ออกระหว่างซอกใบ มีกลีบเลี้ยงและกลีบดอกอย่างละ 5 กลีบ กลีบดอกสีออกเหลือง ทรงแฉก ปลายเป็นพูเรียงซ้อนกัน เกสรเพศผู้มี 5 อันติดบนท่อกลีบดอก เกสรเพศเมีย 2 อันเชื่อมติดกัน รังไข่ติดเหนือวงกลีบ มี 2 ช่อง ผลรูปไข่ มีเนื้อนุ่ม สีเขียว เมื่อแก่จัดมีสีส้ม เมล็ดรูปไข่แบน (ภาพที่ 4 ก และ ข)

การใช้ประโยชน์ : ผลทานได้ มีรสเปรี้ยวหวาน

5. วงศ์ ARACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Alocasia cucullata* (Lour.) G.Don

ชื่อพื้นเมือง : ว่านนกคุ้ม

ชื่ออื่น : ว่านทรหด ว่านนางกวัก

ไม้ล้มลุก สูง 30-60 เซนติเมตร ลำต้นใต้ดิน ใบเดี่ยว เรียงสลับเวียนเป็นกระจุกแน่น แผ่นใบ รูปคล้ายโล่หรือรูปหัวใจแกมรูปไข่ กว้าง 10-17.5 เซนติเมตร ยาว 15-30 เซนติเมตร เส้นใบมี 6-7 คู่ ก้านใบยาว 30-90 เซนติเมตร ดอกช่อเชิงลดมีกาบ ออกที่ซอกใบ กาบใบฉ่ำน้ำสีเขียวแกมน้ำเงิน ยาว 15-30 เซนติเมตร โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด ยาว 5-10 เซนติเมตร ขอบกาบใบม้วนงอ

การใช้ประโยชน์ : ปลูกเป็นไม้ประดับ กันไฟไหม้ ทุกส่วนของต้นระคายเคืองต่อผิวหนัง

6. วงศ์ BIGNONIACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Fernandoa adenophylla* (Wall. ex G.Don) Steenis

ชื่อพื้นเมือง : แดหางคำว

ชื่ออื่น : แดขน แดลาว แดหัวหมู แดเขา

ไม้ยืนผลัดใบ สูง 5-10 เมตร ลำต้นตรงอ เนื้อไม้แข็งกิ่งแตกแขนงเป็นพุ่มทึบ ตามกิ่งก้านมีขนสีน้ำตาล เปลือกหนาผิวค่อนข้างเรียบ สีเทา ใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ เรียงแบบสลับ ยาว 20-50 เซนติเมตร ใบย่อยมี 2-4 คู่ เรียงแบบตรงข้าม แผ่นใบรูปไข่กลับถึงรูปขอบขนาน กว้าง 6-29 เซนติเมตร ยาว 10-38 เซนติเมตร โคนใบเว้าเข้าหรือมน ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม เส้นแขนงใบมี 6-10 คู่ ก้านใบย่อยยาว 0.3-3 เซนติเมตร ดอกสีเหลืองอ่อน ออกเป็นช่อขนาดใหญ่ตามปลายกิ่ง ช่อดอกตั้ง แต่ละช่อยาวประมาณ 40 เซนติเมตร 1 ช่อมี 6-8 ดอก กลีบเลี้ยงรูปประฆังปลายแยก 5 แฉก กลีบดอกเชื่อมกันเป็นหลอดรูปถ้วย ปลายแยกเป็น 5 กลีบ ไม่เท่ากัน ด้านนอกมีขนสีน้ำตาลแดง หนาแน่น ขอบกลีบเป็นคลื่น ดอกบานเต็มที่กว้าง 8-10 เซนติเมตร ผลเป็นฝักรูปทรงกระบอกยาว มีขนตามยาวของฝัก (ภาพที่ 4 ค)

การใช้ประโยชน์ : นำดอกและฝักอ่อนมาย่างไฟเพื่อลดความขมหรือนำมาต้มให้สุก รับประทานเป็นผักจิ้มร่วมกับน้ำพริกแดง หรือน้ำพริกปลาร้า ส่วนเปลือกต้น นำมาต้มน้ำดื่มรักษาท้องอืดเฟ้อ เมล็ดรักษาโรคชัก บำรุงโลหิต ขับเสมหะ ใบตำพอกรักษาแผล ส่วนราก ต้น เปลือกผล นำมาต้มน้ำอาบ บรรเทาอาการปวดตามร่างกาย ปวดเมื่อยปวดหลัง

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Markhamia stipulata* Seem.

ชื่อพื้นเมือง : แควหัวหมู

ชื่ออื่น : ขุ่ม แควขาว แควหางค่าง แควขอบ

ไม้ต้นขนาดเล็ก สูงถึง 15-25 เมตร ผลัดใบ เรือนยอดเป็นพุ่มกลมทึบ เปลือกสีครีมออกน้ำตาลมีรอยแตกตามแนวยาวเล็กน้อย ใบประกอบแบบขนนกปลายคี่หรือคู่ ยาว 25-55 เซนติเมตร ใบย่อยออกตรงข้ามกัน 2-5 คู่ แผ่นใบรูปรีหรือรูปมน กว้าง 3-20 เซนติเมตร ยาว 3-30 เซนติเมตร โคนใบมนหรือหยักเว้าเข้าเล็กน้อย ขอบใบเรียบ ปลายมนและมีติ่งแหลมสั้นๆ ก้านใบย่อยสั้นมาก ขอบใบมีซี่ละเอียดค่อนข้างแหลม เส้นแขนงใบมี 9-14 คู่ ก้านใบย่อยยาว 1-4 มิลลิเมตร ดอกสีแดงเข้ม สีส้มหรือเหลืองแกมน้ำตาล ออกเป็นช่อแบบกระจุกที่ปลายกิ่ง ยาว 14-33 เซนติเมตร มีขนปุยหนาแน่นกลีบเลี้ยงโคนเชื่อมติดกับปลายแยกออกเป็นรูปการบองดอก กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นรูปแตรงอน ปลายแยก 5 กลีบ กลีบดอกด้านนอกสีเหลืองปนเขียว ดอกบานเต็มที่กว้าง 8-10 เซนติเมตร ผลเป็นฝักแห้งแตกค่อนข้างกลมยาว ปลายสอบแหลม กว้าง 2.2-2.8 เซนติเมตร ยาว 45-70 เซนติเมตร เมล็ดมีขนปุย ร่วงง่าย และมีช่องระบายอากาศทั่วฝัก (ภาพที่ 4 ง)

การใช้ประโยชน์ : ใช้ดอกและยอดอ่อนมารับประทานได้

7. วงศ์ BOMBACACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Bombax anceps* Pierre var. *anceps*

ชื่อพื้นเมือง : จั้วขาว

ชื่ออื่น : นุ่นป่า จั้วป่าดอกขาว จั้วดอกขาว ไกร

ไม้ต้นผลัดใบ สูงถึง 30 เมตร เปลือกต้นอ่อนมีหนามมากและลดความหนาแน่นลงเมื่อต้นโต ใบประกอบแบบนิ้วมือ มีใบย่อย 6-7 ใบ ใบย่อยรูปขอบขนานแกมใบรูปหอก กว้าง 4-7 เซนติเมตร ยาว 12-16 เซนติเมตร โคนใบแหลม ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย ปลายใบแหลม ก้านใบยาว 10-17 เซนติเมตร ดอกออกเป็นช่อ ช่อละ 2-4 ดอก ก้านดอกสั้น กลีบเลี้ยงสีเขียวสด กลีบดอกมี 5 กลีบ สีขาว ด้านนอกมีขนนุ่มปกคลุมเมื่อดอกบาน กลีบดอกโค้งพับลงจนคลุมกลีบเลี้ยง เกสรเพศผู้มีจำนวนมาก แยกเป็น 5 กลุ่มและเชื่อมติดกันเป็นหลอด รังไข่สีแดง ก้านเกสรเพศเมียแยกเป็น 5 แฉก เมื่อแก่แตกตามสัน เมล็ดกลม สีดำ มีขนเป็นสีขาวปกคลุม (ภาพที่ 5 ก)

การใช้ประโยชน์ : ใช้เปลือกต้นรักษาโรคบิด ส่วนดอกรักษาแผลน้ำร้อนลวก รักษาอาการปวด ผลให้เส้นใยทำหมอนและที่นอน

8. วงศ์ BURSERACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Canarium subulatum* Guillaumin

ชื่อพื้นเมือง : มะกอกเกลื่อน

ชื่ออื่น : เลื่อม กอกกัน ชาล็ก มะกอกเลือด มะเก้ม มะเลื่อม มักเลียม โมกเลื่อม

ไม้ต้น สูง 10-25 เมตร ผลัดใบ ลำต้นเปลาตรง เรือนยอดเป็นพุ่มกลม กิ่งอ่อนมีรอยแผลใบปรากฏอยู่ทั่วไป เปลือกสีเทาหรือสีน้ำตาล ผิวเรียบ มีน้ำยางหรือน้ำมันใสๆ แต่พอแห้งจะออกสีดำ กระพี้สีเหลืองอ่อน แก่นสีน้ำตาล ใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียวปลายคี่ เรียงแบบสลับเวียน อยู่เป็นกลุ่มตอนปลายกิ่ง มี 3-9 ใบย่อย เรียงเป็นคู่ๆ ตรงข้ามหรือทแยงกันเล็กน้อย ใบย่อยรูปร่างค่อนข้างป้อม กว้าง 3-9 เซนติเมตร ยาว 4-14 เซนติเมตร เนื้อใบค่อนข้างหนา โคนใบเบี้ยว ขอบใบหยักถี่และเป็นคลื่นเล็กน้อย ปลายใบค่อนข้างสอบ ท้องใบมีขนสาก หรือนุ่มหนา และมีสีขาวมากกว่าหลังใบ เส้นแขนงใบมี 9-15 คู่ เส้นใบย่อยเห็นชัดทั้ง 2 ด้าน ก้านใบย่อยยาว 1-2 เซนติเมตร หูใบเรียวเล็ก ดอกเป็นช่อแบบกระจุก ออกตามกิ่งหรือตามซอกใบ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอก 5 กลีบ สีเหลืองหรือขาว โคนเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย เกสรเพศผู้มี 6 อัน ผลรูปทรงกลมรี และมักมีเหลี่ยมกลายๆ รสเปรี้ยว และฝาด เมล็ดรูปวงรี ขนาดใหญ่และแข็งมาก (ภาพที่ 5 ข)

การใช้ประโยชน์ : เนื้อไม้ใช้ทำกระดานและสิ่งปลูกสร้างภายในร่ม ทำรองเท้าไม้ ใช้เปลือกต้นรักษาโรคชักปิดลักเปิด ผลรับประทานได้

9. วงศ์ CELASTRACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Salacia chinensis* L.

ชื่อพื้นเมือง : กำแพงเจ็ดชั้น

ชื่ออื่น : ตาลูนก ตาไก่ น้านอง มะต่อมไก่ หลุมนก

ไม้พุ่มรอเลื้อย สูง 2-6 เมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงข้าม แผ่นใบรูปรี รูปไข่หรือรูปไข่กลับ กว้าง 3-5 เซนติเมตร ยาว 8-10 เซนติเมตร โคนใบแหลม ขอบใบเรียบหรือหยักเป็นคลื่น ปลายใบแหลม ผิวใบเกลี้ยงเป็นมัน เส้นใบมี 5-7 คู่ ก้านใบยาว 0.5-1.0 เซนติเมตร ดอกเป็นกลุ่มหรือเป็นช่อสั้นๆ ตามง่ามใบ ก้านดอกยาว 5-8 มิลลิเมตร โคนก้านดอกมีใบประดับเล็กๆ 2-3 ใบ ดอกเล็กสีเขียวอมเหลือง หรือเหลือง ผิวเกลี้ยง โคนติดกันคล้ายจาน ขอบเป็น 5 หยัก กลีบดอก 5 กลีบ รูปไข่ป้อม กว้าง 2-4 มิลลิเมตร ยาว 3-4 มิลลิเมตร เกสรเพศผู้เล็กมาก มี 3 อัน จานดอกเล็กเป็นวง รั้งไข้อยู่เหนือ

วงกลีบ ขนาดเล็กมาก รูปสามเหลี่ยม ผลรูปร่างกลมหรือรี เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 เซนติเมตร ผลสุกสีแดงหรือแดงอมส้ม มี 1 เมล็ด (ภาพที่ 5 ค และ ง)

การใช้ประโยชน์ : ใช้รกรักษาลมอัมพฤกษ์ รักษาโรคตา และบำรุงน้ำเหลือง ส่วนใบใช้ขับระดู และใช้ดอกรักษาบิดมูกเลือด

10. วงศ์ CHRYSOBALANACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Parinari anamense* Hance

ชื่อพื้นเมือง : มะพอก

ชื่ออื่น : พอก

ไม้ต้น สูง 20-30 เมตร ผลัดใบ เรือนยอดเป็นพุ่มกลมทึบกลมทึบหรือแผ่กว้าง เปลือกหนา สีน้ำตาลปนเทา แตกเป็นร่องลึกเป็นสะเก็ดรูปสี่เหลี่ยม ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ แผ่นใบรูปไข่หรือรูปรี กว้าง 4-6 เซนติเมตร ยาว 10-15 เซนติเมตร โคนใบรูปป้าน ขอบใบเรียบ ปลายใบมน ผิวใบด้านบนเกลี้ยง ผิวใบด้านล่างมีขนละเอียด ก้านใบยาว 1-1.5 เซนติเมตร ดอกช่อ เป็นช่อแบบแยกแขนง ออกที่ปลายกิ่ง ช่อดอกยาว 5-10 เซนติเมตร โคนกลีบเลี้ยงเชื่อมติดกัน ปลายแยกเป็น 5 แฉก มีขนสีน้ำตาล กลีบดอกสีขาวมี 5 กลีบ ขนาดเท่ากับกลีบเลี้ยง ดอกบานเต็มที่ กว้าง 4-5 มิลลิเมตร ผลสด แบบมีเนื้อ ทรงกลมหรือรี สีน้ำตาล ขนาด 3-4 เซนติเมตร ผิวผลมีเกล็ดเล็กๆ สีเทาปกคลุม เมล็ดรูปไข่ปลายแหลม (ภาพที่ 6 ก และ ข)

การใช้ประโยชน์ : ใช้เปลือกต้มน้ำร้อนประคบรักษาฟกช้ำ ใช้แก่นต้มน้ำอาบรักษาโรคประคอง ผดผื่นคัน ส่วนเมล็ดสกัดน้ำมัน ใช้เป็นน้ำมันหมักพิมพ์และน้ำมันหล่อลื่น

11. วงศ์ CONVULVULACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Cuscuta chinensis* Lam.

ชื่อพื้นเมือง : ฝอยทอง

ชื่ออื่น : ผักไหม ฝอยไหม เกลือเขาคำ

พืชเบียน เลื้อยพันต้นไม้อื่น มีรากพิเศษแทงเข้าไปในใบพืชที่อาศัยอยู่เพื่อแย่งอาหาร ซึ่งอาจทำให้ต้นที่อาศัยตายได้ ลำต้นสีเหลืองแกมเขียว อวบน้ำ คล้ายเส้นลวดหนา แข็งแรง ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2.5 มิลลิเมตร ดอกขนาดเล็ก รูปร่างค่อนข้างกลม ออกเป็นดอกเดี่ยวหรือเป็นกลุ่ม ไม่มีก้านดอก มีกลิ่นหอมมากในตอนเช้า กลีบเลี้ยงรูปถ้วย ยาว 1-2 เซนติเมตร กลีบดอกสีขาว เชื่อม

ติดกันเป็นรูปประฆัง ปลายแยกเป็น 5 กลีบ กว้าง 0.5 -0.7 มิลลิเมตร ยาว 0.6-0.8 มิลลิเมตร ผล เป็น
 ตุ่มคล้ายปม (ภาพที่ 6 ค)

การใช้ประโยชน์ : ใช้เถาฝอยทองเป็นผักรับประทานสดๆ หรือทำเป็นผักลวก

12. วงศ์ COMBRETACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Terminalia mucronata* Craib & Hutch.

ชื่อพื้นเมือง : มะเกลือเลือด

ชื่ออื่น : โดยกาง ตะแบกเลือด ปราบคำเลีย เปีย มะกาเถื่อน

ไม้ต้น สูง 20-30 เมตร ผลัดใบ เรือนยอดเป็นพุ่มทรงกระบอก โคนต้นเป็นพูพอนต่ำๆ เปลือก
 สีเทาหูดเป็นสะเก็ด ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงข้าม หรือเยื้องกันเล็กน้อย แผ่นใบรูปขอบขนานถึงรูปรี
 แกมรูปขอบขนานถึงรูปรีแกมรูปขนาน กว้าง 5-8 เซนติเมตร ยาว 8-15 เซนติเมตร ปลายเป็นติ่งหนาม
 หรือเรียวแหลม โคนมนหรือแหลม ก้านใบยาว 1-2 เซนติเมตร มีต่อม 1 คู่ ที่โคนก้านใบ ดอกสีขาวอม
 เหลือง ออกเป็นช่อเดี่ยว ไม่แตกแขนง ยาว 12- 16 เซนติเมตร ช่อดอกอ่อนมีขนสีน้ำตาลหนาแน่น
 ดอกสมบูรณ์เต็มที่กว้างประมาณ 4-5 มิลลิเมตร ผลแห้งรูปไข่ กว้าง 3-4 เซนติเมตร ยาว 3-5
 เซนติเมตร ผิวแข็งมี 2 ครีบ ครีบด้านข้างแผ่กว้างชนกันเกือบกลม เมล็ดเดี่ยว ลักษณะแข็ง มีน้ำมัน
 ปริมาณมาก (ภาพที่ 6 ง)

การใช้ประโยชน์ : ใช้เนื้อไม้สำหรับก่อสร้างในร่มได้ ไม้และเปลือกให้น้ำฝาด ใช้ปรุงเป็นยารักษาบิด
 มูกเลือด หรือลงแดงได้

13. วงศ์ COSTACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Costus speciosus* (Koen.) Sm.

ชื่อพื้นเมือง : เอื้องหมายนา

ชื่ออื่น : เอื้องช้าง เอื้องต้น เอื้องเผดมา เอื้องใหญ่

ไม้ล้มลุก สูง 2-3 เมตร มีเหง้าใต้ดิน ตามลำต้นมีรอยแผลใบโคจรรอบ ใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับ
 แผ่นใบรูปใบหอกหรือขอบขนาน กว้าง 4-10.5 เซนติเมตร ยาว 14-34 เซนติเมตร โคนใบมน ปลาย
 เรียวแหลม ผิวใบด้านบนเกลี้ยงหรือมีขน ผิวใบด้านล่างมีขนนุ่มคล้ายเส้นไหม กาบใบอวบน้ำ สีเขียว
 หรือสีน้ำตาลแดง โอบรอบลำต้น ดอกสีขาว ออกเป็นช่อที่ปลายยอด ดอกทยอยบานครั้งละ 1-2 ดอก
 ใบประดับรูปไข่ปลายแหลม ยาว 1.5-4.5 เซนติเมตร มีขนนุ่มสั้น สีเขียวออกแดงหรือสีแดง โคน

กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกัน ยาว 2-4 เซนติเมตร ปลายแยกเป็น 3 กลีบ โคนกลีบดอกเชื่อมกัน ปลายแยกเป็น 3 กลีบ ยาวประมาณ 3-4 เซนติเมตร เกสรเพศผู้มี 3 อัน สมบูรณ์ 2 อัน เป็นหมัน 1 อัน ซึ่งมีขนาดใหญ่ คล้ายกลีบดอกสีขาว มีแถบสีเหลืองครีมอยู่ตรงกลาง ที่โคนมีขนสีเหลือง ผลรูปไข่ ยาว 1-2.5 เซนติเมตร สีแดงสด เมล็ดสีดำ (ภาพที่ 7 ก)

การใช้ประโยชน์ : ใช้หน่ออ่อนเป็นอาหาร แต่ต้องนำมาต้มให้สุกเสียก่อน เพื่อขจัดกลิ่นให้หมดไป น้ำคั้นจากเหง้าเป็นยาระบาย หรือรับประทานกับใบพลูเพื่อรักษาไอ ส่วนใบใช้รักษาอาการไอ

14. วงศ์ DILLENNIACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Dillenia aurea* Sm.

ชื่อพื้นเมือง : มะसान

ชื่ออื่น : ปังดาว ส้านแ้ว

ไม้ต้น สูงถึง 5 ม. ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ แผ่นใบรูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับ กว้าง 12-16 ซม. ยาว 20-35 ซม. โคนใบรูปลิ้น ปลายใบมน ขอบใบเป็นจักฟันเลื่อย เนื้อใบค่อนข้างหนา ผิวใบหยาบ มีขนสั้นสีขาวทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบมี 25-30 คู่ เรียงขนานกันจนจรดขอบใบและยื่นเป็นปุ่มหนามออกจากขอบใบ ก้านใบยาว 3.5-6 ซม. ดอกเดี่ยว ออกที่ปลายกิ่ง กลีบเลี้ยงมี 5 กลีบ เรียงซ้อนเหลื่อมกัน รูปร่างโค้งเป็นกระพุ้ง อวบน้ำ กว้าง 2-3 ซม. ยาว 5-5.5 ซม. กลีบดอกสีเหลืองสด ร่วงง่าย มี 5 กลีบ กว้าง 2.5-3 ซม. ยาว 5-5.5 ซม. ขอบกลีบย่น เกสรเพศผู้มีจำนวนมาก แยกเป็น 2 กลุ่ม อับเรณูสีเหลือง รูปขอบขนาน ยาว 6-8 มม. เกสรเพศเมียมีก้านเกสรยาว 2-2.5 ซม. ยอดเกสรปลายแหลม สีเหลือง รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ มี 9-14 ห้อง แต่ละห้องมีออวุลจำนวนมาก ผลกลม อวบน้ำ สีเหลืองออกส้ม (ภาพที่ 7 ข)

การใช้ประโยชน์ : นำเนื้อไม้มาทำเป็นเครื่องเรือน เครื่องใช้ ส่วนผลใช้ประกอบอาหารได้

15. วงศ์ DIPTEROCARPACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Anisoptera costata* Korth.

ชื่อพื้นเมือง : กระบาก

ชื่ออื่น : กระบากขาว กระบากโคก กระบากค้าง กระบากคำ กระบากแดง บาก ประดิก พนอง

ต้นไม้ขนาดใหญ่ สูง 20-40 เมตร ผลัดใบ ลำต้นเปลาตรง มีพูพอนต่ำๆ เปลือกสีน้ำตาลอมเทา แตกเป็นร่องเป็นสะเก็ดหนา ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ แผ่นใบรูปไข่กลับ รูปไข่กลับ หรือรูปขอบขนาน

กว้าง 3-8 เซนติเมตร ยาว 6-17 เซนติเมตร โคนใบมนหรือเว้าเล็กน้อย ส่วนใหญ่โคนใบแคบกว่าปลายใบ ขอบใบเรียบ ปลายใบมนหรือแหลมเป็นติ่งสั้นๆ เส้นแขนงใบมี 12-19 คู่ ปลายจรดกันก่อนถึงขอบใบ แผ่นใบหนา ผิวใบด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขนสีน้ำตาลอมเหลือง ก้านใบยาว 1.3-1.6 เซนติเมตร ดอกช่อ เป็นช่อแบบช่อกระจุก ออกตามซอกใบและปลายกิ่ง ยาวประมาณ 10 เซนติเมตร ดอกสีขาวอมเหลือง เมื่อบานเต็มที่เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1 เซนติเมตร ก้านช่อดอก ก้านดอก และกลีบเลี้ยงมีขนนุ่ม กลีบเลี้ยงมี 5 กลีบ เรียวแหลม ยาวใกล้เคียงกัน โคนกลีบเชื่อมกันเป็นหลอด กลีบดอกมี 5 กลีบ เรียงซ้อนเวียนกัน เกสรเพศผู้มีจำนวนมาก อับเรณูรูปขอบขนาน ยาวประมาณ 2 มิลลิเมตร รังไข่กึ่งใต้วงกลีบมี 3 ช่อง และแต่ละช่องมี 2 ออวูล ผลแห้งไม่แตก รูปแหลม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1 เซนติเมตร มีกลีบเลี้ยงเป็นกลีบ ปีกยาวรูปไข่กลับ มี 2 ปีก กว้าง 1-2 เซนติเมตร ยาว 3-10 เซนติเมตร โคนสอบเรียว มีเส้นปีกตามยาว 3 เส้น เห็นเด่นชัด ปีกสั้นมี 3 ปีก เรียวแหลม ยาวประมาณ 1.5 เซนติเมตร หลอดกลีบเลี้ยงเชื่อมติดกับผิวของผล (ภาพที่ 7 ค และ ง)

การใช้ประโยชน์ : เนื้อไม้ใช้ทำเสา พื้นฝา เครื่องมือเครื่องใช้ หรือใช้ทำแบบเทคอนกรีต ใช้ชันผสมน้ำมันทาไม้ ทำน้ำมันชักเงา หรือใช้ยาแนวเรือ

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Dipterocarpus alatus* Roxb. ex G.Don

ชื่อพื้นเมือง : ขางนา

ชื่ออื่น : กาติล ขะยาง เคาะ จ้อง จะเตียล ชันนา ทองหลัก ยาง ยางขาว ยางควาย ยางดั่ง ยางดุง ยางเนิน ยางแม่น้ำ ยางหยวก ร่าลอย ลอยด์ เหง

ไม้ต้นขนาดใหญ่ สูงถึง 50 เมตร เรือนยอดเป็นพุ่มกลมหนา ลำต้นเปลาตรง เปลือกหนา ก่อนข้างเรียบ สีเทาอมขาว อาจแตกเป็นร่องตื้นตามยาวและขวางลำต้น ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ แผ่นใบรูปรีแกมรูปขอบขนาน กว้าง 7-10 เซนติเมตร ยาว 20-25 เซนติเมตร โคนใบรูปลิ้น ขอบใบหยักมน ปลายใบเรียวแหลม ผิวใบเกลี้ยง ไม่มีขนทั้งสองข้าง เส้นแขนงใบมี 18-20 คู่ ก้านใบยาว 2-3 เซนติเมตร มีขนนุ่ม ดอกเป็นช่อแบบช่อกระจุก ออกตามซอกใบใกล้ปลายกิ่ง กลีบเลี้ยงมีครีบทตามยาว 5 ครีบท ปลายแยกเป็น 5 แฉก สั้น 3 ยาว 2 มีขนสีน้ำตาล กลีบดอกมี 5 กลีบ เกสรซ้อนเวียนเป็นรูปกังหัน ดอกบานเต็มที่กว้าง 2-3 เซนติเมตร ผลเปลือกแข็งเมล็ดเดี่ยว ทรงกลมรี ยาว 3-4 เซนติเมตร มีครีบทตามยาว 5 ครีบท ปีกยาว 2 ปีก ยาวประมาณ 16 เซนติเมตร ปีกสั้น 3 ปีก (ภาพที่ 8 ก และ ข)

การใช้ประโยชน์ : น้ำมันจากต้น ใช้ทาเป็นไม้ยาแนวเรือ ทำเครื่องจักสาน ทำได้ ทำน้ำมันใส่แผลรักษาโรคเรื้อน รักษาอาการหนองใน ส่วนผลใช้ทำสิ่งประดิษฐ์

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Dipterocarpus intricatus* Dyer

ชื่อพื้นเมือง : สะแบง

ชื่ออื่น : กราด สะแบง ขางกราด เขียงกราด

ไม้ต้น สูง 10-25 เมตร ผลัดใบ เรือนยอดแผ่กว้างเป็นพุ่มกลม ลำต้นเปลาตรง เปลือกสีน้ำตาลปนเทา แตกเป็นร่องลึกตามยาว หรือแตกเป็นสะเก็ดตามขวาง ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ แผ่นใบรูปไข่ หรือรูปไข่แกมขอบขนาน ปลายมน กว้าง 15-20 เซนติเมตร ยาว 20-25 เซนติเมตร โคนใบรูปหัวใจ ขอบใบหยักมน ปลายใบแหลม ผิวใบด้านบนมีขนหยาบและสาก ด้านล่างมีขนยาว เส้นใบมี 10-12 คู่ ก้านใบยาว 1-2 เซนติเมตร ดอกช่อ แบบช่อแยกแขนง ออกตามซอกใบ กลีบเลี้ยงเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอกมี 5 กลีบ โคนเชื่อมติดกัน ปลายแยกบิดรูปกังหัน สีขาวหรือชมพูแดงเป็นแถบตรงกลาง เมื่อกลิบบอกบานเต็มที่ กว้าง 2.5-3.5 เซนติเมตร ผลรูปรางกลมเป็นจีบพับ และมีปีกผล 5 ปีก ปีกยาว 2 ปีก ปีกสั้น 3 ปีก (ภาพที่ 8 ค และ ง)

การใช้ประโยชน์ : น้ำมันจากต้น ใช้ทำน้ำมันใส่แผล เนื้อไม้ใช้ในการก่อสร้าง ทำเครื่องเรือน ขางชั้นใช้เป็นเชื้อจุดไฟ

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Dipterocarpus obtusifolius* Teijsm. ex Miq.

ชื่อพื้นเมือง : เขียง

ชื่ออื่น : กูจ คร้าด ขาวเขียง ตาด สะแบง

ไม้ต้น สูง 8-20 เมตร ผลัดใบ เรือนยอดทรงกระบอกไม่แตกกิ่งก้านมาก ลำต้นเปลาตรง เปลือกหนาสีน้ำตาลหรือเทา แตกเป็นสะเก็ดหนา และเป็นร่องลึกตามยาว ใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับ แผ่นใบรูปไข่ กว้าง 10-20 เซนติเมตร ยาว 13-30 เซนติเมตร โคนใบมน ขอบใบเป็นคลื่นหยักเว้าตื้น ปลายใบมน เนื้อใบหนา มีขนสีน้ำตาลทั้งสองด้าน แผ่นใบจیبเป็นร่องระหว่างเส้นแขนงใบ เส้นใบมี 10-14 คู่ ก้านใบยาว 1.5-5 เซนติเมตร ดอกเป็นช่อ ออกตามซอกใบใกล้ปลายกิ่ง กลีบดอก 5 กลีบ สีชมพู โคนกลีบติดกันปลายบิดเวียนเป็นรูปกังหัน ผลแห้ง รูปรางกลม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 3 เซนติเมตร ผิวแข็ง เกือบเกลี้ยง ผลแก่สีน้ำตาลเป็นมัน มีปีกรูปขอบขนาน 2 ปีก ยาวประมาณ 13 เซนติเมตร (ภาพที่ 9 ก และ ข)

การใช้ประโยชน์ : ใช้ใบต้มน้ำดื่มรักษาปวดฟัน ใช้ยางสมุนไพรและขับเสมหะ ขับปัสสาวะ เนื้อไม้ใช้ทำสิ่งก่อสร้างในร่ม ใบเข็บเป็นคัมมุงหลังคาและฝาบ้าน น้ำมันใช้ทาแผลภายนอก ส่วนเปลือกต้นใช้ต้มน้ำดื่มรักษาท้องเสีย

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Hopea odorata* Roxb.

ชื่อพื้นเมือง : ตะเคียนทอง

ชื่ออื่น : ตะเคียน

ไม้ต้น สูง 20-40 เมตร ไม้ผลัดใบ เรือนยอดเป็นพุ่มทึบกลม ลำต้นเปลาตรง เปลือกสีเทาหรือเทาปนน้ำตาล แตกเป็นร่องตื้นตามความยาวลำต้น ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ แผ่นใบรูปใบหอกแกมรูปไข่ หรือรูปไข่แกมรูปขอบขนาน กว้าง 3-6 เซนติเมตร ยาว 10-14 เซนติเมตร โคนใบทู่หรือเบี้ยว ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ผิวใบทั้งสองด้านเกลี้ยงเป็นมัน เส้นแขนงใบมี 9-13 คู่ ก้านใบยาว 1-1.8 เซนติเมตร ดอกช่อแบบช่อแยกแขนง ออกตามซอกใบหรือปลายกิ่ง ดอกสีขาวปนเหลืองอ่อน มีกลิ่นหอม กลีบเลี้ยงมี 5 กลีบ กลีบดอกมี 5 กลีบ โคนกลีบเชื่อมติดกัน ปลายกลีบแยก บิดเวียนคล้ายกังหัน ดอกบานเต็มที่กว้าง 4-5 มิลลิเมตร ผลกลมหรือรูปไข่เกลี้ยง ปลายมนเป็นติ่ง ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.6 เซนติเมตร ยาว 1 เซนติเมตร ปีกยาว 1 คู่ รูปใบพาย ปลายปีกกว้างค่อยๆ สอบเรียบมาทางโคน ปีก เส้นปีกตามยาวมี 7 เส้น ปีกสั้น มีความยาวไม่เกินความยาวของตัวผล (ภาพที่ 9 ค และ ง)

การใช้ประโยชน์ : ใช้เปลือกคั้นกับเกลือป้องกันฟันหลุดหรือชะล้างบาดแผลเรื้อรัง รักษาอาการอักเสบ ห้ามเลือด ใช้ยางผสมน้ำมันทารักษาบาดแผล ชันผสมน้ำมันทาไม้ยาแนวเรือ ใช้เนื้อไม้ในการก่อสร้างบ้านเรือน

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Shorea roxburghii* G.Don

ชื่อพื้นเมือง : พะยอม

ชื่ออื่น : กะยอม ขะยอม เกี่ยม แคน พะยอมคง พะยอมทอง เขียง เขี้ยว ยางหยวก สุกรม

ไม้ต้น สูงถึง 30 เมตร ผลัดใบ เรือนยอดเป็นพุ่มกลม ลำต้นเปลาตรง เปลือกหนาสีเทาอมน้ำตาล แตกเป็นร่องและเป็นสะเก็ดตามยาว ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ แผ่นใบรูปขอบขนานหรือรูปรีแกมรูปขอบขนาน กว้าง 3-6 เซนติเมตร ยาว 8-13 เซนติเมตร โคนใบมน ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย ปลายใบมน แผ่นใบหนา ผิวใบด้านล่างอาจมีขนนุ่ม เส้นแขนงใบมี 15-20 คู่ ก้านใบยาว 1.5-3.5 เซนติเมตร ดอกสีขาวถึงสีเหลืองอ่อน มีกลิ่นหอมแรง ออกเป็นช่อแบบช่อแยกแขนง ออกตามซอกใบและปลายกิ่ง ช่อดอกยาว 7-10 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงมีขนาดใหญ่ 3 กลีบ กลีบเล็ก 2 กลีบ กลีบดอก 5 กลีบ เรียงซ้อนเวียนกันคล้ายกังหัน ดอกบานเต็มที่กว้าง 1.5-3.5 เซนติเมตร ผลแห้งมีปีก รูปไข่หรือกระสวย กว้าง 1.2 เซนติเมตร ปลายแหลม มีปีกยาว 3 ปีก ยาว 3-4 เซนติเมตร และสั้น 2 ปีก ยาว 6-8 เซนติเมตร มีเส้นตามยาวปีก 9-12 เส้น (ภาพที่ 10 ก และ ข)

การใช้ประโยชน์ : ใช้ดอกรักษาอาการไข้ ส่วนเปลือกใส่เครื่องหมักดอง เพื่อกันบูด ฟอกหนังและกินแทนหมากเพื่อรักษาลำไส้อักเสบ ท้องร่วง ชันเป็นน้ำมันชักเงาและยาเรือ

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Shorea siamensis* Miq.

ชื่อพื้นเมือง : รั้ง

ชื่ออื่น : เปา เปาคอกแดง สั้ เรียง

ไม้ต้น สูง 20-27 เมตร ผลัดใบ เรือนยอดกลม หรือรูปสามเหลี่ยม กิ่งค้ำโพร่ง ลำต้นเปลือยตรง เปลือกสีเทาแตกเป็นร่องตามความยาวของลำต้นคล้ายรอยไถ ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ แผ่นใบรูปไข่ กว้าง 7-10 เซนติเมตร ยาว 10-15 เซนติเมตร โคนใบหยักเว้าเป็นรูปหัวใจ ขอบใบเป็นคลื่นเล็กน้อย ปลายใบมนหรือแหลม ผิวใบเกลี้ยง ไม่มีขน เส้นใบมี 8-13 คู่ ก้านใบยาว 2-4 เซนติเมตร ดอกช่อแบบช่อแยกแขนง ออกตามซอกใบ มีกลิ่นหอม ออกแบบแยกแขนงออกตามซอกใบ กลีบเลี้ยงค่อนข้างเกลี้ยง มี 5 กลีบ โคนกลีบซ้อนกัน ปลายกลีบบิดเวียนคล้ายกังหัน กลีบดอกมี 5 กลีบ เชื่อมกันที่ฐาน ปลายแยก สีขาว ปลายกลีบปิดเวียน มีกลิ่นหอม เกสรเพศผู้มี 15 อัน ดอกบานเต็มที่ 1-1.5 เซนติเมตร ผลแห้ง เปลือกแข็งเมล็ดเดี่ยว รูปไข่ กว้าง 1 เซนติเมตร ยาว 1.5 เซนติเมตร ปีกยาว 3 ปีก ปีกสั้น 2 ปีก (ภาพที่ 10 ค และ ง)

การใช้ประโยชน์ : ใช้น้ำในการก่อสร้างบ้านเรือน เปลือกใช้เข้ายารักษาอาการปวดเมื่อย ชันใช้ผสมน้ำมันทาไม้และเรือ

16. วงศ์ EBENACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Diospyros rhodocalyx* Kurz

ชื่อพื้นเมือง : ตะโกนา

ชื่ออื่น : มะโก โก นมจั่ว มะถ่านไฟผี้

ไม้ต้น สูง 8-15 เมตร เปลือกสีดำ แตกเป็นสะเก็ดหนาๆ กระพี้ขาว ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ แผ่นใบรูปไข่กลับถึงรูปรี หรือรูปสี่เหลี่ยมขนมนเป็ยกปุน กว้าง 2-3 เซนติเมตร ยาว 7-9 เซนติเมตร โคนใบสอบเป็นรูปกลม หรือป้าน ขอบใบเรียบ ปลายมนหรือหยักเว้าเข้า หรือหยักเข้าเป็นติ่งสั้นๆ เนื้อใบค่อนข้างหนา ผิวใบด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขน เส้นใบมี 4-6 คู่ ก้านใบยาว 0.5-2 เซนติเมตร ดอกออกเป็นช่อ ช่อดอกเพศผู้และเมียอยู่ต่างต้นกัน ดอกเพศผู้ ออกเป็นช่อเล็กๆ สีขาวหรือสีเหลืองอ่อน มีประมาณ 3 ดอก ออกตามซอกใบ กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกัน ปลายแยกเป็น 4 แฉก กลีบดอกมี 4 กลีบ โคนเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย ด้านนอกมีขนนุ่ม ข้างในมีขนยาว เกสรผู้มี 14-16 อัน มีขนแข็งๆ แฉม รังไข่เทียม มีขนแน่น ดอกเพศเมียออกเป็นดอกเดี่ยวตามซอกใบคล้ายดอกเพศผู้ แต่มีขนาดเล็กกว่า ผลกลม โคนและปลายผลมักบวม มีขนาด 1.5-2.5 เซนติเมตร ผลอ่อนมีขนสีน้ำตาลแดงคลุมหลุดง่าย เมล็ดกลม มีจำนวนมาก (ภาพที่ 11 ก)

การใช้ประโยชน์ : เนื้อไม้ใช้ทำเครื่องมือทางการเกษตร ผลอ่อนใช้ย้อมผ้า ผลแก่รับประทานได้ ใช้รากเป็นส่วนประกอบรักษาอาการเหน็บชา โรคทางเดินปัสสาวะ น้ำเหลืองเสีย รักษาปวดเมื่อย ช่วยในการเจริญอาหาร และรักษาร้อนใน

17. วงศ์ ERYTHROXYLACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Erythroxylum cuneatum* (Miq.) Kurz

ชื่อพื้นเมือง : ไกรทอง

ชื่ออื่น : แก่นแดง เข้ดมูล เจดมูล ตำนฮ้วนหด พุกุลทอง หุ่นห้อย

ไม้พุ่ม สูง 1-4 เมตร เปลือกเรียบสีน้ำตาล แตกเป็นร่องเล็กๆ ตามยาว เปลือกในสีเหลืองถึงน้ำตาลอมแดง กระพี้สีเหลือง แก่นสีแดงถึงน้ำตาลอมแดง กิ่งมักตั้งฉากกับลำต้น กิ่งอ่อนค่อนข้างแบน มีรอยแผลหูใบรอบกิ่ง หูใบรูปสามเหลี่ยม กว้างประมาณ 1 มิลลิเมตร ยาวประมาณ 6 มิลลิเมตร ร่วงง่าย ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ แผ่นใบรูปไข่กลับ รูปรี หรือรูปขอบขนาน กว้าง 2-4 เซนติเมตร ยาว 3-11 เซนติเมตร โคนสอบ ขอบใบเรียบ ปลายใบมนหรือหยักเว้าเล็กน้อย แผ่นใบด้านบนสีเขียวเข้มเป็นมัน ด้านล่างสีเขียวอ่อนและมีขนเล็กน้อย เส้นใบเห็นชัดทางด้านล่าง เส้นแขนงใบมี 7-10 คู่ ปลายจรดกัน ก่อนถึงขอบใบ ก้านใบยาว 2-7 มิลลิเมตร ดอก เล็กสีขาวอมเขียวอ่อน ออกเดี่ยวหรือเป็นกลุ่มตามง่ามใบ กลุ่มละ 2-8 ดอก ใบประดับ 2 ใบ รูปสามเหลี่ยม ขนาดเล็กมาก ก้านดอกยาว 0.5-1 เซนติเมตร กลีบเลี้ยง 5 กลีบ โคนติดกันเป็นรูปประฆัง ยาวประมาณ 2 มิลลิเมตรกลีบดอก 5 กลีบ รูปขอบขนานหรือรูปขอบขนานแกมรูปไข่กว้างประมาณ 2 มิลลิเมตร ยาว 3-4 มิลลิเมตร เกสรเพศผู้ 10 อัน โคนติดกันเป็นหลอดยาว 1-2 มิลลิเมตรรังไข่อยู่เหนือวงกลีบ มี 3 ช่อง แต่ละช่องมีออวูล 1 เม็ด แต่เจริญเพียง 1 เม็ด ก้านช่อดอกเกสรเพศเมีย 3 อัน ผล แบบผลเมล็ดเดี่ยวแข็ง รูปรีแกมรูปขอบขนาน กว้าง 3-6 มิลลิเมตร ยาว 0.7-1.2 เซนติเมตร มี 3 พู และยังคงเหลือกลีบเลี้ยงติดอยู่ที่ขั้วผล ผลสุกสีแดงสดเป็นมัน มี 1 เมล็ด เมล็ดแบบ โค้ง กว้าง 1-3 มิลลิเมตร ยาว 1-1.5 เซนติเมตร (ภาพที่ 11 ข และ ค)

การใช้ประโยชน์ : เนื้อไม้นิยมใช้ทำเสา ใช้ทำเครื่องมือทางการเกษตร เปลือกใช้เป็นส่วนผสมเครื่องยา บำรุงกำลังร่างกายและใช้เบื่อปลา

18. วงศ์ EUPHORBIACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Antidesma acidum* Retz.

ชื่อพื้นเมือง : เม่าไข่ปลา

ชื่ออื่น : กูแจ ขะเม่าผา มะเม่า มะเม่าข้าวเบา มังเม่า เม่าทุ่ง

ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก สูง 2-6 เมตร กิ่งอ่อนมีขนสั้น ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ แผ่นใบรูปไข่ถึงรูปรี กว้าง 3.5-4.5 เซนติเมตร ยาว 5-7 เซนติเมตร โคนมนกลมถึงหยักเว้า ขอบใบเรียบ ปลายใบมนกลมหรือติ่งแหลม เนื้อใบค่อนข้างหนา เกลี้ยงหรืออาจมีขนยาวห่างเล็กน้อย เส้นแขนงใบมี 3-6 เส้น ไม่ชัดเจน ก้านใบยาว 0.5-1 เซนติเมตร ดอกช่อ ออกระหว่างซอกใบ ใบประดับรูปรางกลม ดอกแยกเพศต่างต้น ดอกเพศผู้มีวงกลีบรูปรางกลมหรือรูปถ้วย มี 4 กลีบ จานฐานรองดอกรูปหมอนหุ้มโคนเกสรเพศผู้ เกสรเพศผู้มี 2-3 อัน เกสรเพศเมียไม่เจริญ ดอกเพศเมียมีวงกลีบรูปเหยือกแยกเป็น 4-5 กลีบ จานฐานดอกสั้น รังไข่รูปไข่ ยอดเกสรมี 3-4 แฉก ผลค่อนข้างกลม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 4 เมตรเมตร ผลสุกสีแดงคล้ำถึงดำ มีเมล็ดเดี่ยว (ภาพที่ 11 ง)

การใช้ประโยชน์ : ใช้ใบและผลคั้นน้ำอาบรักษาอาหารโลหิตจาง ชีด เลือดไหลเวียนไม่ดี ผลสุกทานได้รสชาติเปรี้ยว

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Aporosa villosa* (Wall. ex Lind.) Baill.

ชื่อพื้นเมือง : เหมือดโลก

ชื่ออื่น : เหมือดหลวง โลก

ไม้ต้น สูง 8-10 เมตร ผลัดใบ เปลือกคันหนา สีน้ำตาลเทาหรือน้ำตาลแดง แตกเป็นร่องลึก และเป็นสันตามยาวและขวางลำต้น กิ่งอ่อนมีขนหนาแน่น ใบเดี่ยวเรียงสลับ แผ่นใบรูปขอบขนานป้อม กว้าง 6-10 เซนติเมตร ยาว 10-16 เซนติเมตร โคนใบมน ขอบใบเรียบ ปลายใบหู่ แผ่นใบค่อนข้างหนาผิวใบด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขนสีน้ำตาลหนาแน่น เส้นแขนงใบมี 7-10 คู่ ก้านใบยาว 0.5 เซนติเมตร หนาและพองออก มีต่อมเล็กๆ 2 ต่อม ดอกช่อ สีแดงอมชมพู ออกเป็นช่อแบบกระจุกตามซอกใบและกิ่ง ดอกแยกเพศอยู่ต่างต้น ดอกเพศผู้ขนาดเล็กออกชิดกันบนช่อแกน ยาว 2-5 เซนติเมตร กลีบเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย ปลายแยกเป็น 3-6 กลีบ มีขน 2 ด้าน เกสรเพศผู้มี 2 อัน ดอกเพศเมียออกเป็นช่อแต่สั้นกว่าดอกเพศผู้ ส่วนใหญ่จะออกเป็นแท่งเดี่ยวๆ รังไข่สีน้ำตาลมีขน ดอกบานเต็มที่กว้าง 3-5 มิลลิเมตร ผลสดแบบมีเนื้อเมล็ดเดี่ยว รูปไข่ ปลายเป็นติ่งแหลม ผิวมีขนสีน้ำตาลแกมเหลืองหนาแน่นกว้าง 7 มิลลิเมตร ยาว 10 มิลลิเมตร ภายในมีเนื้อสีส้ม เมล็ดรูปรางกลม มี 1 เมล็ด (ภาพที่ 12 ก และ ข)

การใช้ประโยชน์ : เปลือกต้นยางสีแดงใช้เป็นสีย้อม ปรุงเป็นยาขับลมในลำไส้และขับระดู

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Bridelia retusa* (L.) A.Juss.

ชื่อพื้นเมือง : รังหนาม

ชื่ออื่น : เต็งหนาม เปาหนาม

ไม้ต้น สูงถึง 10 ม. เปลือกเรียบ สีน้ำตาล ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับในแนวระนาบเดียวกัน แผ่นใบรูปรีหรือรูปขอบขนาน กว้าง 4-8 ซม. ยาว 8-15 ซม. โคนใบมน ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบ หูใบรูปสามเหลี่ยมแกมรูปไข่ ผิวใบด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขนสั้นสีขาว เส้นแขนงใบมี 20-25 คู่ ก้านใบยาว 0.5-1.5 ซม. ดอกช่อ ออกตามกิ่ง ยาวถึง 22 ซม. ดอกย่อยเป็นกระจุก เรียงเวียนรอบก้านช่อดอก ดอกแยกเพศอยู่ร่วมต้น ดอกเพศผู้มีกลีบดอกสีครีม อวบน้ำ ปลายแยกเป็น 4 แฉก เกสรเพศผู้มี 4 อัน ติดอยู่บนแท่งสีครีม อับเรณูสีเหลือง รูปรีขนาดเล็ก ดอกเพศเมียมีกลีบดอกสีแดงเรื่อ กว้าง 5 กลีบ รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ ยอดเกสรเป็นปุ่มเล็ก แยกเป็น 3 แฉก ผลรูปรางกลม สีเขียว อวบน้ำ ผลแก่สีน้ำตาลดำ เมล็ด ก่อนข้างกลม มีร่องด้านข้าง (ภาพที่ 12 ค)

การใช้ประโยชน์ : น้ำคั้นเปลือกเป็นยาฝาดสมาน เพื่อละลายนิ่วในกระเพาะปัสสาวะ ผลมีรสหวาน

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Cleidion spiciflorum* (Burm.f.) Merr.

ชื่อพื้นเมือง : คีหมี

ชื่ออื่น : กาดาวกระจาย กาไล กำไล มะคีหมี

ไม้ต้น สูง 10-20 เมตร ไม้ผลัดใบ เรือนยอดเป็นพุ่มกลมทึบ โคนเป็นพุ่มพอง เปลือกสีเทาดำ เกลี้ยง ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูปขอบขนานหรือรูปรีแกมใบหอก กว้าง 3.5-8 เซนติเมตร ยาว 10-22 เซนติเมตร ปลายใบแหลมหรือมีติ่งแหลม ขอบใบหยักคั่นและห่างหรือเรียบ โคนใบแหลมหรือมน เส้นใบมี 6-7 คู่ ก้านใบยาว 3-7 เซนติเมตร ดอกเป็นช่อ ออกระหว่างซอกใบ สีเหลืองอมเขียว ดอกแยกเพศอยู่ต่างต้น ดอกเพศผู้ออกเป็นช่อแบบช่อกระจุกเชิงลดตามซอกใบ ช่อดอกยาว 8-21 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงรูปกลมมี 3 กลีบ กลีบดอกขนาดเล็ก ดอกเพศเมียมีกลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปสามเหลี่ยมปลายแหลม ดอกบานเต็มที่กว้าง 2-3 มิลลิเมตร ผลแห้งแตกสีเขียวอมน้ำตาล รูปรางกลม มี 1-3 พู กว้าง 2-3.5 เซนติเมตร ยาวประมาณ 1.5 เซนติเมตร เมล็ดกลม ผิวเกลี้ยง สีขาว มี 1-3 เมล็ด

การใช้ประโยชน์ : ใ้ราก ก้านหรือใบคั้นน้ำคั้นและอาบ รักษาอาการไข้มาเลเรีย รักษาไข้ เปลือกและต้น ใ้คั้นน้ำคั้นรักษาอาการปวดท้อง ใ้แก่นขับเหงื่อ รักษาไข้ปวดศีรษะ เมล็ดเป็นยาระบาย

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Phyllanthus amarus* schumach. & Thonn.

ชื่อพื้นเมือง : ลูกใต้ใบ

ชื่ออื่น : มะขามป้อมดิน หญ้าใต้ใบ หญ้าใต้ใบขาว

ไม้ล้มลุกอายุปีเดียว สูง 10 – 50 เซนติเมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูปขอบขนานแกมวงรี หรือรูปไข่ กว้าง 3-6 มิลลิเมตร ยาว 5-11 มิลลิเมตร โคนใบมนหรือกลม ขอบใบเรียบ ปลายใบมนหรือกลม หูใบรูปหอก บางและแห้ง ปลายใบเรียบแหลม ยาว 0.8 -1.3 มิลลิเมตร ดอกช่อ ออกเป็นกระจุกกลมที่ซอกใบ ดอกย่อยแยกเพศร่วม ดอกเพศผู้มีก้านดอกย่อยยาว 0.6-1.3 มิลลิเมตร กลีบเลี้ยง 5-6 กลีบ รูปไข่หรือวงรี กว้าง 0.2 -0.6 มิลลิเมตร ยาว 0.3-0.6 มิลลิเมตร ปลายแหลมขอบเรียบ จำนวนดอกกลีบและกลีบ ขอบเว้าเป็น 5 พู เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 0.1 มิลลิเมตร เกสรตัวผู้ 3 อัน พบน้อยมากที่มี 2 อัน ก้านเกสรตัวผู้เชื่อมติดกันเป็นมัดเดียว ยาว 0.2-0.3 มิลลิเมตร อับเรณูกว้าง 0.2 – 0.3 มิลลิเมตร ดอกเพศเมียมีก้านดอกยาว 1 - 1.7 (-2) มิลลิเมตร กลีบเลี้ยง 5-6 กลีบ รูปขอบขนานแกมไข่กลับ กว้าง 0.4 – 0.6 มิลลิเมตร ยาว 0.9 – 1.1 มิลลิเมตร ปลายแหลมขอบกลีบกว้าง บางและแห้ง สีขาวจำนวนดอกเว้าเป็น 5 พู รังไข่เกลี้ยง ก้านเกสรตัวเมียยาว 0.1-0.2 มิลลิเมตร ปลายแยกเป็นแฉกตื้นๆ 2 แฉก ผลแห้งแตก รูปกลมเป็น เส้นผ่าศูนย์กลาง 1.9-2.1 มิลลิเมตร เมล็ดมีสามมุม ยาว 0.9-1 มิลลิเมตร มีสันตามยาว 5-6 สัน (ภาพที่ 12 ง)

การใช้ประโยชน์ : ใช้รักษาอาการหวัด อาการท้องเสีย บวม ปัสสาวะขัด โรคผิวหนัง และบำรุงกระเพาะ บำรุงธาตุ ส่วนต้นใช้รักษาปวดฝี ฟกบวม ใช้ใบรักษาอาการหวัด ดิษ่าน ตัวเหลือง ตำพอกรักษาปวดบวม พอกรักษาฝีตะมอย ฝีในคอ และอาการไอในเด็ก

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Sauropus androgynus* (L.) Merr.

ชื่อพื้นเมือง : ผักหวานบ้าน

ชื่ออื่น : ก้านตรง จ้า ผักหวาน ผักหวานใต้ใบ มะยมป่า

ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 0.5-3 เมตร โคนกิ่งข้างแข็ง ลำต้นอ่อน ลักษณะกลมหรือเป็นเหลี่ยม ผิวลำต้นเกลี้ยง กิ่งอ่อนหักงอ ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับสองข้างของกิ่งในระนาบเดียวกัน ลักษณะรูปรีรูปขอบขนานถึงรูปหอก ยาว 2.5–11 เซนติเมตร กว้าง 1.3-3 เซนติเมตร ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน เมื่อทำให้แห้งจะมีสีเขียวอมเหลือง ปลายใบแหลมมน ขอบใบเรียบ โคนใบแหลมหรือมน เส้นแขนงใบมีข้างละ 5-7 เส้น โคนเล็กน้อย ก้านใบสั้นมีความยาวประมาณ 2-4 มิลลิเมตร หูใบรูปสามเหลี่ยม มีความยาวประมาณ 1.7-3 มิลลิเมตร ดอกสมบูรณ์เพศ ออกเป็นช่อตามซอกใบ ดอกเพศผู้และดอกเพศเมียอยู่บนต้นเดียวกัน บางครั้งพบว่าเกิดบนช่อเดียวกัน ดอกเพศผู้ก้านดอกยาว 4-5 มิลลิเมตร มี 6 กลีบ ดอกมีลักษณะเป็นรูปจาน กลีบดอกสีเหลืองมีจุดๆ สีแดง เมื่อดอกสมบูรณ์เต็มที่มีความกว้างประมาณ 5-12

มิลลิเมตร ขอบกลีบดอกเป็นคลื่นเล็กน้อย ปลายกลีบกลมหรือตัดตรง เกสรเพศผู้ 3 อัน ก้านเกสรเชื่อมติดกันเป็นท่อสั้นๆ ปลายแยกออกจากกัน บริเวณฐานดอกมีต่อม 6 ต่อม ดอกเพศเมียมีก้านดอกยาวถึง 8 มิลลิเมตร กลีบดอกสีเหลืองหรือสีแดงเข้ม มีขนาดยาวประมาณ 5-7 มิลลิเมตร แยกเป็น 6 กลีบ รูปไข่หรือค่อนข้างกลม ปลายกลีบมีลักษณะแหลมสั้นๆ รังไข่มีรูปรี ภายในมี 3 ช่อง มีไข่อ่อนช่องละ 2 อัน แต่ละอันมีปลายแยกออกเป็นสองแฉก ผลเป็นแบบ drupe รูปร่างกลมเป็น สีขาวอมชมพู ขนาดผลยาว 10-13 มิลลิเมตร กว้างประมาณ 15-18 มิลลิเมตร เมล็ดรูปสามเหลี่ยม กว้างประมาณ 5 มิลลิเมตร ยาวประมาณ 8 มิลลิเมตร สีผิวออกสีดำ (ภาพที่ 13 ก และ ข)

การใช้ประโยชน์ : ใบและต้นมีสรรพคุณรักษาอาการตาอักเสบ รักษาแผลในจมูก ใช้รากถอนพิษไข้ รักษาโรคทางทวาร ขอดอ่อนและใบอ่อนนำมาต้ม ลวกหนึ่ง หรือผัดน้ำมันให้สุก และรับประทานกับน้ำพริกหรือนำมาปรุงเป็นแกงได้

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Trigonostemon reidioides* (Kurz) Craib

ชื่อพื้นเมือง : โลดทะนง

ชื่ออื่น : ข้าวเย็นเนิน คูเบ็ย คูเดีย ทะนง รักทะนง ทะนงแดง นางแซง โลดทะนงแดง หนาดคำ หัวยา ข้าวเย็นเนิน นางแสงแดง

ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูงถึง 80 เซนติเมตร กิ่งอ่อนมีขน ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ แผ่นใบรูปรีหรือรูปขอบขนาน กว้าง 1.5-2.5 เซนติเมตร ยาว 6-10 เซนติเมตร โคนใบแหลม ปลายใบแหลมหรือเรียวแหลม ขอบใบเรียบ มีขนสีขาวทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบมี 7-9 คู่ ก้านใบยาว 4-10 มิลลิเมตร ดอกช่อแบบช่อกระจุก ออกที่ซอกใบ ก้านช่อดอกยาว 6-10 เซนติเมตร ดอกแยกเพศอยู่ร่วมต้น ดอกเพศผู้ออกที่ปลายช่อดอก กลีบเลี้ยงมี 5 กลีบ รูปไข่ปลายแหลม กลีบดอกมี 5 กลีบ รูปไข่กลับ สีม่วงอมแดง เกสรเพศผู้มี 3 อัน ก้านเกสรเชื่อมกันเป็นหลอด ยาว 1.5-2 มิลลิเมตร อับเรณูรูปร่างกลม ฐานฐานดอกรูปถ้วย ขอบเป็นคลื่น ดอกเพศเมียออกที่ปลายโคนช่อดอก กลีบเลี้ยงรูปแถบ กลีบดอกรูปช้อน รังไข่รูปร่างกลม มีขน ก้านชูเกสรเพศเมียสั้น ยอดเกสรเป็นพู่ ผลแห้งแตก รูปร่างกลม มี 3 พู (ภาพที่ 13 ค และ ง)

การใช้ประโยชน์ : รากทำให้เกิดอาการอาเจียนอย่างแรง ใช้ถอนพิษเบื่อเมา รักษาอาการหอบหืด ช่วยระบายท้อง ถอนพิษเสมหะ ฝนทาเป็นยาแก้คันฝี รักษาพิษงู รักษาฝี ขับปัสสาวะ รักษาไตพิการ ฟกช้ำ เคล็ดบวม และรักษาวัณโรค

19. วงศ์ FLACOURTIACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Homalium tomentosum* (Vent.) Benth.

ชื่อพื้นเมือง : ขานาง

ชื่ออื่น : ขานาง เปลือย เปื้อยคะนาง ช้างเผือกหลวง คะนาง ค่านาง โคด เซพกู๊ ปะหง่าง เปลือยค่าง ให้ เปื้อยนาง ลิงจ้อ แลนไห้

ไม้ต้น สูง 5-40 เมตร ผลัดใบ เรือนยอดรูปไข่ แผ่เป็นชั้น ลำต้นเปลาตรงและกลม เปลือกต้นเรียบ เป็นมันสีเทาหรืออมเขียว ใบเดี่ยว เรียงแบบเวียนสลับ แผ่นใบรูปไข่กลับ กว้าง 5-7 เซนติเมตร ยาว 10-18 เซนติเมตร ปลายใบมีติ่งแหลม ขอบใบจักเป็นฟันเลื่อย โคนใบสอบ ผิวใบด้านบนมีขนสาก ด้านล่างมีขนสั้นนุ่มหนาแน่น แผ่นใบหนา เส้นแขนงมี 10-15 คู่ ก้านใบยาว 5-10 มิลลิเมตร มีขน ดอกสีขาวอมเหลือง ออกรวมกันเป็นช่อแบบช่อเชิงลดตามซอกใบและปลายกิ่ง ช่อดอกยาว 20-25 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย ปลายแยกเป็น 5 แฉก มีขนทั้ง 2 ด้าน ดอกบานเต็มที่กว้าง 3-5 มิลลิเมตร ผลแห้งหรือเป็นแคปซูล ขนาด 3-5 มิลลิเมตร มีขนรอบผล เมล็ดมีขนาด (ภาพที่ 14 ก)

การใช้ประโยชน์ : ไม้ทำเครื่องเรือน เสากระโคงเรือ คราด และคันเบ็ด ส่วนเปลือกใช้ทำรักษาอาการคัน ลำต้นใช้ต้มน้ำดื่มเป็นยารักษาอัมพฤกษ์ อัมพาต

20. วงศ์ GENTIANACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Fagraea fragrans* Roxb.

ชื่อพื้นเมือง : กันกรา

ชื่ออื่น : คาเตร่า คำมะชู คำเสา ทำเสามันปลา เนียมถาญีหลุมปิง

ไม้ต้น ขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูงประมาณ 25 เมตร ไม่ผลัดใบ เรือนยอดรูปสามเหลี่ยมหรือกลมทึบ เปลือกสีน้ำตาลเข้มแดงเป็นร่องลึกไม่เป็นระเบียบ ใบเดี่ยว เรียงตรงกันข้าม แผ่นใบรูปรีแกมรูปขอบขนาน กว้าง 3-4 เซนติเมตร ยาว 8-10 เซนติเมตร โคนใบแหลม ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ผิวใบเข้มเป็นมัน เส้นใบมี 6-10 คู่ ก้านยาว 1-1.5 เซนติเมตร ดอกช่อ แบบช่อกระจุกหนาแน่น ออกที่ซอกใบใกล้ปลายกิ่ง สีขาวแล้วเปลี่ยนเป็นสีเหลืองเมื่อใกล้จะร่วง มีกลิ่นหอมแรง กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกัน ปลายแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอกมีโคนกลีบเชื่อมติดกันเป็นรูปแฉกทรงสูง ปลายแยก 5 แฉก ดอกบานเต็มที่กว้าง 1.5-2.2 เซนติเมตร ผลสดแบบมีเนื้อหลายเมล็ด รูปร่างกลม ขนาด 5-6

มิลลิเมตร ปลายผลมีติ่งแหลมสั้นๆ ผลอ่อนสีส้ม เมื่อแก่เต็มที่เปลี่ยนเป็นแดงเลือดนก มีรสขม เมล็ดขนาดเล็ก มีจำนวนมาก (ภาพที่ 14 ข และ ค)

การใช้ประโยชน์ : เป็นพรรณไม้มงคลชนิดหนึ่ง แก่นมีความแข็งแรงทน ใช้ในการก่อสร้างบ้านเรือน ทำหีบจำปาใส่ศพ ทำกระดูกงูโครงเรือ เสากระโคงเรือ ใช้เข้ายาบำรุงธาตุ รักษาอาการไข้จับสั่น เปลือกบำรุงโลหิต ผิวหนังพุพอง ปวดแสบปวดร้อน เปลือกมีสรรพคุณบำรุงโลหิต รักษาผิวหนังพุพอง แก่นมีสรรพคุณขับลม รักษาไข้ รักษาอาการปวดตามข้อ บำรุงม้าม บำรุงโลหิต รักษาปวดแสบปวดร้อน และ เป็นยาอายุวัฒนะ

21. วงศ์ GNETACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Gnetum latifolium* Blume var. *funiculare* (Blume) Markgr.

ชื่อพื้นเมือง : เมื่อย

ชื่ออื่น : เมื่อยดำ

ไม้เลื้อยมีเนื้อไม้ มักเลื้อยพาดขึ้นต้นไม้ที่อยู่ใกล้เคียง เปลือกเรียบ สีน้ำตาลหรือเทา มีช่องอากาศกระจายทั่วไป ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงข้าม แผ่นใบรูปรีหรือรูปหอก กว้าง 5-6 เซนติเมตร ยาว 12-16 เซนติเมตร โคนใบรูปกลมหรือมน ปลายใบแหลมหรือเรียวแหลม ขอบใบเป็นคลื่นเล็กน้อย เนื้อใบหนา ผิวเป็นมันคล้ายแผ่นหนัง เกลี้ยง เส้นแขนงใบมี 5-7 กู่ ก้านใบยาว 1-2 เซนติเมตร โคนเป็นข้อ แตกกิ่งก้านเป็นสาขาออกตามลำต้น โคนเพศผู้ยาว 2-5 เซนติเมตร โคนเพศเมียยาว 5-8 เซนติเมตร เมล็ดรูปรีหรือรูปไข่ เมล็ดแก่สีส้ม (ภาพที่ 14 ง)

การใช้ประโยชน์ : เปลือกต้นใช้ทำเชือก มีความเหนียวมา ลำต้นนำมาต้มน้ำดื่มช่วยในการอยู่ไฟ เมล็ดรับประทานได้ และใช้เป็นส่วนผสมเข้ายา

22. วงศ์ GUTTIFERAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Cratoxylum cochinese* (Lour.) Blume

ชื่อพื้นเมือง : คิ้วเกลี้ยง

ชื่ออื่น : คิ้วใบเลื่อม ขี้คิ้ว คิ้วหม่น กุ่มฉ่อง คิ้วใบเลื่อม

ไม้ต้น สูง 8-10 เมตร ผลัดใบ เรือนยอดรูปไข่ กิ่งอ่อนเกลี้ยง เปลือกสีน้ำตาลปนเทา เรียบหรือแตกเป็นร่อง และเป็นสะเก็ดตามยาวของลำต้น เปลือกต้นด้านในสีเหลืองอ่อน มีน้ำยางเหนียว ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงข้าม แผ่นใบรูปไข่กลับหรือรูปหอก กว้าง 2-3.5 เซนติเมตร ยาว 4.5-10 เซนติเมตร

โคนใบสอบ ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม แผ่นใบบาง เกือบทั้ง เส้นแขนงใบมี 8-10 เส้น ก้านใบยาว 3-5 มิลลิเมตร ดอกเดี่ยว หรือออกเป็นกระจุก ออกที่ซอกใบ หรือปลายกิ่ง สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยงสีเขียว มี 5 กลีบ กว้าง 3-5 มิลลิเมตร ยาว 5-8 มิลลิเมตร กลีบดอกสีแดงสด มี 5 กลีบ กว้าง 3-5 มิลลิเมตร ยาว 8-10 มิลลิเมตร แยกกัน ระหว่างแฉกกลีบดอกมีต่อมสีเหลืองแทรก เกสรเพศผู้มีจำนวนมาก ก้านเกสร เชื่อมเป็นมัด มี 3 มัด เกสรเพศเมียรูปรี อยู่เหนือวงกลีบ ปลายเกสรแยกเป็น 3 แฉก ยอดเกสรเป็นปมกลม ผลแห้งแตก รูปขอบขนานปลายแหลม ผิวแข็งสีน้ำตาลหรือน้ำตาลปนดำ กว้าง 0.5 มิลลิเมตร ยาว 0.5 มิลลิเมตร กลีบเลี้ยงเจริญขยายตัวหุ้มผลประมาณ 2/3 ของผล ผลแก่แตกตามรอยประสานเป็น 3 แฉก เมล็ดขนาดเล็กมีปีกโค้ง มีจำนวนมาก (ภาพที่ 15 ก และ ข)

การใช้ประโยชน์ : ใช้เปลือกต้นทำสีย้อมผ้า ใบอ่อนและยอดอ่อนรสเปรี้ยวค่อนข้างฝาด รับประทาน เป็นผักได้ ผลทำไม้ประดับแห้ง

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Cratoxylum formosum* (Jack) Dyer

ชื่อพื้นเมือง : ตั้วขาว

ชื่ออื่น : ตั้วขน ตั้วส้ม แด้วหอม ภูโตะ

ไม้ต้น สูงถึง 15 เมตร ผลัดใบ เรือนยอดเป็นพุ่มกลมหรือมีรูปร่างไม่แน่นอน มักมีหนามแข็ง ตามลำต้น เปลือกชั้นนอกสีน้ำตาลแดงหรือขาว แตกออกเป็นสะเก็ด เปลือกชั้นในสีน้ำตาลแดง เมื่อเกิดบาดแผลจะมียางสีเหลืองอ่อน ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงข้าม แผ่นใบรูปรี กว้าง 2-4 เซนติเมตร ยาว 6-12 เซนติเมตร โคนใบรูปลิ้น ขอบใบเรียบ ปลายใบเรียวแหลม ผิวใบเกลี้ยง ผิวใบด้านบนเป็นมันและ สีเข้มกว่าด้านล่าง ใบแก่สีแดงหรือแดง เส้นใบมี 6-8 คู่ ก้านใบยาว 0.5 -1.5 เซนติเมตร ดอกช่อ แบบ ช่อซี่ร่ม ออกตามซอกใบและปลายกิ่ง ก้านดอกยาว 0.7 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงมี 5 กลีบ สีแดงสด กลีบ ดอกมี 5 กลีบ สีขาวสด ขอบกลีบมีขน ผลแห้งแตก รูปกระสวย ผิวแข็ง สีน้ำตาลหรือน้ำตาลปนดำ กว้าง 0.7 เซนติเมตร ยาว 2 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงเจริญขยายตัวหุ้ม 1/3 ของผล ผลแก่จะแตกตามรอย ประสานเป็น 3 แฉก เมล็ดเล็กมีปีกโค้ง เรียงกันอยู่แน่นเป็นจำนวนมาก (ภาพที่ 15 ค และ ง)

การใช้ประโยชน์ : ใบและดอกอ่อนมีรสเปรี้ยว ใช้รับประทานเป็นผักสด หรือประกอบอาหารที่มี รสชาติเปรี้ยว เช่น อาหารประเภทยำต่างๆ หรือเป็นส่วนประกอบของคัมย่ำปลา คัมย่ำไก่ ใช้น้ำไม้ทำ เป็นกระดานหรือทำเสาเข็ม หรือใช้ทำฟืนและถ่านเพราะให้ค่าความร้อนสูง ส่วนผลแห้งใช้ทำเป็น เครื่องประดับได้

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Garcinia cowa* Roxb. ex DC.

ชื่อพื้นเมือง : ชะมวง

ชื่ออื่น : ส้มโอมง กะมวง กานี มวงส้ม หมากโอมง

ไม้ต้น สูง 10-30 เมตร เรือนยอดเป็นพุ่มรูปใบห้อยย้อยลง แตกกิ่งชั้นเดียว เปลือกเรียบสีน้ำตาลแดงเป็นร่องลึกตามยาวลำต้น ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงข้ามสลับตั้งฉาก แผ่นใบรูปรีแกมรูปใบหอก กว้าง 2-3.5 เซนติเมตร ยาว 7-15 เซนติเมตร ปลายใบเรียวแหลม โคนใบสอบ ผิวใบด้านบนเกลี้ยง มีจุดและขีดเล็กๆ สีดำ ขอบใบเรียบ ใบอ่อนสีแดงอมเหลือง เส้นแขนงใบถี่มาก ก้านใบยาว 1-1.5 เซนติเมตร ดอกสีเหลือง ชมพูหรือแดง ดอกแยกเพศอยู่ต่างต้น ดอกเพศผู้ออกเป็นช่อแบบช่อกระจุก กลีบเลี้ยงมี 4 กลีบ กลีบดอกมี 4 กลีบ เกสรเพศผู้มีจำนวนมาก รูปสี่เหลี่ยม ดอกเพศเมียออกเป็นดอกเดี่ยว ปลายก้านเกสรแบนและจัก 4-8 เหลี่ยม ดอกบานเต็มที่กว้าง 0.8-1 เซนติเมตร ผลสดแบบมีเนื้อหลายเมล็ด ทรงกลมแป้น มีร่องตามยาว 6-8 ร่อง เมื่อสุกสีเหลืองอมส้ม ผลแห้งสีดำ ขนาด 3-4 เซนติเมตร เมล็ดสีส้มขนาดใหญ่ เป็นเหลี่ยม มี 3-8 เมล็ดต่อผล (ภาพที่ 16 ก และ ข)

การใช้ประโยชน์ : ใช้แก่นฝืนหรือแช่น้ำดื่ม รักษาอาการเหน็บชา เปลือกต้นสีเหลืองใช้ย้อมผ้า ใช้รากรักษาไข้ รักษาร้อนในกระหายน้ำ ยาถอนพิษไข้ รักษาบิด และขับเสมหะเป็นพิษ ใช้ใบและผลช่วยระบายมีรสเปรี้ยวจัดรับประทานเป็นอาหาร

23. วงศ์ IRVINGIACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Irvingia malayana* Oliv. ex A.W.Benn.

ชื่อพื้นเมือง : กระบก

ชื่ออื่น : กระบก กระบก จะบก กระหก จะบุก จำเาะ ชะอัง ตะบก บก มะมื่น มะลื่น มักบก มื่น หมักลิ้น หมากบก หลักกาย

ไม้ต้น สูงถึง 20 เมตร เปลือกสีเทาอ่อนปนน้ำตาล เรือนยอดเป็นพุ่มแน่นทึบ กลมหรือกลมรีสีเขียวเข้มลำต้นเปล่าตรงโคนต้นมักเป็นพูพอน เปลือกสีเทาอ่อนสีน้ำตาล ผิวค่อนข้างเรียบบางที่แตกเป็นสะเก็ดผิว ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ แผ่นใบรูปไข่หรือรี กว้าง 4.5-6.5 เซนติเมตร ยาว 10-12 เซนติเมตร โคนใบรูปกลมหรือมน ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบ ผิวใบทั้งสองด้านเกลี้ยง เส้นแขนงใบมี 8-10 คู่ ก้านใบยาว 1-1.5 เซนติเมตร หูใบโค้งเป็นรูปฝักคล้ายดาบ ยาว 2-3 เซนติเมตร ดอกช่อ ออกที่ซอกใบ ก้านช่อดอกสั้น กลีบเลี้ยงสีเขียวอ่อน รูปไข่ มี 5 กลีบ กลีบดอกสีเหลือง รูปไข่ มี 5 กลีบ เมื่อดอกบานเต็มที่ปลายกลีบจะม้วนออก เกสรเพศผู้มี 10 อัน อับเรณูกลม ติดตรงกลาง รังไข่อยู่เหนือวง

กลีบ ก้านชูเกสรเพศเมีย ยาว 2 มิลลิเมตร ยอดเกสรรูปกระบอก ผลสด รูปรี ผลอ่อนสีเขียว มีจุดสีขาว กระจายทั่วไป ผลแก่สีเหลือง มีเนื้อหุ้มเมล็ด เมล็ดแข็ง เนื้อในเมล็ดสีขาว (ภาพที่ 16 ค และ ง)

การใช้ประโยชน์ : เนื้อในเมล็ดกินได้ บำรุงไต ไขข้อ เส้นเอ็นและเบื่อพยาธิในท้อง น้ำมันที่ได้จากเนื้อในเมล็ด ใช้ทำอาหาร สบู่และเทียนไข

24. วงศ์ LAMIACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Tectona grandis* Linn.f.

ชื่อพื้นเมือง : สัก

ชื่ออื่น : เคาะเยื่อ โอ ปายี ปิธี ปิธือ เปื่อยี เส้ายี่

ไม้ต้น สูงถึง 50 เมตร ผลัดใบในฤดูร้อน เปลือกเรียบหรือแตกเป็นร่องตื้นเล็กๆ สีเทา โคนต้นมักเป็นพูต่ำๆ ใบเดี่ยวเรียงตรงข้าม รูปวงรีกว้าง กว้าง 6-50 เซนติเมตร ยาว 11-95 เซนติเมตร โคนใบมน ขอบใบเรียบหรือหยักซี่ฟันห่าง ปลายใบแหลม หรือเรียวแหลมสั้น ผิวใบมีขนทั้งสองด้าน ดอกช่อแบบช่อแยกแขนง ออกที่ปลายกิ่งและซอกใบใกล้ปลายกิ่ง กว้างประมาณ 35 เซนติเมตร ยาว 40 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงสีเหลืองอ่อนหรือเขียวอ่อน กว้าง 3-3.5 มิลลิเมตร ยาว 4-4.5 มิลลิเมตร มีขนหนาแน่น โคนเชื่อมติดกันปลายแยกเป็นแฉกรูปไข่ หรือรูปหรือรูปไข่แกมขอบขนาน ยาว 1.5-2.5 มิลลิเมตร กลีบดอกสีขาวหรือสีชมพู เชื่อมติดกันเป็นรูปคล้ายกรวย โคนเชื่อมเป็นหลอดทรงกระบอก กว้าง กว้างประมาณ 1.5 มิลลิเมตร ยาว 1.5-3 มิลลิเมตร ผลรูปทรงกลม หรือรูปสี่เหลี่ยมรูปขนมเปียกปุ่น สีน้ำตาลอ่อนกว้างและยาวถึง 1.5 เซนติเมตร มีขนหนาแน่น และมีกลีบเลี้ยงติดอยู่ (ภาพที่ 17 ก)

การใช้ประโยชน์ : เนื้อไม้ใช้ทำเฟอร์นิเจอร์ และเครื่องมือเครื่องใช้ภายในบ้าน ด้านสมุนไพร ใช้เปลือกต้นรักษาโรคมะเร็ง ใช้เนื้อไม้รักษาอาการบวม ช่วยขับลม รักษาอาการไข้ ขับปัสสาวะ รักษาปัสสาวะพิการ บำรุงโลหิต รักษาลมในกระดูก รักษาอาการอ่อนเพลีย โรคกลากเกลื้อน โรคผิวหนัง ขับพยาธิ บำรุงธาตุ ส่วนแก่นใช้บำรุงโลหิต บำรุงกระดูก รักษาอาการบวม รักษาไข้ คุมธาตุ ขับปัสสาวะ ขับลม ใช้ใบรักษาอาการประจำเดือนไม่เป็นปกติ ขับลม รักษาพิษเสมหะ รักษาพิษโลหิต รักษาอาการเจ็บคอ ลดน้ำตาลในเลือด รักษาปัสสาวะพิการ ไตพิการ รักษาทางเดินปัสสาวะอักเสบ ขับปัสสาวะ ส่วนดอกขับปัสสาวะ และ รักษาหมันควาในลำคอ

25. วงศ์ LAURACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Litsea glutinosa* (Lour.) C.B.Rob.

ชื่อพื้นเมือง : หมีเหม็น

ชื่ออื่น : หมี ดังสีไพร

ไม้ต้น สูงถึง 10 ม. ทรงต้นเป็นพุ่มกลม รี หรือเบี้ยว เปลือกแตกเป็นสะเก็ดสีเหลืองเล็ก ๆ ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ แผ่นใบรูปรี กว้าง 6-10 ซม. ยาว 10-14 ซม. ฐานใบมน ปลายใบมน ขอบใบเรียบ เนื้อใบค่อนข้างหนา เหนียว ผิวใบมีขนสีขาวทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบมี 5-10 คู่ ใบมีกลิ่นแรง ดอกช่อ ออกที่ซอกใบ ดอกแยกเพศต่างต้น ดอกเพศผู้มีขนนุ่มสีขาวหนาแน่น มีดอกย่อยหลายดอกรวมกันเป็นช่อและมีกาบโค้งเป็นกระพุ้งสีเขียวอ่อน กว้าง 4-5 มม. ยาว 4-7 มม. ร่องรับ เกสรเพศผู้มีจำนวนมาก ก้านเกสรรวมกันเป็นมัด อับเรณูสีเหลืองแตกที่ปลาย เกสรเพศเมียไม่เจริญ ดอกเพศเมียมีกลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นรูปกรวย รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ มีขนาดเล็ก ผลรูปกลม มีกลีบเลี้ยงรูปกรวยอ้วนหนา ร่องรับ ผลอ่อนสีเขียว มีจุดน้ำมันกระจายทั่วไป ผลแก่สีดำ มี 1 เมล็ด (ภาพที่ 17 ข และ ค)

การใช้ประโยชน์ : รากเป็นยาฆ่าพยาธิและยาบำรุงกำลัง เปลือกต้นเป็นยาแก้บิด ท้องเสีย ผลดิบให้น้ำมันเป็นยาถอนแสบปวด เมล็ดเป็นยาพอกฝี

26. วงศ์ LEGUMINOSAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Bauhinia saxocalyx* Pierre

ชื่อพื้นเมือง : เสี้ยวดอกขาว

ชื่ออื่น : ส้มเสี้ยว เสี้ยวป่า นางอ้ว เปียงพะโก โทะเพ่

ไม้ต้น สูงถึง 15 เมตร ผลัดใบ เรือนยอดโปร่ง กิ่งก้านไม่สมำเสมอ เปลือกสีเทาอ่อนถึงดำ เรียบหรือมีรอยแตกเล็กน้อย ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ แผ่นใบรูปกลม ขนาด 5-18 เซนติเมตร ปลายใบแยกเป็น 2 พู โคนใบรูปหัวใจ ใบอ่อนมีขนนุ่ม ผิวใบด้านบนสีเขียวเข้มเป็นมัน ด้านล่างสีอ่อนกว่า มีขนละเอียดสีขาว เส้นแขนงใบออกจากโคนใบ มี 9-13 คู่ ก้านใบยาว 1.5-3.5 เซนติเมตร ดอกช่อ ตั้งออกระหว่างซอกใบ หรือปลายกิ่ง กลีบดอกสีขาว มีกลิ่นหอม ดอกตูมรูปขอบขนานปลายแหลม ไม่มีสัน กลีบเลี้ยงมี 5 กลีบ กลีบดอกบาง มี 5 กลีบ รูปไข่ กว้าง 2-2.5 เซนติเมตร ยาว 3.5-4 เซนติเมตร ดอกบานเต็มที่กว้าง 7-12 เซนติเมตร ผลเป็นฝักแห้งแตก กว้าง 2-2.5 เซนติเมตร ยาว 20-30 เซนติเมตร เมื่อแก่แตกตามยาว ม้วนออกด้านนอก เมล็ดรูปรี มี 10-25 เมล็ด (ภาพที่ 17 ง)

การใช้ประโยชน์ : เปลือกมีสารฝาดใช้รักษาอาการไอ รักษาบิดและห้ามเลือด ใช้ย้อมเหวอนให้คงทน ใบและฝักอ่อนกินได้ ใช้เปลือกใบต้มน้ำอาบรักษาอาการผดผื่นคัน

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Crotalaria pallida* Aiton

ชื่อพื้นเมือง : หังเม่น

ชื่ออื่น : ฮ่งหาย หมาหิงห่อ หมาหิงห่อ

พืชล้มลุกหลายปี สูง 1-1.5 เมตร ใบประกอบแบบนิ้วมือ มี 3 ใบย่อย ก้านใบยาว 3-5 เซนติเมตร แผ่นใบย่อยรูปรี กว้าง 2-4 เซนติเมตร ยาว 3-8 เซนติเมตร โคนใบสอบเป็นรูปติ่ม ขอบใบเรียบ ปลายใบหู่ ดอกช่อ ออกที่ปลายยอด ช่อดอกยาว 15-30 เซนติเมตร ดอกบานเต็มที่มีขนาดประมาณ 1.4-1.6 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกัน ปลายแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอกมี 5 กลีบ กลีบบนรูปไข่ปลายมน กลีบข้างคล้ายปีกรูปขอบขนาน กลีบล่างเชื่อมกันเป็นรูปท้องเรือ ปลายแหลมโค้ง ผลเป็นฝัก รูปทรงกระบอกปลายแหลมงอน กว้าง 0.5 เซนติเมตร ยาว 3-9.5 เซนติเมตร มีขนปกคลุม ผลแก่แล้วแตก เมล็ดรูปไต มีจำนวนมาก ขนาด 2-4 มิลลิเมตร สีน้ำตาล (ภาพที่ 18 ก และ ข)

การใช้ประโยชน์ : ใช้ทำปุ๋ยพืชสดได้ดี ส่วนรากใช้ต้ม เป็นยารักษาโรคมะเร็ง

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Dalbergia nigrescens* Kurz

ชื่อพื้นเมือง : กระพี

ชื่ออื่น : กระพีโพรง ฉนวน สนวน

ไม้ต้น สูง 10-15 เมตร ไม่ผลัดใบ เรือนยอดรูปไข่ โคนต้นมักบิดเบี้ยว เป็นพุ่มสูง เปลือกเรียบ สีเทาอมขาวหรือสีเทาอ่อนเต็มขาว แตกเป็นสะเก็ดสีเหลือง กิ่งอ่อนและช่อดอกมีขนนุ่มสั้นๆ แต่จะค่อยๆ ร่วงไป ใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ เรียงแบบสลับ ยาว 10-15 เซนติเมตร ก้านใบยาว 8-12 เซนติเมตร มีใบย่อย 11-15 ใบ เรียงแบบสลับ แผ่นใบรูปขอบขนานถึงรูปขอบขนานไข่กลับ กว้าง 2-2.5 เซนติเมตร ยาว 3.5-5 เซนติเมตร ปลายมนถึงหยักเว้าเล็กน้อย โคนมนถึงสอบกว้าง เส้นแขนงใบมี 6-10 คู่ ก้านใบยาว 2-3 มิลลิเมตร ดอกช่อ แบบช่อแยกแขนง ออกระหว่างซอกใบใกล้ปลายยอด ยาว 5-15 เซนติเมตร ดอกรูปดอกถั่ว สีขาว ขนาดเล็ก ยาวประมาณ 8 มิลลิเมตร กลีบเลี้ยงมี 5 กลีบ ติดกันเป็นรูปถ้วย กลีบดอกมี 5 กลีบ เกสรเพศผู้มี 10 อัน ก้านชูอับเรณูติดกันเป็นแผ่นรังไข่อยู่เหนือวงกลีบ มี 1 ช่อง มีออวุล 1-2 อัน ผลเป็นฝัก รูปขอบขนาน กว้างประมาณ 2 เซนติเมตร ยาว 6.5-10 เซนติเมตร เมื่อแห้งสีดำ เมล็ดรูปรางรี บริเวณกลางกระพุ้งเมล็ดหนาและแข็งแรงกว่าส่วนอื่น มี 1-2 เมล็ด (ภาพที่ 18 ค)

การใช้ประโยชน์ : ใช้ต้นสำหรับเลี้ยงครั้ง ส่วนไม้ใช้ทำเอื่อกระดาษ

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Droogmansia godefroyana* (Kuntze) Schindl.

ชื่อพื้นเมือง : ทองหมอง

ชื่ออื่น : ไชหิน

ไม้พุ่ม สูง 2-3 เมตร เปลือกสีเทานวล แตกกิ่งแขนงที่โคนต้น ใบประกอบ เรียงแบบสลับ แผ่นใบรูปไข่แกมขอบขนาน กว้าง 5-9 เซนติเมตร ยาว 12-17 เซนติเมตร โคนใบเว้า ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม เนื้อใบหนา ผิวใบด้านบนสีเขียวปนเทา ด้านล่างสีขาวนวล มีขนทั้งสองด้าน ก้านใบแผ่เป็นครีบบน ดอกช่อ ออกที่ปลายกิ่งชูขึ้นมาเห็นเด่นชัด ดอกย่อยเป็นรูปคล้ายดอกถั่ว สีม่วงแดง ผล เป็นฝักแบน คอดเป็นข้อ (ภาพที่ 18 ง)

การใช้ประโยชน์ : ใบอ่อนและยอดอ่อน มีรสฝาด ใช้รับประทานกับเมี่ยง ส่วนรากใช้เป็น ส่วนประกอบของยารักษาถ่ายเป็นมูกเลือด

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Mimosa pigra* L.

ชื่อพื้นเมือง : ไมยราบคัน

ชื่ออื่น : ไมยราบยักษ์ เขียวงู

ไม้พุ่มอายุหลายปี มีหนามปกคลุมทั่วต้น สูง 2-4 เมตร มีหนามปกคลุมทั่วต้น ใบประกอบ แบบขนนก 2 ชั้น ใบย่อยชั้นแรก 10-15 คู่ ใบย่อยชั้นรอง 35-51 คู่ แผ่นใบรูปขอบขนานแคบ ก้านและแกนใบมีหนาม ดอกช่อ เป็นช่อกระจุกกลม สีม่วงแดงแกมชมพู ออกที่ซอกใบ ขนาดประมาณ 1.5 เซนติเมตร มีดอกย่อยขนาดเล็กจำนวนมาก กลีบรองดอกเป็นแผ่น บางใส กลีบดอก คล้ายเป็นหลอด ปลายกลีบแยกเป็นแฉก เกสรเพศผู้มี 8 อัน รังไข่มีขนแน่น ผลเป็นฝัก รูปขอบขนาน โค้งเล็กน้อย กว้าง 0.6-1 เซนติเมตร ยาวประมาณ 4-6 เซนติเมตร มีขนหรือหนามแข็งคลุม ติดกันแน่นเป็นกระจุก เมล็ดรูปไข่สีน้ำตาล มีขนาดเล็ก (ภาพที่ 19 ก)

การใช้ประโยชน์ : ใบและลำต้นผสมกับรากสะเดาและไมยราบทั้งต้น ตำคั้น เพื่อช่วยในการขับปัสสาวะ

ชื่อพื้นเมือง : ไมยราบ

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Mimosa pudica* L.

ชื่ออื่น : กระเทียมขอด หนามหนูราบ กระหับ ก้านของ ระวัง หงับพระพาย หนูป้านขอด หนู้าจิชอบ

ไม้ล้มลุกหลายปี แผ่คลุมพื้นดิน ทุกส่วนของลำต้นมีหนาม สูงประมาณ 1 เมตร ใบประกอบ แบบนิ้วมือ ใบย่อยชั้นแรกมี 2-4 คู่ ใบย่อยชั้นรองมี 12-25 คู่ แผ่นใบรูปขอบขนานโค้ง กว้าง 1.3-2 มิลลิเมตร ยาว 5-11 มิลลิเมตร ก้านใบมีกลุ่มเซลล์ pulvinus ทำให้ใบหุบเมื่อถูกสัมผัส ดอกช่อ

ออกเป็นช่อกลมที่ชอกใบ สีม่วงแกมชมพู ขนาดประมาณ 1 เซนติเมตร ก้านช่อดอกยาว 2.5-3.8 เซนติเมตร กลีบรองดอกมีขนาดเล็ก กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 4 แฉก ยาว 1.9-2.3 มิลลิเมตร เกสรผู้มี 4 อัน รังไข่เกลี้ยง ผลเป็นฝักแบนรูปขอบขนาน ออกติดกันเป็นกระจุกกลม มีข้อปล้องชัดเจน ตะเข็บข้างมีขนแข็ง (ภาพที่ 19 ข)

การใช้ประโยชน์ : ใช้ทั้งต้น ช่วยในการขับปัสสาวะ รักษาอาการไตพิการ รักษาอาการปวด รักษาโรคบิด ช่วยในการขับปัสสาวะ อาจใช้ผสมกับรากสะเดาดินและไมยราบเครือทั้งต้น ต้มน้ำดื่ม ช่วยในการขับปัสสาวะ

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Peltophorum dasyrachis* (Miq.) Kurz

ชื่อพื้นเมือง : อะราง

ชื่ออื่น : สะคาม กว้าเชก คางรุ้ง คาวสูง จ้าขาม ช้าขม ตาเชก นนทรี ราง ร้าง อะร้าง อินทรี

ไม้ต้น สูงถึง 20 เมตร เปลือกเรียบ สีเทาปนน้ำตาล ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น เรียงแบบสลับ แผ่นใบรูปขอบขนาน กว้าง 7-10 มิลลิเมตร ยาว 10-2.5 มิลลิเมตร โคนใบเบี้ยว ปลายใบมนมีติ่งยื่น ขอบใบเรียบ ก้านใบสั้นหรือไม่มี หูใบเป็นเส้นแตกแขนง ยาว 1.5-2 เซนติเมตร ดอกช่อออกระหว่างชอกใบ ก้านช่อดอกห้อยลงแกนกลางช่อยาวถึง 25 เซนติเมตร ใบประดับรูปแถบ ยาวประมาณ 1 เซนติเมตร ก้านดอกยาว 2-2.5 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงสีน้ำตาล มี 5 กลีบ รูปแถบ กว้างประมาณ 4 มิลลิเมตร ยาว 8-10 มิลลิเมตร กลีบดอกสีเหลืองสด รูปช้อน กว้าง 1 เซนติเมตร ยาว 1.5-2 เซนติเมตร โคนกลีบมีขนยาว ขอบกลีบยื่น เกสรเพศผู้ยาว 1.3-2 เซนติเมตร โคนก้านชูอับเรณูมีขน อับเรณูรูปหอกยาว 5 มิลลิเมตร เกสรเพศเมียมีรังไข่อยู่เหนือวงกลีบ มีขน ยอดเกสรเพศเมียเป็นพู่ ผลสีเขียวรูปรีหรือรูปขอบขนาน หัวท้ายแหลม กว้าง 3-3.5 เซนติเมตร ยาว 9-10 เซนติเมตร ผลแก่สีน้ำตาล มี 5-8 เมล็ด (ภาพที่ 19 ค และ ง)

การใช้ประโยชน์ : ใช้เปลือกรักษาอาการท้องร่วง ช่วยขับลม ใช้ย้อมแห รับประทานช่วยขับเสมหะ เปลือกด้านในตำใส่สับประครับประทาน อะรางเป็นไม้ที่นิยมปลูกพื้นฟูพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม เนื้อไม้เลื่อยผ่า ไสกบดกแต่งง่าย ใช้ทำกระดาน เครื่องเรือนและเครื่องมือกลึงได้ดี เนื้อไม้ใช้ประโยชน์ทั่วไป

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Pterocarpus macrocarpus* Kurz

ชื่อพื้นเมือง : ประคู้

ชื่ออื่น : จิต้อก ฉะนอง คู้ คู้ป่า ตะเลอ ประคู้ป่า ประคู้เลน

ไม้ต้นขนาดใหญ่ สูง 15-20 เมตร ผลัดใบ เรือนยอดรูปกรวยหรือรูปไข่ เปลือกหนา สีน้ำตาลเทา แตกหยาบๆ เป็นร่องลึก มีน้ำยางสีเหลืองอมแดง ใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ เรียงแบบสลับ มีใบย่อย 7-9 ใบ แผ่นใบรูปขอบขนานแกมรูปไข่ กว้าง 4-5 เซนติเมตร ยาว 6-10 เซนติเมตร โคนใบมน ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม เส้นแขนงใบข้างละ 11-17 เส้น ก้านใบยาว 3-5 มิลลิเมตร ดอกช่อออกตามซอกใบใกล้ปลายช่อ กลีบเลี้ยงมี 5 กลีบ รูปสามเหลี่ยม สีน้ำตาล โคนกลีบเชื่อมกันเป็นหลอด ยาว 5-6 มิลลิเมตร มีขน กลีบดอกสีเหลือง กลีบด้านบนรูปช้อน กลีบคู่ล่างรูปขอบขนาน กลีบคู่ข้างรูปช้อน เกสรเพศผู้ยาว 6-10 มิลลิเมตร อับเรณูรูปขอบขนาน มีขน รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ ยอดเกสรแหลม ผลรูปกลมเส้นผ่านศูนย์กลาง 6-10 เซนติเมตร มีปีกเป็นคลื่นรอบๆ คล้ายไข่ดาวปลาย มีขนปกคลุมทั่วไป มี 1 เมล็ดต่อผล (ภาพที่ 20 ก และ ข)

การใช้ประโยชน์ : เนื้อไม้ใช้ในการก่อสร้าง เครื่องกลึง เครื่องแกะสลัก เครื่องเรือน เปลือกให้น้ำฝาด ใช้ฟอกหนัง เปลือกให้สีน้ำตาล แก่นให้สีแดงคล้ายใช้ย้อมผ้า ใช้ก่อสร้างบ้านเรือน ทำฝ้ายบ้านพื้นบ้าน ใบพอกบาดแผล รักษาผดผื่นคัน เปลือกต้นรักษาท้องเสียและให้น้ำฝาดสีน้ำตาล ใช้ย้อมผ้าปูม ประค้อมีลวดลายสวยงาม และมีราคาแพง

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Sindora siamensis* Teijsm ex Miq. var. *siamensis*

ชื่อพื้นเมือง : เต้

ชื่ออื่น : เต้หนาม กรอกือส ก่อเก๊ะ ก้าเกาะ กอกกือ มะค่าหนาม มะค่าหุ้ม

ไม้ต้น สูง 15-25 เมตร ต้นผลัดใบ เปลือกสีเทา ผิวเรียบ กิ่งอ่อนมีขนปกคลุมบางๆ ใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียวปลายคี่ เรียงแบบสลับ ใบย่อยมี 3-4 คู่ เรียงแบบตรงข้าม แผ่นใบรูปรีแกมรูปขอบขนาน กว้าง 4-6 เซนติเมตร ยาว 9-12 เซนติเมตร โคนใบเป็นรูปลิ้น ขอบใบเรียบ ปลายใบมนหรือหยักเข้าโคนใบสอบ ผิวใบด้านบนมีขนหยาบ ผิวใบด้านล่างมีขนนุ่ม เส้นใบมี 10-14 คู่ ก้านใบยาว 2-3 เซนติเมตร ดอก ออกเป็นช่อที่ปลายกิ่งหรือซอกใบ ใบประดับยาว 3-7 เมตร กลีบเลี้ยงสีเขียวมี 4 กลีบ มีหนามเล็กๆ บริเวณปลายกลีบ กลีบดอกสีแดงอมเหลืองมี 1 กลีบ เกสรเพศผู้มี 9 อัน ติดกัน อันบนสุดจะแยกเป็นอิสระและเป็นหมัน เกสรเมียมี 1 อัน มีรังไข่อยู่เหนือฐานรองดอก รังไข่มีขนแข็งปกคลุมหนาแน่น ติดอยู่บนก้านสั้นๆ หลอดเกสรเมียโค้ง ไม่มีขน ผลเป็นฝัก รูปไข่ ขนาด 4-12 เซนติเมตร มีงอยแหลมยื่นออกตรงปลายยาว 5-7 มิลลิเมตร ผนังเปลือกของผลมีหนามแข็งเป็นจำนวนมาก แต่ละฝักมี 1-3 เมล็ด รูปรีแกมรูปไข่กลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5-2.0 เซนติเมตร เมล็ดมี embryo ฝังอยู่ใน endosperm ขนาดใหญ่ (ภาพที่ 20 ค และ ง)

การใช้ประโยชน์ : ปุ่มเปลือกใช้รักษาโรคพยาธิ เปลือกต้นและรากใช้รักษาโรคผิวหนัง ทำให้ริดสีดวงแห้ง เมล็ดเผาไฟรับประทานได้ ใช้เนื้อไม้ก่อสร้าง หรือทำเครื่องมือเครื่องใช้

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Uraria crinita* (L.) Desv. ex DC.

ชื่อพื้นเมือง : จีหนอน

ชื่ออื่น : หางหมาจอก

ไม้พุ่ม สูง 20-50 เซนติเมตร แตกกิ่งก้านน้อย มีขนปกคลุมทุกส่วน ใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ เรียงแบบสลับ ใบย่อยมี 3-7 ใบ แผ่นใบรูปใบหอก หรือรูปขอบขนาน กว้าง 1-2 เซนติเมตร ยาว 5-10 เซนติเมตร โคนใบตัดหรือแฉกรูปหัวใจเล็กน้อย ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม แผ่นใบหนา ผิวใบด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขนหยาบ หูใบ 1 คู่ รูปสามเหลี่ยมปลายเรียวแหลม หูใบที่ใบย่อย 1 ใบ รูปสามเหลี่ยม ปลายเรียวแหลม ดอกช่อ ออกระหว่างซอกใบ ดอกเป็นรูปคล้ายดอกถั่ว สีชมพูหรือสีม่วง กลีบเลี้ยงมี 5 กลีบ ค่อนข้างแข็ง กลีบดอกมี 5 กลีบ มีสีขาวปนม่วง เกสรเพศผู้มี 10 อัน ผลแห้งเป็นฝัก หักข้อพับไปมา มี 2-5 เมล็ด ปลายฝักขึ้นเป็นเส้น (ภาพที่ 21 ก)

การใช้ประโยชน์ : ปลูกเป็นไม้ประดับกลางแจ้งที่สวยงามแปลกตา ใช้รากฝนน้ำปูนใสทารักษาฝี ทั้งต้นผสมหว่ายข้าวเย็น คั้นน้ำดื่ม รักษาอาการปวดเมื่อย ใบและช่อดอกนำไปใส่ไหปลาหว่า ให้หนอนแมลงวันเกาะขึ้นมาแล้วเคาะทิ้ง

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Xylia xylocarpa* (Roxb.) Taub. ver. *kerrii* (Craib & Hutch) I.C. Nielsen

ชื่อพื้นเมือง : แดง

ชื่ออื่น : ปราน จะลาน จาลาน

ไม้ต้น สูง 15-30 เมตร ไม้ผลัดใบ เรือนยอดรูปทรงกลม หรือทรงกระบอก ลำต้นค่อนข้างเปลาตรง หรือเป็นปุ่มปม ยอดอ่อนมีขนสีเหลืองปกคลุม เปลือกสีเทาอมแดงแตกลอนเป็นสะเก็ดแผ่นบางๆ ใบประกอบแบบขนนกสองชั้นปลายคู่ เรียงแบบสลับ มีใบย่อย 4-5 คู่ เรียงแบบตรงข้าม แผ่นใบรูปไข่แกมรูปขอบขนาน กว้าง 4.5-9 เซนติเมตร ยาว 7-20 เซนติเมตร โคนใบมน ปลายใบแหลมหรือมน ผิวใบด้านบนเกลี้ยง ผิวใบด้านล่างมีขนสั้นนุ่มสีน้ำตาล เส้นแขนงใบมี 8-11 คู่ ก้านใบยาว 2-5 มิลลิเมตร ดอกช่อทรงกลม ออกเป็นช่อแบบกระจุก ที่ปลายกิ่งและซอกใบ เส้นผ่าศูนย์กลาง 12-15 เซนติเมตร ช่อดอกกว้าง 2-2.5 เซนติเมตร ดอกสีเหลือง มีกลิ่นหอม ดอกย่อยมีขนาดเล็ก กลีบเลี้ยงมี 5 กลีบ เชื่อมติดกันเป็นรูปประฆังปลายแยก กลีบดอกมี 5 กลีบ สีขาวหรือขาวนวล โคนเชื่อมติดกันเล็กน้อย เกสรเพศผู้มี 10 อัน ผลเป็นฝักแบนรูปขอบขนาน เรียวและโค้งงอที่ส่วนปลาย ยาว 7-10

เซนติเมตร ฝักแก่สีน้ำตาลเทา แข็ง ผิวเรียบ ไม่มีก้าน เมื่อฝักแก่จะแตกออกเป็น 2 ซีก ผนังของฝักที่แตกมักจะบิดงอ เมล็ดแบน รูปรี มีจำนวนหลายเมล็ด (ภาพที่ 21 ข)

การใช้ประโยชน์ : เนื้อไม้แข็ง หนัก มีความทนทานสูง เลื่อยตกแต่งได้ยาก เหมาะสำหรับการก่อสร้างที่มีความมั่นคงแข็งแรง คอกนำมาคั้นน้ำคั้นบรรเทาอาการไข้ เมล็ดกินได้

27. วงศ์ LOGANIACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Strychnos nux-vomica* L.

ชื่อพื้นเมือง : แผลงใจ

ชื่ออื่น : แผลงเปื้อ ตูมกาแดง

ไม้ต้น สูงถึง 10 ม. เปลือกเรียบ ใบเดี่ยว เรียง แบบตรงข้าม แผ่นใบรูปร่างกลมหรือรี กว้าง 7-10 ซม. ยาว 8-11 ซม. โคนใบมน ปลายใบแหลมหรือเป็นติ่งแหลม ขอบใบเรียบ เนื้อใบเหนียว เกลี้ยง เส้นแขนงใบเรียงจากโคนใบไปสู่ปลายใบ มี 4-6 เส้น ดอกช่อแบบช่อกระจุกช้อน ยาวถึง 8 ซม. กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันที่ฐาน ปลายแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอกเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 แฉก เกสรเพศผู้มี 5 อัน ก้านเกสรสั้น สีขาว ติดที่ปลายหลอดระหว่างแฉกกลีบดอก อับเรณูสีเหลือง รูปขอบขนาน ยาว 2-2.5 มม. เกสรเพศเมียสีขาว มีก้านเกสรยาว 13-15 มม. รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ รูปถ้วย ผลรูปกลม สีเขียว เส้นผ่านศูนย์กลาง 5-8 ซม. ผลสุก สีเหลือง มีเมล็ดจำนวนมาก (ภาพที่ 21 ค)

การใช้ประโยชน์ : เนื้อไม้อ่อนใช้ทำเครื่องมือเครื่องใช้ เมล็ดมีพิษใช้ผสมอาหารเป็นยาเบื่อหนู

28. วงศ์ MALVACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Pavonia rigida* (Wall. ex Mast.) Hochr.

ชื่อพื้นเมือง : จี๊อัน

ชื่ออื่น : จี๊อันแดง

ไม้พุ่ม สูงถึง 0.5 เมตร ลำต้นและกิ่งมีขนรูปดาว เปลือกเหนียว ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ แผ่นใบรูปไข่ รูปไข่กลับหรือรูปขอบขนาน กว้าง 1.5-2.5 เซนติเมตร ยาว 3-7 เซนติเมตร โคนใบรูปกลม ปลายใบแหลมหรือมน ขอบใบเรียบ มีขนหนาแน่น เส้นใบไม่ชัดเจน ก้านใบยาว 0.5-2 เซนติเมตร ดอกเดี่ยว ออกที่ซอกใบหรือปลายกิ่ง ก้านใบสั้น มีริ้วประดับเชื่อมติดกันที่ฐาน กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกัน ปลายแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอกรูปไข่ มี 5 กลีบ กว้าง 1-1.5 เซนติเมตร ยาว 3-4 เซนติเมตร สีชมพูสด หรือม่วงอ่อน กลางดอกสีขาว เมื่อดอกบานเต็มทีกลีบมักโค้งพับ เกสรเพศผู้มีจำนวนมาก โคนก้าน

เชื่อมติดกันเป็นหลอดหุ้มเกสรเพศเมีย อับเรณูรูปไข่หรือรูปขอบขนาน เกสรเพศเมียมีรังไข่อยู่เหนือวงกลีบ ปลายยอดเกสรแยกเป็น 8-10 แฉก ผลค่อนข้างกลมแบน มี 8-10 พู มีขนหนาแน่น ผลแก่แห้งและแตก เมล็ดรูปไต มีขนหุ้ม (ภาพที่ 21 ง)

การใช้ประโยชน์ : ใช้ต้มน้ำดื่มแก้ท้องเสียสำหรับผู้สูงอายุไฟ และช่วยบำรุงโลหิต

29. วงศ์ MELASTOMATACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Melastoma saigonense* (Kuntze) Merr.

ชื่อพื้นเมือง : เอนอ้า

ชื่ออื่น : โคลงเคลงชวน

ไม้พุ่ม สูง 1-2 เมตร เปลือกสีน้ำตาลแดง ใบเดี่ยวเรียงแบบตรงข้ามและตั้งฉาก แผ่นใบรูปขอบขนานแกมรูปใบหอก กว้าง 3-4 เซนติเมตร ยาว 8-12 เซนติเมตร โคนใบมน ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม แผ่นใบค่อนข้างแข็ง ผิวใบด้านบนและด้านล่างค่อนข้างเรียบไม่มีขน มีเส้นใบ 3 เส้น เรียงจากโคนใบสู่ปลายยอด ดอกช่อ อัดกันแน่น ออกที่ปลายกิ่ง มีกลีบเลี้ยงกลีบดอกอย่างละ 5 กลีบ สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกัน ปลายแยกเป็นแฉกลำวยรูปใบหอก ตั้งตรง กลีบดอกสีม่วงอมชมพูหรือสีม่วงบานเด่น เกสรเพศผู้มี 10 อัน แยกเป็น 2 แบบ อับเรณูชั้นนอกยาว สีม่วง ชั้นในสั้นสีเหลือง รังไข่ใต้วงกลีบ มี 5 ช่อง มีเกล็ด ก้านเกสรเพศเมียโค้ง ยอดเกสรเพศเมียไม่ชัด ผลรูปรางรี เมื่อแก่จะแตกตามขวาง เมล็ด มีเนื้อหุ้มสีม่วงเข้ม มีหลายเมล็ด (ภาพที่ 22 ก)

การใช้ประโยชน์ : ใช้ผลรับประทานได้ และเป็นพืชที่สามารถใช้เป็นดัชนีที่บ่งชี้ว่ามีน้ำใต้ดินอยู่ใกล้ผิวดิน

30. วงศ์ MEMECYLACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Memecylon edule* Roxb.

ชื่อพื้นเมือง : หม้อดแอ

ชื่ออื่น : พลองหม้อด พลองดำ หมียด

ไม้พุ่ม สูงถึง 3 เมตร เปลือกสีเทา แตกเป็นร่องตามยาว ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงข้าม แผ่นใบรูปรี กว้าง 2-3.5 เซนติเมตร ยาว 3.5-5 เซนติเมตร โคนใบสอบเรียวปลายใบแหลมหรือมน ขอบใบเรียบ ผิวใบทั้งสองด้านเกลี้ยง เนื้อใบหนากรอบ เส้นใบไม่ชัด ดอกช่อแบบช่อเชิงหลั่นออกตามซอกใบและกิ่ง มีฐานดอกรูปถ้วยหนา ปลายแยกเป็น 4 แฉก สีเขียวอ่อนหรือเขียวแกมขาว กลีบดอกสีม่วง

หรือสีน้ำตาล มี 4 กลีบ รูปร่างเกือบกลมปลายแหลม แยกกัน ร่วงง่าย เกสรเพศผู้มี 8 อัน อับเรณูโค้งรูปตัวอักษรเจ (J) มีต่อมสีขาวตรงกลาง รังไข่อยู่ใต้วงกลีบ ยอดเกสรสีม่วง ผลกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 5-7 มิลลิเมตร ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่สีม่วงปนดำ (ภาพที่ 22 ข และ ค)

การใช้ประโยชน์ : ใช้เปลือกต้นและแก่นเผาไฟจะให้น้ำยาง ใช้บรรเทาอาการปวดฟัน ทำให้ฟันแข็งแรง ส่วนรากใช้ต้มน้ำดื่ม รักษาโรคกระเพาะอาหาร

31. วงศ์ MORACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Artocarpus thailandicus* C.C. Berg

ชื่อพื้นเมือง : มะหาด

ชื่ออื่น : หาด

ไม้ต้น สูงถึง 20 เมตร เปลือกสีน้ำตาล แตกเป็นร่องหรือเป็นแผ่นขนาดเล็ก กิ่งก้านมักห้อยลง ทุกส่วนของต้นมีน้ำยางสีขาวข้น ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ แผ่นใบรูปไข่หรือรี กว้าง 5-8 เซนติเมตร ยาว 8-13 เซนติเมตร โคนใบเบี้ยวหรือมน ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย ปลายใบเรียวแหลม เนื้อใบหนา ผิวเป็นมันคล้ายแผ่นหนัง ผิวใบด้านบนเกลี้ยงหรือมีขนสั้นประปรายบริเวณเส้นใบ ผิวใบด้านล่างมีขน นุ่มหนาแน่น เส้นแขนงใบมี 6-9 คู่ ก้านใบยาว 1.5-2 เซนติเมตร ดอกช่อออกกระหว่างซอกใบ ดอกแยกเพศอยู่ร่วมต้น กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันบนแกน รวมกันเป็นก้อนกลมหรือมีรูปร่างไม่แน่นอนนูน ช่อดอกเพศผู้รวมกันเป็นกระจุก มีขนาดเล็กกว่าช่อดอกเพศเมีย ผลรวม รูปร่างกลมหรือไม่แน่นอน ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่สีเขียวออกเหลือง มีร่องรอยของยอดเกสรเพศเมีย (ภาพที่ 22 ง)

การนำไปใช้ประโยชน์ : ใช้เนื้อไม้ในการก่อสร้าง

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Ficus hispida* L.f.

ชื่อพื้นเมือง : มะเคื่อปล้อง

ชื่ออื่น : เคื่อปล้อง เคื่อสาย

ไม้ต้น สูงถึง 7 เมตร กิ่งอ่อนกลวง ทุกส่วนของต้นมีน้ำยางสีขาว ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงข้าม สลับตั้งฉาก แผ่นใบรูปรีหรือรูปขอบขนาน กว้าง 5-10 เซนติเมตร ยาว 10-30 เซนติเมตร โคนใบมน ปลายใบแหลม ขอบใบเป็นจักฟันเลื่อย ผิวใบด้านบนมีขนสาก ด้านล่างมีขนนุ่ม ดอกช่อ ออกเป็นกลุ่มตามซอกใบ และลำต้น สีเขียว เมื่อแก่สีเหลือง ประกอบด้วยดอกขนาดเล็กอัดกันแน่นบนฐานรองดอกที่เจริญหุ้มดอกทั้งหมดไว้ภายใน ลักษณะคล้ายผล ดอกแยกเพศต่างต้น ช่อดอกเพศเมียรูปร่างกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 2-3 เซนติเมตร ก้านช่อดอกยาว 2-5 เซนติเมตร มีขนสั้นหนาแน่น ภายในประกอบ

ด้ายดอกเพศเมีย ช่อดอกเพศผู้หรือดอกกอลรูปรางกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 2.5-4 เซนติเมตร มีขนสั้นหนาแน่น ภายในประกอบด้วยดอกเพศผู้และดอกกอล (ภาพที่ 23 ก)

การนำไปใช้ประโยชน์ : รากและเปลือกคันรักษาพิษในกระดูกและเมื่ดฝี

32. วงศ์ MYRTACEAE

ชื่อพื้นเมือง : ก้นถ้วย

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Rhodamnia dumetorum* (DC.) Merr. & L.M. Perry

ชื่ออื่น : พลองรักษามัน พลองขี้ไต้ พลองขี้ฮั่น พลองเสม็ด

ไม้พุ่ม สูงถึง 1 เมตร เปลือกสีน้ำตาล แตกเป็นร่อง กิ่งอ่อนมีขนสีขาว ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงข้าม แผ่นใบรูปไข่กลับ กว้าง 1-2 เซนติเมตร ยาว 4-6 เซนติเมตร โคนใบมน ปลายใบแหลมหรือเรียวแหลม ขอบใบเรียบ ผิวใบด้านบนเกลี้ยง ไม่มีขน ด้านล่างมีขนสั้นสีขาว เส้นแขนงใบออกจากโคนใบมี 3 เส้น ก้านใบยาว 4-6 มิลลิเมตร ดอกเดี่ยว ออกเป็นกระจุกระหว่างซอกใบ มี 1-3 ดอก กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกัน ปลายแยกเป็น 4 แฉก มีขนหนาแน่น กลีบดอกมี 4 กลีบ แยกกัน สีขาว เกสรเพศผู้จำนวนมาก ก้านเกสรสีขาว อับเรณูสีเหลือง รังไข่อยู่ใต้วงกลีบ ก้านเกสรสีขาวอยู่กลางกลุ่มเกสรเพศผู้ ผลเดี่ยว รูปกลมหรือรี เส้นผ่านศูนย์กลาง 4-7 มิลลิเมตร มีร่องรอยของกลีบเลี้ยงติดอยู่ชัดเจน ผลแก่สีดำหรือม่วง (ภาพที่ 23 ข)

การใช้ประโยชน์ : รากใช้เป็นส่วนผสมเข้ายารักษาอาการไข้ ปลูกเป็นไม้ประดับ ผลสุกรับประทานได้

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Zyzygium cumini* (L.) Skeels

ชื่อพื้นเมือง : หว้า

ชื่ออื่น : ห้าขี้แพะ

ไม้ต้น สูงถึง 10 เมตร เปลือกสีน้ำตาลปนเทา ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงข้าม แผ่นใบรูปรี กว้าง 6-8.5 เซนติเมตร ยาว 10-13 เซนติเมตร โคนใบมน ปลายใบแหลมหรือมน ขอบใบเรียบ เนื้อใบเป็นมันคล้ายแผ่นหนัง เกลี้ยง มีจุดน้ำมันกระจายทั่วไป เส้นแขนงใบมี 17-25 คู่ ก้านใบยาว 12 เซนติเมตร ดอกช่อแบบช่อแยกแขนง ออกระหว่างซอกใบ กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นถ้วย ปลายแยกเป็นแฉก มี 4 แฉก รูปสามเหลี่ยมหรือมน กลีบดอกสีขาวอมเหลือง มี 4 กลีบ แยกกัน ร่วงง่าย แต่ละกลีบมีต่อม 5-19 ต่อม เกสรเพศผู้มีจำนวนมาก ติดอยู่รอบฐานรองดอก อับเรณูรูปขอบขนานหรือรี เกสรเพศเมียมีรังไข่อยู่ใต้วงกลีบ ก้านเกสรสีขาวอยู่กลางกลุ่มเกสรเพศผู้ ผลสดมีเนื้อ รูปรีหรือรูปขอบขนาน ผลแก่สีม่วงแดงหรือดำ มี 1 เมล็ด (ภาพที่ 23 ค)

การใช้ประโยชน์ : ใช้ผลรับประทานได้

33. วงศ์ OCHNACEAE

ชื่อพื้นเมือง : ช้างน้ำ

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Ochna integerrima* (Lour.) Merr.

ชื่ออื่น : กระเจาะ ตาลเหลือง

ไม้ต้นหรือไม้พุ่ม สูงถึง 5 ม. เปลือกนูนสีน้ำตาลดำ แตกเป็นเหลี่ยม ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ แผ่นใบรูปไข่กลับหรือรูปหอก กว้าง 2.5-4 ซม. ยาว 5-10 ซม. โคนใบรูปลิ้น ปลายใบแหลมมน ขอบใบเป็นจักฟันเลื่อย แผ่นใบค่อนข้างบาง เนื้อใบเหนียว เกลี้ยง เส้นใบจำนวนมาก เรียงถี่กัน ดอกช่อ ออกที่ปลายกิ่ง กลีบเลี้ยงสีเขียวอ่อน มี 5 กลีบ โคนเป็นกระพุ้ง กลีบดอกสีเหลืองสดมี 5 กลีบ เนื้อกลีบนุ่ม ขอบกลีบย่น เกสรเพศผู้มีจำนวนมาก ก้านเกสรคงทน ไม้ร่วงง่าย อับเรณูสีเหลือง รูปขอบขนานโค้ง แนวกลางเป็นร่องสีแดง เกสรเพศเมียอยู่กลางกลุ่ม เกสรเพศผู้มีก้านเกสรสีขาวออกเหลือง เป็นร่อง ขอดเกสรแยกเป็นปุ่ม มี 4-7 ปุ่ม รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ มี 4-7 อัน แยกกัน เรียงรอบก้านเกสรเพศเมีย ผลกลุ่ม รูปรี ติดบนฐานรองดอกที่ขยายใหญ่ มักมีก้านเกสรเพศผู้เรียงรอบ ผลแก่สีดำ มี 1 เมล็ด (ภาพที่ 23 ง)

การใช้ประโยชน์ : ใ้รากเป็นยาขับพยาธิ และยาฟอกน้ำเหลือง ปลูกเป็นไม้ประดับ

34. วงศ์ PASSIFLORACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Passiflora foetida* L.

ชื่อพื้นเมือง : กะทกรก

ชื่ออื่น : ทกรก กระโปรทอง คำลิงฝรั่ง เถาเงาะ เถาสิงโต

ไม้เถาเลื้อย เลื้อยทอดยอดไปตามพื้นดิน มีมือเกาะ ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ แผ่นใบกว้างและหยักเว้าเป็น 3 แฉก โคนใบเว้าเป็นรูปหัวใจ ขอบใบหยักเป็นคลื่นเล็กน้อย ปลายทู่แหลม ก้านใบยาว 3-4 เซนติเมตร ดอกเดี่ยว สีขาว ด้านในเป็นวงสีม่วงออกเขียวตามขอบใบ มีใบประดับแตกแขนงเป็น 3 ใบ จะติดหุ้มผลไม่หลุดร่วง กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีอย่างละ 5 กลีบ รูปไข่กลับคล้ายกัน ตรงกลางดอกมีกลีบลดรูปจำนวนมากเรียงรายเป็นวงชั้นพิเศษ ที่โคนมีสีม่วง ที่ปลายสีขาวแตกเป็นสองง่าม เกสรผู้ 5 อัน ขอดเกสรเมียแยกเป็น 3 แฉก ผลสด รูปทรงกลม ขนาด 1.5 -2 เซนติเมตร รสหวาน ผลสุกสีเหลืองส้ม ผลแก่แตกเป็น 3 ซีก (ภาพที่ 24 ก)

การใช้ประโยชน์ : ผลอ่อนและผลสุกรับประทานได้ ใบแก้ไข้ปรุงเป็นยาขับปัสสาวะ ขับเสมหะ รักษาอาการไอ และรักษาปวด

35. วงศ์ POLYPODIACEAE

ชื่อพื้นเมือง : กระแตไต่ไม้

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Drynaria quercifolia* (L.) Sm.

ชื่ออื่น : กระปรอกว่าว กูดซาฮอก เข้าวะนะ พุดองและ เดนังกาโละ สไบนาง ใบหูช้าง กาบหูช้าง สะโมง หัวว่าว

เฟินอิงอาศัย ลำต้นทอดเลื้อย เกาะตามก้อนหินและต้นไม้ ยาวถึง 1 เมตร มีเกล็ดสีน้ำตาลเข้มคลุม ใบมี 2 แบบ ได้แก่ ใบที่ไม่สร้างสปอร์และใบสร้างสปอร์ แผ่นใบไม่สร้างสปอร์รูปไข่กว้างประมาณ 20 เซนติเมตร ยาวถึง 32 เซนติเมตร โคนมน ขอบใบหยักเว้าตื้นๆ ปลายใบแหลม ไม่มีก้านใบ ส่วนแผ่นใบสร้างสปอร์รูปขอบขนานถึงรูปขอบขนานแคบ กว้างถึง 50 เซนติเมตร โคนสอบแคบ ขอบใบเรียบ ปลายใบหยักแหลมหรือเรียวแหลม ก้านใบยาว 20-25 เซนติเมตร กลุ่มอับสปอร์รูปกลมหรือรูปขอบขนาน เรียงสองแถวอย่างมีระเบียบระหว่างคู่เส้นแขนงใบ (ภาพที่ 24 ข)

การใช้ประโยชน์ : ปลูกเป็นไม้ประดับ หรือใช้ส่วนหัว 3-4 หัว ผสมกับลำต้นเอื้องเงิน 1 ต้น ต้มน้ำดื่มครั้งละ 1 ถ้วยชา วันละ 2-3 ครั้ง เพื่อบำรุงเลือด นอกจากนี้ยังใช้หัวเป็นยาสมาน รุมธาตุ ขับปัสสาวะ ขับพยาธิ รักษาอาการปัสสาวะพิการ ไตพิการ

36. วงศ์ RHAMNACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Ziziphus oenoplia* (L.) Mill. var. *oenoplia*

ชื่อพื้นเมือง : เล็บเหยี่ยว

ชื่ออื่น : เล็บแมว มะดันขอ หนามเล็บเหยี่ยว หมากหนาม พุทราขอ เล็ดเหยี่ยว ยับยั่ว สังกัน แสงคำ

ไม้พุ่มรอเลื้อย สูงถึง 15 เมตร กิ่งอ่อนมีขนสีน้ำตาล ลำต้นและกิ่งมีหนาม ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ แผ่นใบรูปไข่แกมรูปขอบขนาน กว้าง 1-3 เซนติเมตร ยาว 4-6 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนใบเฉียงเบี้ยว ขอบใบเรียบ ผิวใบด้านบนมีขนสั้นประปราย ด้านล่างมีขนหนาแน่น ก้านใบยาว 2-8 มิลลิเมตร เส้นใบมี 3 เส้น เรียงออกจากโคนไปจรดปลายใบ ดอกเดี่ยวหรือเป็นช่อกระจุก ออกที่ซอกใบ ก้านดอกสั้น กลีบรวมสีเขียวแกมเหลือง ผลสด รูปกลมหรือรี ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 0.8 มิลลิเมตร ผลสุกสีดำอมม่วง เมล็ดเดี่ยวแข็ง (ภาพที่ 24 ค และ ง)

การใช้ประโยชน์ : ใ้รากและเปลือกต้นเป็นยาขับอุจจาร ขับปัสสาวะ รักษาผดผื่นพิษ รักษาฝี
มุกิด และรักษาอาการของโรคเบาหวาน

37. วงศ์ RUBIACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Catunaregam tomentosa* (Blume ex DC.) Tirveng.

ชื่อพื้นเมือง : มะเค็ด

ชื่ออื่น : หนามแท่ง ระเวียงใหญ่

ไม้ต้น สูงถึง 10 เมตร มีหนามเป็นแท่งตรงปลายแหลมออกระหว่างซอกใบ ใบเดี่ยว เรียงแบบ
ตรงข้ามสลับตั้งฉาก รูปไข่กลับ กว้าง 1.5-5 เซนติเมตร ยาว 3.5-14 เซนติเมตร โคนใบรูปลิ้น ปลายใบ
แหลม หรือเรียวแหลม ขอบใบเรียบ แผ่นใบค่อนข้างหนา มีขนทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบมี 4-9 เส้น
ก้านใบยาว 0.5-3.5 เซนติเมตร หูใบเป็นคู่อยู่ระหว่างก้านใบ ร่วงง่าย ดอกเดี่ยวหรือออกเป็นกระจุก มี
2-6 ดอก ก้านดอกสั้น กลีบเลี้ยงรูปประฆัง ปลายแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอกสีขาวหรือเหลือง มี 5 แฉก
เรียงซ้อนเหลื่อมกัน เกสรเพศผู้ติดอยู่ระหว่างแฉกกลีบดอก ก้านเกสรสั้น อับเรณูรูปขอบขนาน สี
เหลือง เกสรเพศเมียอยู่ภายในหลอดกลีบดอก ก้านเกสรรูปกระบองสีขาว ยาว 5-8 มิลลิเมตร ยอดเกสร
เป็นปุ่มสีเหลือง รูปรี แยกเป็นสองแฉก รังไข่อยู่ใต้วงกลีบ มี 1 ห้อง มีออวุลจำนวนมาก ผลอ่อนสี
เขียว ผลแก่สีเหลือง มีขนหนาแน่น มีเมล็ดจำนวนมาก (ภาพที่ 25 ก และ ข)

การใช้ประโยชน์ : ใช้ผลแก้ท้องน้ำเป็นยาสระผม ช่วยให้จัดแต่งทรงผมได้ง่าย หรือใช้รักษา
โรคเบาหวาน วัณโรค และมะเร็งในกระดุก

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Gardenia collinsae* Craib

ชื่อพื้นเมือง : พุด

ชื่ออื่น : พุดผา ข่อยหิน ข่อยค่าน

ไม้ต้น สูง 5-10 เมตร ผลัดใบ เรือนยอดเป็นพุ่มกลมทึบ ลำต้นเปลาตรง เปลือกบางสีขาวอม
เทา เรียบ เปลือกแก่มีกลิ่นเป็นแผ่น ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงข้ามสลับตั้งฉาก มักอยู่ชิดกันจนทำให้ดู
เป็นกระจุก หรือกลุ่มบริเวณใกล้ปลายกิ่ง แผ่นใบรูปรีแกมรูปไข่แหลมขอบเรียบ กว้าง 2.5-4
เซนติเมตร ยาว 3-7 เซนติเมตร โคนใบสอบแคบ ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย ปลายเป็นติ่ง
แหลม ก้านใบสั้นมาก ดอกเดี่ยว ออกตามซอกใบและปลายกิ่ง ดอกสีขาว มีกลิ่นหอม กลีบเลี้ยงสีเขียว
เชื่อมติดกัน ปลายแยกเป็น 5-8 แฉก ไม้ห่อหุ้มและจะเป็นลูกของผล กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอด
ทรงแฉก ปลายแยกเป็น 5-8 แฉก เกสรเพศผู้อยู่ระหว่างโคนของแฉกกลีบดอก ดอกบานเต็มที่กว้าง

4-6 เซนติเมตร ผลแห้ง ทรงกลมเกลี้ยงสีน้ำตาล ขนาด 1.5-2 เซนติเมตร ปลายผลมีแฉกแหลม 5-8 แฉก ยาว 1 เซนติเมตร ก้านผลสั้น เมล็ดมีจำนวนมาก รูปร่างกลมแบน ผิวใส ขนาด 5-8 มิลลิเมตร เชื้อหุ้มเมล็ดสีเหลือง

การใช้ประโยชน์ : นิยมใช้เนื้อไม้ทำเครื่องตกแต่งบ้าน เครื่องกลึงและแกะสลักค้ำเครื่องมือทางการเกษตร และให้สีเหลืองอ่อนสำหรับย้อมผ้า

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Gardenia saxatilis* Geddes

ชื่อพื้นบ้าน : ข่อยदान

ชื่ออื่น : ข่อย ข่อยโคก ข่อยหิน ปัดหิน พุดผา

ไม้พุ่ม ลำต้นตั้งตรง สีขาว แตกกิ่งก้านมากและมีหนาม สูง 2-4 เมตร ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม แผ่นใบรูปไข่กลับ กว้าง 1-4 เซนติเมตร ยาว 3-8 เซนติเมตร โคนใบสอบ ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม เนื้อใบหนา ผิวใบสาบมือ เส้นใบมี 7-12 คู่ ก้านใบสั้นมาก ดอกเดี่ยว ออกที่ซอกใบหรือปลายกิ่ง กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกัน ปลายแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอกเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 แฉก สีขาว โคนกลีบเชื่อมติดกัน ปลายแยก มีกลิ่นหอม เกสรเพศเมียอยู่รอบนอก ผลสด รูปไข่กลับ ผลสุกสีส้ม เมล็ดมีเชื้อหุ้มสีส้มมีจำนวนมาก (ภาพที่ 25 ค และ ง)

การใช้ประโยชน์ : รากข่อยदानสามารถตรวจสอบเห็ดพิษ โดยต้มหรือคนรวมกับเห็ด ถ้าเห็ดมีพิษปะปนอยู่น้ำต้ม จะเปลี่ยนสีเปลือก ส่วนของลำต้นใช้แช่เหล้าทาตามแขนขา รักษาอาการปวดขา และอัมพาต

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Gardenia sootepensis* Hutch.

ชื่อพื้นเมือง : คำมอกหลวง

ชื่ออื่น : ไข่เน่า คำมอกช้าง ผ่าด้าม ขางมอกใหญ่ แผลงหอมไก่ หอมไก่

ไม้ต้น สูงถึง 10 เมตร เปลือกสีเทาดำ แตกเป็นสะเก็ด ขอดอ่อนมีน้ำยางสีเหลือง ใบเดี่ยวเรียงแบบตรงข้ามสลับตั้งฉาก รูปรีหรือรูปไข่กลับ กว้าง 2-7 เซนติเมตร ยาว 10-17 เซนติเมตร โคนใบรูปกลม ปลายใบมน ขอบใบเรียบ ผิวใบมีขนสั้นแข็งทั้งสองด้าน ก้านใบยาว 2-10 มิลลิเมตร หูใบระหว่างก้าน เชื่อมกันเป็นปลอก ร่วงง่าย มีรอยแผลชัดเจน ดอกเดี่ยว ออกที่ปลายกิ่ง สีเหลือง กลิ่นหอม เส้นผ่านศูนย์กลาง 5.5-7 เซนติเมตร ก้านดอกยาว 7-10 มิลลิเมตร กลีบเลี้ยงเป็นหลอด ยาว 4-5 มิลลิเมตร ปลายแยกเป็นแฉก มีขนทั้งสองด้าน เกสรเพศผู้อยู่ระหว่างแฉกกลีบดอก ยื่นเหนือปากหลอดกลีบดอก เล็กน้อย อับเรณูรูปขอบขนาน ยาว 1-1.2 เซนติเมตร ก้านชูอับเรณูสั้น ฝังอยู่ในหลอดกลีบ ก้านเกสร

เพศเมียยาว โผล่พ้นเหนือปากหลอดกลีบดอก ยอดเกสรเพศเมีย รูปกระบอง ผลรูปรีหรือรูปขอบขนาน เป็นสันตามยาว ผิวมีเลนติเซล (ภาพที่ 26 ก และ ข)

การใช้ประโยชน์ : ใช้เมล็ดคั้นน้ำเป็นยาฆ่าเหา ส่วนเนื้อไม้สามารถทำเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ได้

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Haldina cordifolia* (Roxb.) Ridsdale

ชื่อพื้นเมือง : ขว้าว

ชื่ออื่น : กระทุ่มขว้าว กระทุ่มแดง กาวขาว เกว้า ขะเฝ้า ข้าว เข้ว คว้าว ตุ่มก้านแดง ตอง แดงเหลือง เฝ้าตองเหลือง ล่องเลาะ ว้าว

ไม้ต้น สูง 15-20 เมตร ผลัดใบ เรือนยอดเป็นพุ่มโปร่ง โคนต้นใบพูปอน เปลือกเรียบหนา สีเขียวอ่อนปนเทา กิ่งแตกตั้งฉากหรือเกือบตั้งฉากกันลำต้น ตามกิ่งอ่อนมีรอยแผลใบเห็นชัด ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงข้ามและตั้งฉาก แผ่นใบรูปหัวใจ กว้าง 8-15 เซนติเมตร ยาว 14-16 เซนติเมตร โคนใบเว้า เป็นรูปหัวใจ ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ผิวใบด้านบนเรียบ มีสีเขียวเข้มกว่าผิวใบด้านล่าง เส้นแขนงใบมี 5-9 คู่ ก้านใบยาว 6-8 เซนติเมตร ดอกช่อ เป็นช่อกระจุกกลม ระหว่างช่อใบ ดอกสีเหลือง มีกลิ่นหอมอ่อนๆ ช่อดอกบานเต็มที่ กว้าง 1.5-2.5 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกัน ปลายแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอกเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 แฉก มีสีเหลือง เกสรเพศผู้มี 5 อัน ผลรูปวงรี ขนาดเล็ก ก่อนข้างแข็ง ติดอยู่บนก้านช่อเป็นก้อนกลม (ภาพที่ 26 ค)

การใช้ประโยชน์ : ใช้รากเป็นยารักษาโรคผิวหนัง ยอดอ่อนรับประทานรักษาอาการปวดศีรษะ ใบสดตำคั้นใส่แผลฆ่าตัวหนอน เนื้อไม้อ่อนใช้ทำเฟอร์นิเจอร์

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Mitragyna diversifolia* (Wall. ex G.Don) Havil.

ชื่อพื้นเมือง : กระทุ่ม

ชื่ออื่น : กระทุ่มบก ตะกู ตะโกส้ม

ไม้ต้น สูงถึง 10 เมตร กิ่งมักห้อยลง เปลือกสีน้ำตาล เรียบ ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงข้าม รูปไข่หรือรูปรี กว้าง 5-7 เซนติเมตร ยาว 5-15 เซนติเมตร โคนใบมนหรือเว้า ปลายใบมน ขอบใบเรียบ ผิวใบด้านบนเกลี้ยงไม่มีขน ผิวใบด้านล่างมีขนสั้นประปราย หูใบอยู่ระหว่างก้านใบ รูปไข่กลับ ร่วงง่าย ดอกเป็นช่อกระจุกแน่นกลม ออกที่ปลายยอดหรือช่อกิ่ง มีดอกย่อยจำนวนมากอัดอยู่บนแกนเดียวกัน มีกาบเป็นเยื่อบาง สีขาว รูปช้อน จำนวนมาก เรียงซ้อนกันอยู่ระหว่างดอกย่อย กลีบเลี้ยงสีเขียวอ่อน รูปรางเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอกรูปดอกเข็มสีขาวออกเหลือง หรือส้ม หลอดกลีบดอกยาว 0.4-0.6 มิลลิเมตร ปลายกลีบดอกแยกเป็นแฉก มี 5 แฉก กว้าง 0.5-1 มิลลิเมตร ยาว 2-2.5 มิลลิเมตร เกสรเพศผู้มี 5 อัน อยู่ระหว่างแฉกกลีบดอก รูปขอบขนาน ยาว 1-1.5 มิลลิเมตร

เกสรเพศเมีย มียอดเกสรรูปแท่งกลม ยาว 2-2.5 มิลลิเมตร ก้านเกสรสีขาว ยาว 4-5.5 มิลลิเมตร ฝังอยู่ใต้วงกลีบ มี 2 ห้อง แต่ละห้อง มี 15-20 ออวูล ผลขนาดเล็กรูปรี กว้าง 1-1.5 มิลลิเมตร ยาว 3-4 มิลลิเมตร ผิวแข็ง เรียงอัดกันแน่นเป็นก้อนกลม (ภาพที่ 26 ง)

การใช้ประโยชน์ : ดั้มเปลือกกินรักษาไข้ รักษาอาการปวดมดลูก รักษาโรคลำไส้ และอมกลั้วคอรักษาอาการอักเสบของเยื่อเมือกในปาก ผลใช้เป็นยาฝาดสมานในโรคท้องร่วง

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Morinda coreia* Ham.

ชื่อพื้นเมือง : ขอป่า

ชื่ออื่น : ฤ คุย โคะ สลักป่า สลักหลวง

ไม้ต้น สูง 10-15 เมตร ผลัดใบ เรือนยอดเป็นพุ่มกลมรี ตามก้านและกิ่งอ่อนมีขนสั้นกระจายทั่วไป ลำต้นมักคดงอ เปลือกสีน้ำตาลแดง หรือเทา แตกเป็นช่องลึกตามความยาวของลำต้น ใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามสลับตั้งฉาก แผ่นใบรูปไข่กลับหรือรูปแกมรูปขอบขนาน กว้าง 4-11 เซนติเมตร ยาว 8-23 เซนติเมตร โคนใบคอดและสอบไปสู่ก้านใบหรือบิดเบี้ยว ขอบใบเป็นคลื่นเล็กน้อย ปลายใบแหลมหรือเป็นติ่งแหลม ผิวใบด้านบนเกลี้ยง ไม่มีขน ด้านล่างมีขนสากระปราย เส้นแขนงใบมี 6-10 คู่ ก้านใบยาว 1.5-3 เซนติเมตร ดอกช่อ เป็นช่อแบบช่อกระจุกแน่นติดกันเป็นก้อนกลมหรือเบี้ยว ตามปลายกิ่งหรือซอกใบ ฝังอยู่ชิดกันแน่น เมื่อเจริญจะเชื่อมติดกันคล้ายผลกลม กลีบเลี้ยงสีเขียวเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็นแฉกสั้น กลีบดอกสีขาว มีกลิ่นหอม โคนเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5-6 แฉก ด้านในมีขนละเอียด เกสรเพศผู้มี 5 อันติดบนกลีบดอก ดอกบานเต็มที่ กว้าง 2-2.5 เซนติเมตร ผลรวม เมื่ออ่อนสีเขียว ทรงบิดเบี้ยวหรือกลม ขนาด 2-3 เซนติเมตร ผิวนอกผลเป็นปุ่มปม มีขนสั้น เนื้อเยื่อข้างในสีขาวมีน้ำมาก ก้านผลยาว 1.5 เซนติเมตร ผลแก่สีดำ มีกลิ่น เมล็ดบิดเบี้ยวไม่มีปีก (ภาพที่ 27 ก)

การใช้ประโยชน์ : ใช้รากรักษาเบาหวาน ใบสดตำพอกฝีหรือเป็นยาฆ่าเหา ผลอ่อนรับประทานเป็นยารักษาคลื่นเหียนอาเจียน ใช้ผลสุกกอมเป็นยาขับระดูสตรี และขับลมในลำไส้ ส่วนเปลือก ราก เนื้อไม้ และใบให้สีแดง ใช้ย้อมผ้า เนื้อไม้สีเหลืองใช้ทำเครื่องใช้ในครัวเรือน

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Morinda tomentosa* Heyne ex Roth

ชื่อพื้นเมือง : ขอเถื่อน

ชื่ออื่น : กะมูดุ ขอป่า มูดุ

ไม้ต้น สูงถึง 15 เมตร ใบรูปรีหรือรูปขอบขนาน กว้าง 7-9.5 เซนติเมตร ยาว 15.5-22.8 เซนติเมตร ปลายใบแหลม หรือเรียวแหลม ขอบใบเรียบ โคนใบรูปลิ้ม แผ่นใบค่อนข้างหนา มีขนทั้ง

สองด้าน เส้นแขนงใบมี 8-12 คู่ ก้านใบยาว 1-3 เซนติเมตร หูใบอยู่ระหว่างก้านใบ ดอก เป็นช่อ กระจุกแน่น ก้านช่อดอก ยาว 2-4.5 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงสีเขียว สั้น อวบน้ำ ไม่มีแฉก เชื่อมติดกันเป็น ก้อน กลีบดอกเป็นหลอด ปลายแยกเป็นแฉก มี 5-6 แฉก แฉกกลีบดอกรูปขอบขนาน กว้าง 3-5.5 มิลลิเมตร ยาว 10-14.5 มิลลิเมตร หลอดกลีบดอกยาว 15-18 มิลลิเมตร เกสรเพศผู้มีจำนวนเท่ากับแฉก กลีบดอก อยู่ภายในหรือยื่นเหนือระดับปากหลอดกลีบดอก อับเรณูรูปขอบขนาน ยาว 5.5-6.5 มิลลิเมตร เกสรเพศเมียอยู่ภายในหรือยื่นเหนือระดับปากหลอดกลีบดอกรังไข่อวบน้ำเชื่อมติดกับบนแกนเดียวกันเป็นก้อน ผล เป็นผลรวม รูปทรงกลม หรือเบี้ยว สีเขียวเข้ม เกิดจากการขยายตัวของรังไข่เชื่อมติดกัน เมล็ด บิดเบี้ยว สีน้ำตาล (ภาพที่ 27 ข)

การใช้ประโยชน์ : ใช้น้ำไม้ทำเครื่องแกะสลักหรือด้ามเครื่องมือ ผลอ่อนรับประทานเป็นยาคลื่นเหียน อาเจียน ส่วนรากใช้เป็นสีย้อมผ้า

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Rothmannia wittii* (Craib) Bremek.

ชื่อพื้นเมือง : หมักม่อ

ชื่ออื่น : บักม่อ

ไม้ต้น สูง 5-8 เมตร ผลัดใบ เรือนยอดรูปไข่ แตกกิ่งเกือบตั้งฉากกับลำต้น เปลือกสีดำ ใบ เดี่ยว เรียงแบบตรงข้าม แผ่นใบรูปรีแกมรูปขอบขนานหรือรูปรีแกมรูปไข่กลับ กว้าง 3.5-7 เซนติเมตร ยาว 5-13 เซนติเมตร โคนใบแหลม ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม แผ่นใบมีขนสั้นนุ่มหนาแน่นทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบมี 8-10 เส้น ก้านใบยาว 0.5-1 เซนติเมตร ดอกช่อ เป็นช่อกระจุก ออกตามซอกใบ ช่อดอกยาว 6-10 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงรูปถ้วยปลายแยกเป็น 5 แฉก สีเขียวมีขนสีน้ำตาล กลีบดอก เชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วยปลายแยกเป็น 5 แฉก ด้านในกลีบดอกสีขาวมีจุดประสีม่วงกระจายทั่วไป มีกลิ่นหอมอ่อน ดอกบานเต็มที่กว้าง 4-6 เซนติเมตร ผลสดแบบมีเนื้อหลายเมล็ด ทรงกลม สีดำ มีสันข้างผล ขนาด 4-6 เซนติเมตร ปกคลุมด้วยขนสั้นนุ่มสีเหลือง ก้านยาว 1.5 เซนติเมตร เมล็ดรูปครึ่งวงกลม ผิวขรุขระ มีจำนวนมาก (ภาพที่ 27 ค และ ง)

การใช้ประโยชน์ : ใช้ผลสุกรับประทานได้ มีรสหวาน ใช้แก่นหรือรากต้มน้ำดื่มรักษาไข้ แผลประสีม่วงของดอกผสมกับสมุนไพรอื่น ต้มน้ำดื่มรักษากามโรค

38. วงศ์ SAPINDACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Lepisanthes rubiginosa* (Roxb.) Leenh.

ชื่อพื้นเมือง : มะหวด

ชื่ออื่น : สีสอกน้อย กำจำ

ไม้พุ่มหรือไม้ต้น สูงถึง 15 เมตร ลำต้นเรียบ สีน้ำตาล กิ่งก้านอ่อนมีขนหนาแน่น ใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียวปลายคี่ มี 7-9 ใบย่อย แผ่นใบรูปรีหรือรูปใบหอก กว้าง 3-5 เซนติเมตร ยาว 6-15 เซนติเมตร โคนใบเบี้ยว ปลายใบแหลม ขอบใบเป็นคลื่นเล็กน้อย เนื้อใบหนาเหนียว ผิวเป็นมันคล้ายแผ่นหนัง มีขนนุ่ม หนาแน่นทั้งสองด้าน เส้นใบมี 9-11 คู่ ก้านใบย่อยยาว 1-3 มิลลิเมตร ดอกช่อแบบช่อแยกแขนง มีดอกย่อยจำนวนมากรวมกันเป็นกระจุก กลีบเลี้ยงรูปไข่ มี 4-5 กลีบ แยกกัน กว้าง 1-3 มิลลิเมตร มีขนหนาแน่น กลีบดอกรูปไข่ กว้าง 1.5-2.2 มิลลิเมตร ยาว 2-4 มิลลิเมตร เกสรเพศผู้มี 5 อัน ก้านเกสรมีขนหนาแน่น รังไข่รูปรี ผลเมล็ดเดี่ยวแข็ง รูปรีหรือรูปขอบขนาน ผลแก่สีดำหรือม่วง เมล็ดรูปรี มีหัวขนาดเล็ก (ภาพที่ 28 ก และ ข)

การใช้ประโยชน์ : ใช้เนื้อไม้ทำเครื่องมือเครื่องใช้ ผลรับประทานได้

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Schleichera oleosa* (Lour.) Oken

ชื่อพื้นเมือง : ตะคร้อ

ชื่ออื่น : ค้อ กาซ้อ กาซ้อง คอส้ม คู้ย เคาะ เคาะ โจ๊ก โจ๊ก ชะอู่เส็ก ตะคร้อไข่ ตะค้อ ปั้นรัง ปันโรง มะเคาะ มะจัก มะโจ๊ก

ไม้ต้น สูง 12-20 เมตร ผลัดใบ เรือนยอดทรงรูปไข่ทึบ แตกกิ่งต่ำ ลำต้นสั้น มักบิดเป็นปุ่มปม และพูน ปลือกสีเทา แตกเป็นสะเก็ดทั่วไป ใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียวปลายคี่ เรียงแบบสลับ ใบย่อยมี 2-4 คู่ เรียงแบบตรงข้าม รูปใบหอกแกมรูปรี ยาว 6-12 เซนติเมตร กว้าง 4-6 เซนติเมตร โคนใบสอบ ขอบใบเรียบ ปลายใบเรียวหรือเว้า ผิวใบด้านบนเกลี้ยงหรือมีขนสั้นประปราย ด้านล่างมีขนนุ่มเล็กน้อย เส้นแขนงใบมี 8-16 คู่ ก้านใบยาว 5-10 เซนติเมตร ดอกช่อแบบช่อกระจุก ยาวถึง 9 เซนติเมตร ดอกย่อยมีจำนวนมาก กลีบรวมสีครีม มี 6 กลีบ เกสรเพศผู้เรียงอยู่บนฐานรองดอกที่มีลักษณะนูน ก้านเกสรยาวถึง 1.5 มิลลิเมตร อับเรณูสีเหลือง รูปคล้ายเงี่ยงลูกศร มี 8 อัน รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ มีก้านเกสรสั้น สีครีม ยอดเกสรแยกเป็นสองแฉกตื้น ผลสด รูปกลมหรือรี สีเขียว เนื้อในสีเหลืองคล้ายวุ้น มี 2 เมล็ด (ภาพที่ 28 ค และ ง)

การใช้ประโยชน์ : ใช้ไม้ทำเสาเรือน ค้ำเครื่องมือ ส่วนเปลือกรักษาอาการท้องร่วง น้ำมันในเมล็ดรักษาผมร่วง ผลสุกมีรสเปรี้ยวอมหวาน ทานได้

39. วงศ์ SAPOTACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Madhuca thorelii* (Dubard) H.J.Lam

ชื่อพื้นเมือง : เคียวไก่

ชื่ออื่น : ปาเกี่ยม สะก้า

ไม้ต้น สูง 1-2 เมตร ลำต้นตั้งตรง ผลัดใบ เรือนยอดเป็นพุ่มกลมรี เปลือกสีเทาแตกเป็นร่องตามยาว ใบเดี่ยว เรียงแบบเวียนสลับ แผ่นใบรูปไข่กลับหรือรูปไข่กลับแกมรูปขอบขนาน กว้าง 4-6 เซนติเมตร ยาว 5-8 เซนติเมตร โคนใบรูปลิ้น ขอบใบเรียบ ปลายใบมนหรือเว้าตื้นๆ ผิวใบเกลี้ยง แผ่นใบหนาและเหนียว เส้นแขนงใบมี 9-10 คู่ ก้านใบยาว 0.5-1.5 เซนติเมตร ดอกช่อ ออกเป็นช่อกระจุกตามกิ่งหรือช่อใบใกล้ปลายกิ่ง สีขาวครีม มีกลิ่นหอมคล้ายดอกพิทูล ปลายช่ออยู่สูงพื้น ช่อดอกยาว 3-4 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงเรียงเป็น 2 ชั้นๆ ละ 2 กลีบ กลีบดอก 6 กลีบ รูปขอบขนานแคบๆ ดอกบานเต็มที่กว้าง 8-10 มิลลิเมตร ผลสดแบบมีเนื้อเมล็ดเดียว รูปรางรี กว้าง 1-1.5 เซนติเมตร ยาว 2-3 เซนติเมตร เมล็ดรูปวงรี

การใช้ประโยชน์ : ผลมีรสฝาดช่วยสมานบาดแผล

40. วงศ์ SCROPHULARIACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Lindernia pirreanoides* T. Yamaz.

ชื่อพื้นเมือง : หญ้าควายกิน

ชื่ออื่น : ผักเบี้ย หญ้ารากหอม

พืชล้มลุก ลำต้นเรียวเล็กตรงไม่ค่อยแตกกิ่งก้าน รากมีกลิ่นหอมเย็น สูง 10-30 เซนติเมตร ใบเดี่ยว รูปไข่แกมขอบขนานถึงรูปแถบ กว้าง 0.1-0.5 เซนติเมตร ยาว 1-1.2 เซนติเมตร โคนใบเรียวแหลม ขอบใบเรียบ ปลายใบเรียวแหลม ดอกช่อ มีลักษณะยาวเรียว ออกที่ปลายกิ่งหรือยอด ดอกย่อยจำนวนมากเรียงสลับติดกับก้านช่อดอก กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอดสีม่วงแดงหรือชมพูเข้ม ผลรูปรางแบนรี สีม่วงแดง มีระยะพักยาวขึ้นออกรอบๆ คล้ายขน เมล็ดสีดำผิวมัน มีขนาดเล็ก

การใช้ประโยชน์ : ใช้เป็นอาหารสัตว์

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Torenia fournieri* Lind. ex E.Fourn.

ชื่อพื้นเมือง : แววมยุรา

ชื่ออื่น : แววมยุเรศ เกล็ดหอย หญ้าแลไข่กา หญ้าลำโพง

ไม้ล้มลุก สูง 20-40 เซนติเมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงข้าม แผ่นใบรูปรี กว้าง 0.2-3 เซนติเมตร ยาว 1-6 เซนติเมตร โคนใบมนหรือรูปกลม ขอบหยักจนถึงหยักฟันเลื่อย ปลายเรียวแหลม ผิวใบทั้งสองด้านมีขนสั้นนุ่มกระจายทั่วไป เส้นใบมี 6-8 คู่ ก้านใบยาวประมาณ 0.5-1.5 เซนติเมตร ดอกช่อ แบบช่อกระจุก ยาว 1-5 เซนติเมตร ออกที่ปลายกิ่ง มี 2-5 ดอก กลีบเลี้ยงสีเขียวอ่อนออกซิด เชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 แฉก ยาว 0.5-2 เซนติเมตร ผิวด้านนอกมีขนสั้นนุ่ม กลีบดอก เชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 แฉก รูปปากเปิดสีม่วงถึงม่วงเข้ม กลีบบนมี 2 กลีบ กลีบล่างมี 3 กลีบ ผิวด้านในมีวงสีเหลือง เกสรเพศผู้มีสองคู่ ยาวไม่เท่ากัน ติดกับหลอดกลีบดอก เกสรเพศเมียมีรังไข่เกลี้ยงอยู่เหนือวงกลีบ ผลเป็นฝักแบบแคปซูล รูปขอบขนานหรือรูปหอก กว้าง 0.3 เซนติเมตร ยาว 1 เซนติเมตร มีกลีบเลี้ยงติดทนหุ้มไว้ (ภาพที่ 29 ก)

การใช้ประโยชน์ : ใช้รากต้มน้ำดื่มรักษาความดัน รักษาตะอึก รักษาพิษต่างๆ เช่น รักษาพิษตานซาง

41. วงศ์ SIMAROUBACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Eurycoma longifolia* Jack

ชื่อพื้นเมือง : ปลาไหลเผือก

ชื่ออื่น : หยิกบ่อถ้อง หมุนขึ้น

ไม้พุ่ม เปลือกสีน้ำตาล กิ่งก้านสันเป็นกระดูก ออกที่ปลายยอดของลำต้น สูง 1-5 เมตร ใบ ประกอบแบบขนนก ใบย่อยเรียงแบบตรงข้าม รูปรียาว ใบรูปรีหรือรูปไข่ กว้าง 1-3 เซนติเมตร ยาว 5-10 เซนติเมตร โคนใบรูปกลม ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม โคนใบมน ผิวใบเรียบเป็นมัน เส้นใบมี 7-9 คู่ ก้านใบสั้นมาก ดอกช่อ เป็นกระจุกที่ปลายกิ่ง กลีบเลี้ยงมี 5 กลีบ สีม่วงปนแดง เกสรเพศผู้มี 5 อัน ผลรูปขอบขนาน ผลแก่สีแดง (ภาพที่ 29 ข และ ค)

การใช้ประโยชน์ : ใช้รากเป็นส่วนประกอบของยาบำรุงกำลัง นอกจากนี้รากยังมีสรรพคุณรักษาไข้ รักษาวัณโรค ถ่ายพิษต่างๆ รักษาอาการบวม ถ่ายพิษเสมหะ ถ่ายพิษโลหิต ส่วนเปลือกมีสรรพคุณรักษาไข้ ผลมีสรรพคุณรักษาบิด

42. วงศ์ SMILACACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Smilax siamensis* T.Koyama

ชื่อพื้นเมือง : เขืองแดง

ไม้เถาเลื้อย ลำต้นสีเขียวอ่อน ยาว 2-8 เมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ แผ่นใบรูปรีหรือรีแคบ กว้าง 3-12 เซนติเมตร ยาว 6-20 เซนติเมตร โคนใบมนป้าน ขอบใบเรียบหรือมีคลื่นเล็กน้อย ปลายใบเป็นติ่งแหลม หูใบรูปไข่กว้าง มือเกาะยาว 7-20 เซนติเมตร ผิวใบเกลี้ยง ไม่มีขน เส้นใบมีประมาณ 6-10 คู่ ก้านใบยาวประมาณ 0.8-1.5 เซนติเมตร ดอกช่อ เป็นช่อซี่ร่ม ออกระหว่างซอกใบหรือซอกกิ่ง ประกอบด้วยช่อดอกย่อย 7-25 ช่อ แต่ละช่อมีดอกย่อย 18-40 ดอก กลีบรวมสีเหลืองหรือเหลืองแกมเขียว ผลสดสีเขียว รูปร่างกลม (ภาพที่ 29 ง)

การใช้ประโยชน์ : ใช้เหง้าต้มน้ำดื่มบำรุงตับ

43. วงศ์ STERCULIACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Helicteres angustifolia* L.

ชื่อพื้นเมือง : ปอขี้ไก่

ชื่ออื่น : ขี้คูน ปอเต่าไห

ไม้พุ่ม สูงประมาณ 1.5 เมตร ลำต้น และกิ่งก้านมีขน ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ แผ่นใบรูปหอก กว้าง 1-4 เซนติเมตร ยาว 3-15 เซนติเมตร โคนใบสอบเรียว ขอบใบเป็นจักฟันเลื่อย ปลายใบสอบเข้าหากันแล้วยื่นยาวออกไปเล็กน้อย เนื้อใบเหนียวหนา ผิวใบด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขน เส้นใบมี 3 เส้น คล้ายฝ่ามือ ผิวทั้งสองด้านสีน้ำตาล มีขนรูปดาวหนาแน่น ก้านใบยาว 3-15 มิลลิเมตร ดอกช่อแบบช่อกระจุก ออกที่ซอกใบ ดอกสมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันปลายแยก มีขน กลีบดอกมี 5 กลีบ สีขาว แยกกัน เกสรเพศผู้มี 10 อัน ก้านชูเกสรเชื่อมติดกันโอบล้อมรังไข่ เกสรเพศเมียมีรังไข่เหนือวงกลีบ มี 5 ห้อง ผลแห้งแตก มีขน (ภาพที่ 30 ก และ ข)

การใช้ประโยชน์ : ใช้ต้นต้มน้ำดื่มรักษาอาการปวดท้องเกร็ง ส่วนรากใช้ร่วมกับสมุนไพรอื่นต้มน้ำดื่มรักษาอาการปวดเมื่อย แก่นและเปลือกรักษาไข้ รักษาไข้จับสั่น ผิวลำต้นชูดอกผสมกับเปลือกยางบงใช้ทำรูปหอม รากรักษาอาการปัสสาวะหยด และรักษาพิษงู

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Helicteres hirsuta* Lour.

ชื่อพื้นเมือง : ปอจีไก่

ชื่ออื่น : ปอคอน หูหมี จี้อัน ปอเต่าไห้ ปอจีคั่น ใบใหญ่

ไม้พุ่ม สูง 1-3 เมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบเวียน แผ่นใบรูปรีแกมรูปหอก กว้าง 1-2 เซนติเมตร ยาว 4-7 เซนติเมตร โคนใบมน ขอบใบเรียบ ปลายใบเรียวแหลม ผิวใบมีขนแข็งเล็กๆ เส้นใบมี 3-4 เส้น ก้านใบยาว 0.5-1 เซนติเมตร ดอกเดี่ยวหรือแบบช่อซี่ร่ม ยาว 1-3 เซนติเมตร ออกที่ซอกใบ กลีบเลี้ยงมี 5 กลีบ เชื่อมกันเป็นหลอด รูปถ้วย กลีบมีขนาดไม่เท่ากัน ผิวด้านนอกมีขนหนาแน่น ผิวด้านในเกลี้ยง กลีบดอกแยกกัน สีชมพู รูปช่อน เกสรเพศผู้มี 15 อัน ติดกับก้านชูเกสรเพศผู้และเกสรเพศเมีย เกสรเพศเมียมีรังไข่อยู่เหนือวงกลีบ ผลแบบแคปซูล มีขน (ภาพที่ 30 ก และ ง)

การนำไปใช้ประโยชน์ : ลำต้นมีเปลือกเป็นเส้นใยเหนียว ใช้ทำเชือก

44. วงศ์ TILIACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Colona auriculata* (Desv.) Craib

ชื่อพื้นเมือง : ปอพราน

ชื่ออื่น : จั้หมาแห้ง ปอจีคุ่น ปอที ปอปาน ปอพาน

ไม้พุ่ม หรือไม้ต้นขนาดเล็ก สูง 2-6 เมตร ผลัดใบ เรือนยอดเป็นพุ่มทึบ กิ่งก้านแผ่ออกเกือบตั้งฉากกับลำต้น ปลายใบหรือกิ่งห้อยลง เปลือกเรียบสีน้ำตาลปนเทา ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับระนาบเดียว แผ่นใบรูปขอบขนาน รูปใบหอกแกมรูปขอบขนาน หรือรูปไข่กลับแกมรูปขอบขนาน กว้าง 4.5-12 เซนติเมตร ยาว 6.5-19 เซนติเมตร โคนใบเบี้ยว ขอบใบจักซี่ฟันห่าง เส้นแขนงใบมี 5-6 คู่ มีหูใบรูปโล่ 2 ใบ ที่โคนใบ โคนใบเว้า ขอบใบเป็นจักแหลม ปลายใบแหลม ผิวใบด้านบนมีขนสีขาว ด้านล่างมีขนยาวสีน้ำตาลอ่อน แผ่นใบนุ่ม เส้นใบมี 4-7 คู่ ก้านใบยาว 0.5-1 เซนติเมตร ดอกช่อ เป็นช่อแยกแขนง ออกระหว่างซอกใบและปลายกิ่ง ช่อดอกยาว 3 -10 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงสีเขียวอ่อนมี 5 กลีบ ดอกบานเต็มที่กว้าง 1-2 เซนติเมตร กลีบดอกมี 5 กลีบ สีเหลืองมีจุดประสีส้มแกมน้ำเงินแกมน้ำตาล ผลแห้งไม่แตก รูปร่างกลมหรือรูปไข่ ผลสดสีเขียว ขนาด 2.5-3 เซนติเมตร ผลแก่สีดำ ก้านผลยาว 2-3 เซนติเมตร มีสัน 5 สัน มีขนสีน้ำตาล เมล็ดสีน้ำตาล ขนาดเล็ก (ภาพที่ 31 ก และ ข)

การใช้ประโยชน์ : เปลือกคั้นเป็นเส้นใยเหนียว ใช้ทำเชือก

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Microcos tomentosa* Sm.

ชื่อพื้นบ้าน : พลับพลา

ชื่ออื่น : คอม คอมส้ม พลองส้ม ก้อมส้ม

ไม้ต้น สูง 3-15 เมตร ลำต้นเปลาตรง แตกกิ่งต่ำ เปลือกเรียบ สีนํ้าตาลถึงสีนํ้าตาลดำ เปลือกในขาวอ่อนๆ เรือนยอดกลมและรูปขนาน ทั่วทั้งต้นมีขนนุ่มหนาแน่น ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ แผ่นใบรูปไข่กลับ กว้าง 4-8 เซนติเมตร ยาว 8-17 เซนติเมตร โคนกลมมน ขอบใบเป็นจักฟันเลื่อยห่าง ปลายใบแหลม เส้นใบมี 3 เส้น ออกจากโคนใบ ก้านใบยาว 0.5-1 เซนติเมตร ดอกช่อ ออกระหว่างซอกใบ หรือปลายกิ่ง ช่อดอกยาว 3-15 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงมี 5 กลีบ รูปช้อน ด้านนอกมีขน ด้านในเกลี้ยง กลีบดอกมี 5 กลีบ สีเหลือง หรือขาวแกมเหลืองออกรวมกันเป็น ทรงกลีบรูปสามเหลี่ยม กว้างประมาณ 0.5 มิลลิเมตร ยาวประมาณ 2 มิลลิเมตร ผิวเกลี้ยงทั้งสองด้าน เกสรผู้มีจำนวนมาก รังไข่รูปป้อม มีขนคลุมแน่น ภายในมี 2-4 ช่อง แต่ละช่องมีออวุล 2 อัน ผลรูปร่างกลม หรือรี กว้าง 0.5-1 เซนติเมตร ยาว 1-1.5 เซนติเมตร ผิวเรียบคล้ายหนัง มีขน ผลสุกสีเหลืองหรือส้ม แต่ละผลมี 1-4 เมล็ด (ภาพที่ 31 ค และ ง)

การใช้ประโยชน์ : ผลสุกรับประทานได้ ใช้แก่นเป็นส่วนผสมกับแก่นโมกหลวง กำแพงเจ็ดชั้น สบู่ขาว พลองเหมือด แก่นจำปา และลำต้นคํารอก ใช้ต้มนํ้าดื่ม รักษาอาการหืด เนื้อไม้สีขาวหรือสีนํ้าตาลอ่อนๆ มีความเหนียวและแข็งดีมาก ใช้ทำเสา เครื่องมือเครื่องใช้ หรือด้ามเครื่องมือทางการเกษตร

45. วงศ์ ZINGIBERACEAE

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Alpinia galanga* (L.) Willd.

ชื่อพื้นเมือง : ข่าป่า

ชื่ออื่น : -

ไม้ล้มลุก สูง 0.5-1.0 เมตร มีลำต้นใต้ดินเป็นเหง้า ส่วนที่อยู่เหนือดินเป็นกาบใบหุ้มเบียดกันแน่น ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับรอบลำต้นเหนือดิน กว้าง 5-7 เซนติเมตร ยาว 20-30 เซนติเมตร โคนใบเว้า ขอบใบเรียบเป็นคลื่น ปลายใบแหลม โคนใบสอบแหลม ดอกช่อ ออกที่ปลายยอด ดอกอ่อนมีสีเขียวปนเหลือง ดอกแก่สีขาวปนม่วงแดง ผลรูปกลม ผลแก่แห้งมีสีแดง (ภาพที่ 32 ก)

การใช้ประโยชน์ : ลำต้นใต้ดิน และดอกมีกลิ่นฉุนรสเผ็ดร้อน นำมาเข้าเครื่องยาปรุงอาหาร และรักษาโรคกลากเกลื้อน

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Curcuma sessilis* Gage

ชื่อพื้นเมือง : กระเจียว

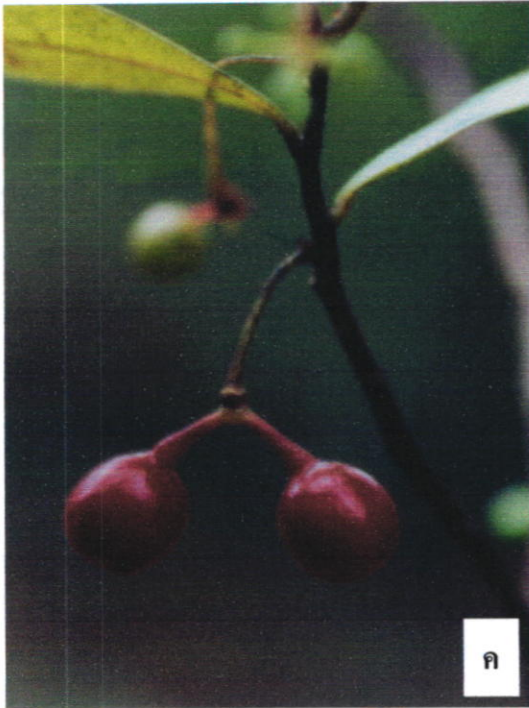
ชื่ออื่น : กาเดี้ยว จวด อาวแดง

ไม้ล้มลุก สูงประมาณ 60 เซนติเมตร มีเหง้าขนาดใหญ่ รูปรูปร่าง อยู่ในแนวตั้ง ผิวสีน้ำตาล ภายในสีขาว ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ แผ่นใบรูปใบหอกแคบ กว้าง 3-4 เซนติเมตร ยาว 17.5-20 เซนติเมตร โคนใบเว้า ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม แผ่นใบมีขนทั้ง 2 ด้าน ก้านใบรวมกาบใบยาว 15-17.5 เซนติเมตร โคนกาบใบสีม่วง ดอกช่อ แบบช่อเชิงลด รูปทรงกระบอก โผล่พ้นดินก่อนใบ ยาวประมาณ 12 เซนติเมตร ก้านช่อดอกสั้นมาก ใบประดับจำนวนมาก โคนใบประดับรวบติดกัน เป็นกรวย และติดกับแกนช่อดอก ใบประดับตอนล่างสีเขียว มีดอกอยู่ในซอกระหว่างใบประดับและ แกนดอก ใบประดับตอนบนสีม่วง ไม่มีดอก ดอกมีขนาดเล็ก กลีบเลี้ยงสั้น โคนติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็นซี่เล็กๆ กลีบดอกสีขาว รูปไข่ปลายแหลม ขนาดไม่เท่ากัน โคนติดกันเป็นหลอดยาว ประมาณ 2.5 เซนติเมตร ขอบกลีบม้วนไปจนถึงตอนปลาย กลีบปากสีเหลือง รูปรูปร่าง กว้างประมาณ 1.2 เซนติเมตร เกสรเพศผู้มี 1 อัน เกสรเพศเมียอยู่ระหว่างกลีบปากและกลีบ รังไข่อยู่ใต้วงกลีบ มี 3 ช่อง แต่ละช่องมีออวูลจำนวนมาก (ภาพที่ 32 ข)

การใช้ประโยชน์ : ใช้ช่อดอกอ่อนประกอบอาหาร

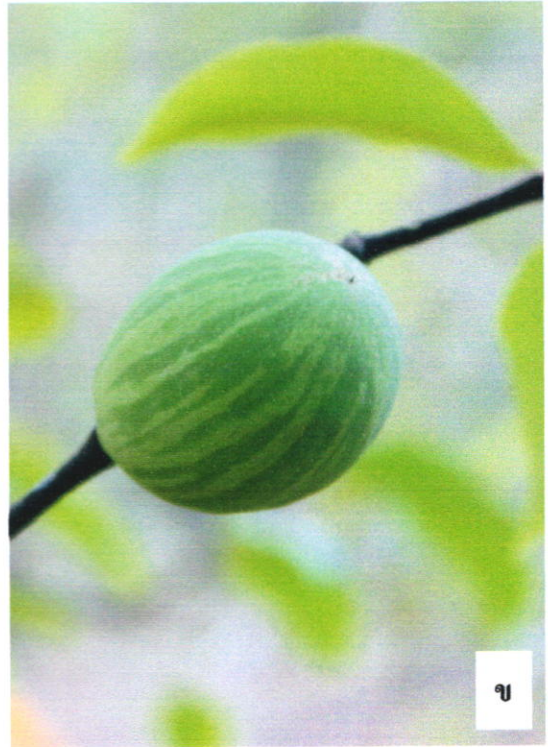
ภาพที่ 1 ลักษณะของ *Acanthus ebracteatus* (ก) *Andrographis paniculata* (ข และ ค) และ *Barleria lupulina* (ง)

ภาพที่ 2 ลักษณะของ *Melodorum fruticosum* (ก) *Polyalthia evecta* (ข และ ค) และ *Aganonerion polymorphum* (ง)

ภาพที่ 3 ลักษณะของ *Aganosma marginata* (ก) *Alstonia scholaris* (ข) *Holarrhena curtisii* (ค) และ *Ichnocarpus frutescens* (ง)

ภาพที่ 4 ลักษณะของ *Willughbeia edulis* (ก และ ข) *Fernandoa adenophylla* (ค) และ *Markhamia stipulate* (ง)

ก

ข

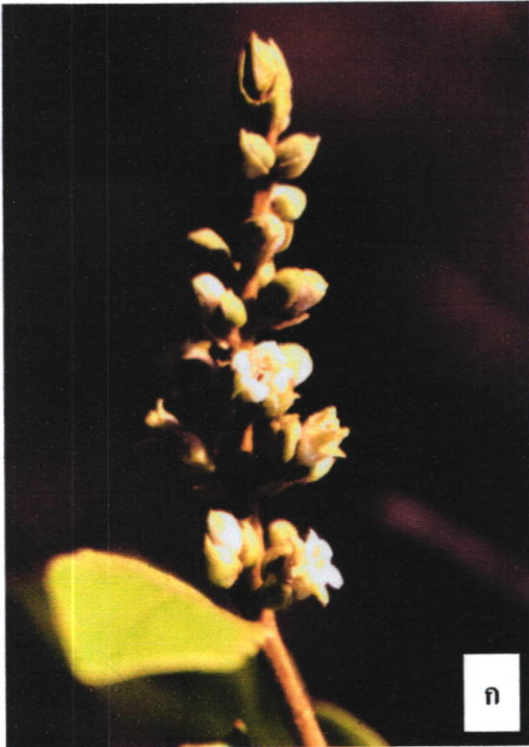

ค

ง

ภาพที่ 5 ลักษณะของ *Bombax anceps* Pierre var. *anceps* (ก) *Canarium subulatum* (ข) และ *Salacia chinensis* (ค และ ง)

ภาพที่ 6 ลักษณะของ *Parinari anamense* (ก และ ข) *Cuscuta chinensis* (ค) และ
Terminalia mucronata (ง)

ภาพที่ 7 ลักษณะของ *Costus speciosus* (ก) *Dillenia aurea* (ข) และ *Anisoptera costata* (ค และ ง)

ก

ข

ค

ง

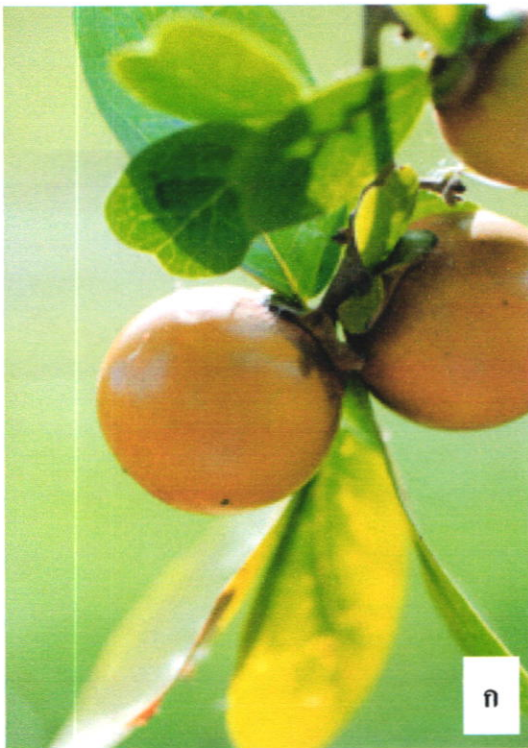
ภาพที่ 8 ลักษณะของ *Dipterocarpus alatus* (ก และ ข) และ *D. intricatus* (ค และ ง)

ภาพที่ 9 ลักษณะของ *Dipterocarpus obtusifolius* (ก และ ข) และ *Hopea odorata* (ค และ ง)

ภาพที่ 10 ลักษณะของ *Shorea roxburghii* (ก และ ข) และ *Shorea siamensis* (ค และ ง)

ภาพที่ 11 ลักษณะของ *Diospyros rhodocalyx* (ก) *Erythroxylum cuneatum* (ข และ ค) และ *Antidesma acidum* (ง)

ภาพที่ 12 ลักษณะของ *Aporosa villosa* (ก และ ข) *Bridelia retusa* (ค) และ *Phyllanthus amarus* (ง)

ภาพที่ 13 ลักษณะของ *Sauropus androgynus* (ก และ ข) และ *Trigonostemon reidioides* (ค และ ง)

ภาพที่ 14 ลักษณะของ *Homalium tomentosum* (ก) *Fagraea fragrans* (ข และ ค)
และ *Gnetum latifolium* (ง)

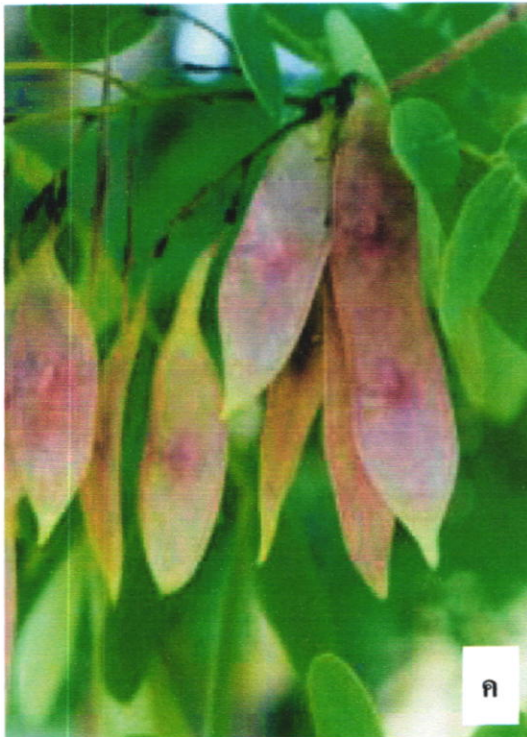
ภาพที่ 15 ลักษณะของ *Cratoxylum cochinense* (ก และ ข) และ *Cratoxylum formosum* (ค และ ง)

ภาพที่ 16 ลักษณะของ *Garcinia cowa* (ก และ ข) และ *Irvingia malayana* (ค และ ง)

ภาพที่ 17 ลักษณะของ *Tectona grandis* (ก) *Litsea glutinosa* (ข และ ค) และ *Bauhinia variegata* (ง)

ภาพที่ 18 ลักษณะของ *Crotalaria pallida* (ก และ ข) *Dalbergia nigrescens* (ค) และ *Droogmansia godefroyana* (ง)

ภาพที่ 19 ลักษณะของ *Mimosa pigra* (ก) *Mimosa pudica* (ข) และ *Peltophorum dasyrachis* (ค และ ง)

ภาพที่ 20 ลักษณะของ *Pterocarpus macrocarpus* (ก และ ข) และ *Sindara siamensis* (ค และ ง)

ภาพที่ 21 ลักษณะของ *Uraria crinata* (ก) *Xylia xylocarpa* (ข) *Strychnos nux-vomica* (ค) และ *Pavonia rigida* (ง)

ภาพที่ 22 ลักษณะของ *Melastoma saigonense* (ก) *Memecylon edule* (ข และ ค) และ *Artocarpus thailandicus* (ง)

ภาพที่ 23 ลักษณะของ *Ficus hispida* (ก) *Rhodamnia dumetorum* (ข) *Zizygium cumini* (ค) และ *Ochna integerrima* (ง)

ก

ข

ค

ง

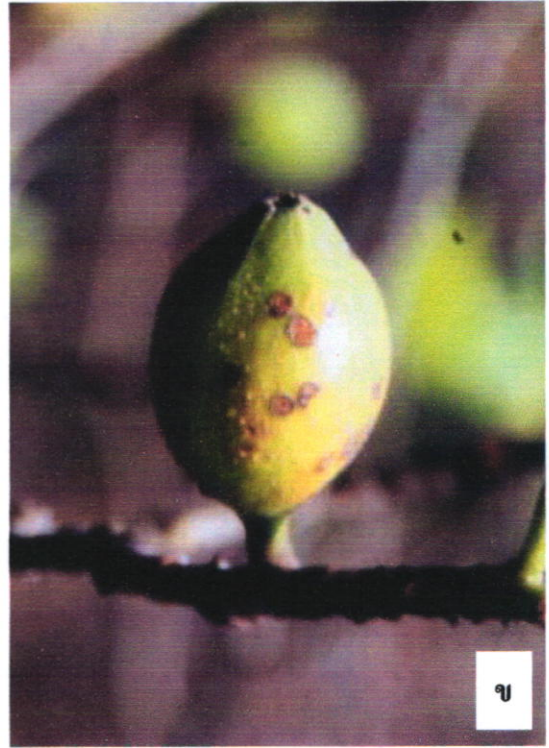
ภาพที่ 24 ลักษณะของ *Passiflora foetida* (ก) *Drynaria quercifolia* (ข) และ *Ziziphus oenoplia* (ค และ ง)

ภาพที่ 25 ลักษณะของ *Catunaregam tomentosa* (ก และ ข) และ *Gardenia saxatilis* (ค และ ง)

ก

ข

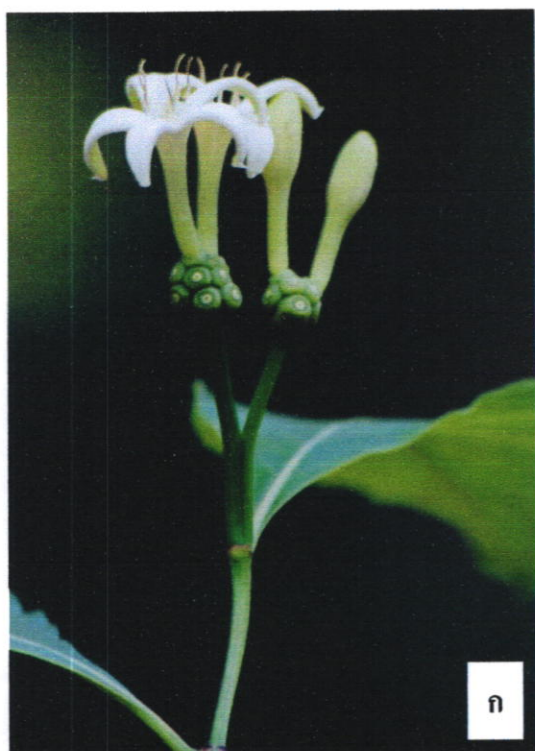

ค

ง

ภาพที่ 26 ลักษณะของ *Gardenia sootepensis* (ก และ ข) *Haldina cordifolia* (ค) และ *Mitragyna diversifolia* (ง)

ก

ข

ค

ง

ภาพที่ 27 ลักษณะของ *Morinda coreia* (ก) *M. tomentosa* (ข) และ *Rothmannia wittii* (ค และ ง)

ภาพที่ 28 ลักษณะของ *Lepisanthes rubiginosa* (ก และ ข) และ *Schleicheria oleosa* (ค และ ง)

ภาพที่ 29 ลักษณะของ *Torenia fournieri* (ก) *Eurycoma longifolia* (ข และ ค) และ *Smilax siamensis* (ง)

ภาพที่ 30 ลักษณะของ *Helicteres angustifolia* (ก และ ข) และ *Helicteres hirsute* (ค และ ง)

ภาพที่ 31 ลักษณะของ *Colona auriculata* (ก และ ข) และ *Microcos tomentosa* (ค และ ง)

ภาพที่ 32 ลักษณะของ *Alpinia galanga* (ก) และ *Curcuma sessilis* (ข)

สรุปและวิจารณ์ผลการศึกษา

จากผลการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วยในอำเภอจำปาสัก จังหวัดอุบลราชธานี สามารถสรุปชนิดของพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ และเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของประชาชนได้ดังตารางที่ 1 ซึ่งพบทั้งหมด 93 ชนิด 88 สกุล 45 วงศ์ พืชแต่ละชนิดอาจมีประโยชน์เฉพาะด้าน หรือหลายด้านในชนิดเดียวกัน ซึ่งสามารถจำแนกตามปัจจัยสำหรับการดำรงชีวิตได้ดังนี้

1. กลุ่มพืชที่ใช้เป็นอาหาร พืชเป็นแหล่งอาหารสำคัญของพืชและสัตว์ น้ำตาลหรือคาร์โบไฮเดรตที่สร้างขึ้นจากกระบวนการสังเคราะห์แสง จะถูกนำไปใช้เพื่อสร้างเซลล์และเนื้อเยื่อพืช หรือเป็นแหล่งพลังงานในกระบวนการเมแทบอลิซึม และการเจริญเติบโตของพืช บางส่วนจะเปลี่ยนไปเป็นสารอื่นๆ ซึ่งสะสมในเซลล์พืช ราก ลำต้น ใบ ดอก ผล และเมล็ด ในอดีตมนุษย์อาศัยอาหารจากพืช โดยมนุษย์จะเคลื่อนย้ายแหล่งที่อยู่ไปยังแหล่งที่มีพืชพรรณหรือแหล่งอาหาร ซึ่งสามารถนำมาบริโภคเป็นอาหารได้ แต่เมื่อมนุษย์เริ่มรู้จักการนำพืชมาปลูกเพื่อใช้เป็นอาหาร เช่น ข้าว และถั่วชนิดต่างๆ ทำให้มนุษย์ไม่ต้องย้ายแหล่งที่อยู่ พลังงานที่มนุษย์ได้รับส่วนใหญ่มาจากพืช โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ธัญพืช พืชน้ำมัน พืชโปรตีน และพืชหัว

สำหรับการใช้ประโยชน์จากพืชในด้านอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วย ในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ประชาชนมีการนำพืชป่ามาใช้ประโยชน์ด้านอาหารน้อยมาก ทั้งนี้เนื่องจากในปัจจุบันประชาชนชนสามารถเพาะปลูกอาหารหลักได้เอง พืชที่นำมาใช้จึงมักเป็นส่วนประกอบของอาหาร เช่น ผักต่างๆ หรือผลไม้ป่าบางชนิดเท่านั้นเท่านั้น

2. กลุ่มพืชที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัย พืชทุกชนิดที่เป็นต้น กอ เถา กิ่ง ก้าน เป็นแหล่งของไม้ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ ในการผลิตไม้หรือแปรรูปเพื่อการใช้สอยด้านต่างๆ หรือสร้างที่อยู่อาศัย ซึ่งจัดเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์

ในอดีต ประชาชนในกลุ่มชาติพันธุ์ส่วย ในจังหวัดอุบลราชธานี ได้ใช้ประโยชน์จากไม้สำหรับการก่อสร้างบ้านเรือน ที่อยู่อาศัย และเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ จนทำให้ปริมาณไม้ขนาดใหญ่ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว แต่ปัจจุบันการใช้ไม้เพื่อการก่อสร้างบ้านเรือนได้ลดลง ทั้งนี้เนื่องจากกฎหมายด้านป่าไม้มีความเข้มงวดมากยิ่งขึ้น

3. พืชที่ใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม เครื่องนุ่งห่มเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ แต่จากการศึกษาครั้งนี้ ไม่พบว่าประชาชนในกลุ่มชาติพันธุ์ส่วย ได้มีการใช้ประโยชน์จากพืชป่าเพื่อทำเครื่องนุ่งห่ม ทั้งนี้เนื่องจากในปัจจุบัน ได้มีได้มีการผลิตวัสดุสังเคราะห์ที่สามารถทดแทนพืชได้

4. พืชที่ใช้เป็นยารักษาโรค พืชเป็นแหล่งรักษาโรคที่สำคัญ พืชทุกชนิดมีฤทธิ์เป็นยา มนุษย์ได้มีการนำพืชสมุนไพรมาใช้ในการรักษาโรคผดผื่นของร่างกายมาตั้งแต่โบราณกาล เรียกพืชนั้นว่าพืชสมุนไพร (medicinal plants)

พืชส่วนใหญ่ที่ประชาชนในกลุ่มชาติพันธุ์ส่วยใช้ประโยชน์เป็นพืชสมุนไพร พืชบางชนิดสามารถนำมาใช้รักษาโรคได้ทันที แต่มีบางชนิดต้องใช้ร่วมกับพืชสมุนไพรอื่น อย่างไรก็ตามข้อมูลจากการศึกษาการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในครั้งนี้เป็นเพียงข้อมูลเบื้องต้นเท่านั้น ก่อนนำไปใช้ควรมีการปรึกษาแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญก่อนทุกครั้ง

นอกจากพืชจะให้ปัจจัยสำหรับการดำรงชีวิตของประชาชนในกลุ่มชาติพันธุ์ส่วยแล้ว ยังสามารถใช้พืชในกิจกรรมต่างๆ ได้อีก เช่น กลุ่มพืชที่ใช้สำหรับประกอบพิธีกรรมต่างๆ กลุ่มพืชที่ให้สี ย้อม กลุ่มพืชที่ให้น้ำมันและยาง เป็นต้น

การศึกษานี้เป็นเพียงการศึกษาเบื้องต้นของการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้ของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วยในเขตอำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษาที่ได้สามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการศึกษาด้านอื่นในสาขาที่เกี่ยวข้อง เช่น ด้านเกษตรศาสตร์ เกษตรศาสตร์ เคมี เป็นต้น นอกจากนี้ยังสามารถใช้เป็นฐานข้อมูลด้านความหลากหลายของพืชในจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อประโยชน์สำหรับการวางแผนในการอนุรักษ์หรือการใช้ประโยชน์

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

ระหว่างการดำเนินการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วยในอำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี ผู้ศึกษาพบปัญหา และอุปสรรคที่มีผลต่อการศึกษา ซึ่งสามารถสรุปและแนะแนวทางการแก้ไขสำหรับการศึกษาในครั้งต่อไป หรือเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการศึกษาที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ปัญหาการเก็บตัวอย่างพืช ตัวอย่างพืชถือเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการศึกษาความหลากหลาย เพราะสามารถใช้เพื่อการระบุชนิดของพืชทางด้านอนุกรมวิธาน ซึ่งส่วนสำคัญของพืชที่จะใช้ระบุชนิดได้ดีคือดอก แต่ช่วงเวลาการออกดอกของพืชแต่ละชนิดจะแตกต่างกัน และบางชนิดมีช่วงเวลาการออกดอกที่รวดเร็ว ประกอบกับช่วงเวลาการศึกษาเป็นปีที่มีอากาศร้อนและแห้งแล้งกว่าปกติ ทำให้มีผลต่อการออกดอกของพืชเป็นอย่างมาก ดังนั้นในการศึกษานี้จึงขาดตัวอย่างพืชที่สมบูรณ์ ในการศึกษาในครั้งต่อไป จึงควรมีการวางแผนการเก็บตัวอย่างให้มีจำนวนถี่มากยิ่งขึ้น อาจเป็นเดือนละ 2-3 ครั้ง เพื่อให้ตัวอย่างที่ครบและสมบูรณ์

2. ปัญหาการขาดปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ด้านการใช้ประโยชน์จากพืช เนื่องจากความรู้ด้านภูมิปัญญา และวัฒนธรรมการใช้ประโยชน์จากพืช ส่วนใหญ่เป็นการถ่ายทอดโดยการบอกเล่าจากบรรพบุรุษ หรืออาจถ่ายทอดทางประเพณีและวัฒนธรรม โดยไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้ความรู้เหล่านี้เริ่มสูญหายไป ทั้งนี้เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมและประเพณี ดังนั้น

ทำให้การศึกษาครั้งนี้ยังขาดปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ที่ดีที่สามารถให้ความรู้ได้อย่างครบถ้วน แนวทางแก้ไขสามารถทำได้โดยสนับสนุนให้ครูในระดับประถมและมัธยมได้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อช่วยในการถ่ายทอดองค์ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านสู่เยาวชนรุ่นหลัง และควรเร่งสนับสนุนการวิจัยด้านพฤกษศาสตร์พื้นบ้านให้มากยิ่งขึ้น

3. ปัญญาการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้เกินจำกัด พืชที่มีประโยชน์หลายชนิด ที่ได้รับการบอกเล่าถึงประโยชน์จากปราชญ์ชาวบ้าน โดยเฉพาะพืชสมุนไพร ไม่สามารถเก็บตัวอย่างมาศึกษาได้ ทั้งนี้เนื่องจากพืชเหล่านั้นถูกนำไปใช้ประโยชน์ หรือเก็บเพื่อจำหน่าย ทำให้ปริมาณของพืชลดลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งอาจทำให้สูญพันธุ์ในอนาคตได้ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรเร่งให้ความรู้ในการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม

สรุปค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน

งบประมาณที่ได้รับการจัดสรร 162,000 บาท (หนึ่งแสนหกหมื่นสองพันบาท)

1. หมวดค่าตอบแทน	52,000 บาท
2. หมวดค่าใช้สอย	35,000 บาท
3. หมวดค่าวัสดุและสารเคมี	13,000 บาท

รวมงบประมาณที่ใช้จริง 100,000 บาท (หนึ่งแสนบาทถ้วน)

ตารางที่ 1 สรุปรายชื่อและการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้ของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วย ในจังหวัดอุบลราชธานี

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	การใช้ประโยชน์
ACANTHACEAE	<i>Acanthus ebracteatus</i>	เหงือกปลาหมอดอกขาว	ใช้รากและต้นเป็นยาอายุวัฒนะ รักษาฝี รักษาโรคผิวหนัง เมล็ดมีสรรพคุณรักษาฝี ส่วนใบมีสรรพคุณรักษาอาการปวด รักษาไข้ รักษาแผล รักษาอาการคัน บำรุงประสาท ใช้รากขับเสมหะ รักษาโรคอัมพาต เป็นยาอายุวัฒนะ รักษาอาการหืด และอาการไอ
	<i>Andrographis paniculata</i>	ฟ้าทะลาย	ทั้งต้นมีสรรพคุณเป็นยารักษาไข้ รักษาอาการเจ็บคอ ช่วยเจริญอาหาร และรักษาท้องเสียจากแบคทีเรีย
	<i>Barleria lupulina</i>	เสลดพังพอน	ใช้รากรักษาพิษตะขาบ แมลงป่อง พิษงูกัด ใช้ต้นรักษาพิษงู ส่วนใบใช้รักษาพิษงู หรือพอกแผลเรื้อรัง (โรคงูสวัด) ถอนพิษแมลงกัดต่อย เช่น ตะขาบ แมงป่อง ต่อ แตน ผึ้ง รักษาโรคฝีต่างๆ
ANACARDIACEAE	<i>Gluta usitata</i>	รักใหญ่	ใช้ยางลงรักปิดทอง ส่วนใบและราก ใช้พอกแผล และรักษาโรคผิวหนัง
ANNONACEAE	<i>Melodorum fruticosum</i>	ถ้าฉวน	ใช้ดอกแห้งเป็นยาบำรุงกำลัง บำรุงหัวใจ บำรุงโลหิต หรือบรรเทาอาการไข้ และอาการวิงเวียน ผลรับประทานได้

ตารางที่ 1 สรุปรายชื่อและการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้ของกลุ่มชาตัพันธ์ช่วย ในจังหวัดอุบลราชธานี (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	การใช้ประโยชน์
APOCYNACEAE	<i>Polyalthia evecta</i>	นมน้อย	ใช้รากต้มน้ำดื่ม รักษาอาการกล้ามเนื้อท้องเกร็ง และบำรุง น้ำนม
	<i>Aganonerion polymorphum</i>	ส้มลม	ต้มส่วนของลำต้นดื่มเพื่อช่วยรักษาลมเวียน รากต้มน้ำดื่ม ช่วยรักษาอาการกล้ามเนื้อท้องเกร็ง ช่วยขับลม ใบดอกและผล มีรสเปรี้ยว ใช้รับประทานได้
	<i>Aganosma marginata</i>	โมกเครือ	ใช้ต้นปรุงเป็นยารักษาประดงและฝักภายใน ใบเข้ายารักษาฝี ใช้ รากต้มน้ำดื่มรักษาโรคทางเดินปัสสาวะ และเป็นยาระบาย
	<i>Alstonia scholaris</i>	พญาสัตบรรณ	ใช้เปลือกรักษาโรคบิด ขับพยาธิได้เดือน รักษาไข้หวัด หลอดลมอักเสบ หรือใช้เป็นยาสมานลำไส้ ใช้ใบพอกดับพิษ น้ำยางใช้รักษาแผลเน่าเปื่อยบำรุงกระเพาะและผสมน้ำมันรักษา อาการปวดหู
	<i>Holarrhena curtisii</i>	มูกน้อย	ปลูกเป็นไม้ประดับ หรือใช้รากต้มน้ำรักษาอาการบิด รักษา อาการท้องเสีย หรือผสมกับรากคิ้วจน ต้มน้ำดื่มรักษาอาการผิ ดำแดง
	<i>Ichnocarpus frutescens</i>	เครือปลาสดแดง	ใช้รากเครือปลาสดแดง รากมะเฟืองเปรี้ยว รากตะโก และ ดินก มาต้มน้ำดื่มรักษาอาการปวดเมื่อย
	<i>Willughbeia edulis</i>	คูด	ผลทานได้ มีรสเปรี้ยวหวาน

ตารางที่ 1 สรุปรายชื่อและการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้ของกลุ่มชาตัพันธ์ในจังหวัดอุบลราชธานี (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	การใช้ประโยชน์
ARACEAE	<i>Alocasia cucullata</i>	वानนกลุ่ม	ปลูกเป็นไม้ประดับ กันไฟไหม้ ทุกส่วนของต้นระยะคายเคืองต่อผิวหนัง
BIGNONIACEAE	<i>Fernandoa adenophylla</i> Steenis	แคหางค่าง	นำดอกและฝักอ่อนมาย่างไฟเพื่อลดความขมหรือนำมาต้มให้สุก รับประทานเป็นผักจิ้มร่วมกับน้ำพริกแดง หรือนำพริกปลาร้า ส่วนเปลือกต้น นำมาต้มน้ำดื่มรักษาท้องอืดเพื่อ เมล็ดรักษาโรคชัก บำรุงโลหิต ขับเสมหะ ใบตำพอกรักษาแผลส่วนราก ต้น เปลือกผล นำมาต้มน้ำอาบ บรรเทาอาการปวดตามร่างกาย ปวดเมื่อยปวดหลัง
BOMBACACEAE	<i>Markhamia stipulata</i>	แคหัวหมู	ใช้ดอกและยอดอ่อนมารับประทานได้
BURSERACEAE	<i>Bombax anceps</i>	จิวขาว	ใช้เปลือกต้นรักษาโรคบิด ส่วนดอกรักษาแผลน้ำร้อนลวก รักษาอาการปวด ผลให้เส้นใยทำหมอนและที่นอน
CELASTRACEAE	<i>Canarium subulatum</i>	มะกอกเกล็ดน	เนื้อไม้ใช้ทำกระดานและสิ่งปลูกสร้างภายในร่ม ทำรองเท้าไม้ ใช้เปลือกต้นรักษาโรคกลากเกลื้อนปิดแผลได้
CHRYSOBALANACEAE	<i>Salacia chinensis</i>	กำแพงเจ็ดชั้น	ใช้รากรักษาลมอัมพฤกษ์ รักษาโรคตา และบำรุงน้ำเหลือง ส่วนใบใช้ขับระดู และใช้ดอกรักษาบิดูเกล็ด
CHRYSOBALANACEAE	<i>Parinari anamense</i>	มะพอก	ใช้เปลือกต้มน้ำอุ่น ใช้น้ำร้อนประคบรักษาฟกช้ำ ใช้แก่นต้มน้ำอาบรักษาโรคประดง ผดผื่นคัน

ตารางที่ 1 สรุปรายชื่อและการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้ของกลุ่มชาติพันธุ์ช่วย ในจังหวัดอุบลราชธานี (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	การใช้ประโยชน์
CONVOLVULACEAE	<i>Cuscuta chinensis</i>	ฝอยทอง	ใช้เถาฝอยทองเป็นผักรับประทานสดๆ หรือทำเป็นผักลวก
COMBRETACEAE	<i>Terminalia mucronata</i>	มะเกลือเถิด	ใช้เนื้อไม้สำหรับก่อสร้างในร่มได้ ไม่และเปลือกให้นำมาเผา ใช้ปรุงเป็นยารักษาบิด มูกเลือด หรือลงแดงได้
COSTACEAE	<i>Costus speciosus</i>	เอื้องหมายนา	ใช้หน่ออ่อนเป็นอาหาร แต่ต้องนำมาต้มให้สุกเสียก่อน เพื่อขจัดกลิ่นให้หมดไป น้ำคั้นจากเหง้าเป็นยาระบาย หรือรับประทานกับใบพลูเพื่อรักษาไอ ส่วนใบใช้รักษาอาการไข้
DILLENNIACEAE	<i>Dillenia aurea</i>	มะसान	นำเนื้อไม้มาทำเป็นเครื่องเรือน เครื่องใช้ ส่วนผลใช้ประกอบอาหารได้
DIPTEROCARPACEAE	<i>Anisoptera costata</i>	กระบาก	เนื้อไม้ใช้ทำเสา พื้นฝา เครื่องมือเครื่องใช้ หรือใช้ทำแบบเทคอนกรีต ใช้ชันผสมน้ำมันทาไม้ ทำน้ำมันชักเงา หรือใช้ยาแนวเรือ
	<i>Dipterocarpus alatus</i>	ยางนา	น้ำมันจากต้น ใช้ทาเป็นไม้น้ำมันแวเรือ ทำเครื่องจักสาน ทำได้ทำน้ำมันใส่แผล รักษาโรคเรื้อน รักษาอาการหนองใน ส่วนผลใช้ทำสิ่งประดิษฐ์
	<i>Dipterocarpus intricatus</i>	สะแบง	น้ำมันจากต้น ใช้ทำน้ำมันใส่แผล เนื้อไม้ใช้ในการก่อสร้าง ทำเครื่องเรือน ยางชัน ใช้เป็นเชื้อจุดไฟ

ตารางที่ 1 สรุปรายชื่อและการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้ของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วย ในจังหวัดอุบลราชธานี (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	การใช้ประโยชน์
EBENACEAE	<i>Dipterocarpus obtusifolius</i>	เหียง	ใช้ใบต้มน้ำดื่มรักษาปวดฟัน ใช้ยางสมานแผลและขับเสมหะ ขับปัสสาวะ เนื้อไม้ใช้ทำสิ่งก่อสร้างในร่ม ใบเย็นดับร้อน ใช้หลังคาและฝาบ้าน น้ำมันใช้ทาแผลภายนอก ส่วนเปลือกต้นใช้ต้มน้ำดื่มรักษาท้องเสีย
	<i>Hopea odorata</i>	ตะเคียนทอง	ใช้เปลือกต้มน้ำดื่มป้องกันฟันผุหรือชะล้างบาดแผลเรื้อรัง รักษาอาการอักเสบ ห้ามเลือด ใช้ยางผสมน้ำมันทารักษาบาดแผล ชื่นผสมน้ำมันทาไม้ยาแนวเรือ ใช้เนื้อไม้ในการก่อสร้างบ้านเรือน
	<i>Shorea roxburghii</i>	พะยอม	ใช้ดอกรักษาอาการไข้ ส่วนเปลือกใส่เครื่องหมักดอง เพื่อกันบูด ฟอกหนังและกินแทนหมากเพื่อรักษาถ้าใส่อักเสบท้องร่วง ชื่นเป็นน้ำมันชักเงาและยาเรือ
	<i>Shorea siamensis</i>	รัง	ใช้ไม้ในการก่อสร้างบ้านเรือน เปลือกใช้เข้ารักษาอาการปวดเมื่อย ชื่นใช้ผสมน้ำมันทาไม้และเรือ
	<i>Diospyros rhodocalyx</i>	ตะโกนา	เนื้อไม้ใช้ทำเครื่องมือทางการเกษตร ผลอ่อนใช้ย้อมผ้า ผลแก่รับประทานได้ ใช้รากเป็นส่วนประกอบรักษาอาการเหน็บชา โรคทางเดินปัสสาวะ น้ำเหลืองเสีย รักษาปวดเมื่อย ช่วยในการเจริญอาหาร และรักษาร้อนใน

ตารางที่ 1 สรุปรายชื่อและการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้ของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วย ในจังหวัดอุบลราชธานี (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	การใช้ประโยชน์
ERYTHROXYLACEAE	<i>Erythroxylum cuneatum</i>	ไกรทอง	เนื้อไม้นิยมใช้ทำเสา ใช้ทำเครื่องมือทางการแพทย์ เปลือกใช้เป็น ส่วนผสมเครื่องยาบำรุงกำลังร่างกายและใช้เบื่อปลา
	<i>Antidesma acidum</i>	เม่าไข่ปลา	ใช้ใบและผลต้มน้ำอาบรักษาอาหารโลหิตจาง ชีด เลือดไหลเวียนไม่ดี ผลสุกทานได้รสชาติเปรี้ยว
EUPHORBIACEAE	<i>Bridelia retusa</i>	รังหนาม	นำต้มเปลือกเป็นยาฝาดสมาน เพื่อละลายนิ่วในกระเพาะปัสสาวะ ผลมีรสหวาน
	<i>Aporosa villosa</i>	เหมือดโศด	เปลือกต้นยางสีแดงใช้เป็นสีข้อม ปรุงเป็นยาขับลมในลำไส้และขับระดู
	<i>Cleidion javanicum</i>	ดีหมี่	ใช้ราก ก้านหรือใบต้มน้ำดื่มและอาบ รักษาอาการไข้มาเลเรีย รักษาไข้ เปลือกและต้น ใช้ต้มน้ำดื่มรักษาอาการปวดท้อง ใช้แก่นขับเหงื่อ รักษาไข้ปวดศีรษะ เมล็ดเป็นยาระบาย
	<i>Phyllanthus amarus</i>	ลูกใต้ใบ	ใช้รากรักษาอาการหวัด อาการท้องเสีย บวม ปัสสาวะขัด โรคนี้ และบำรุงกระเพาะ บำรุงธาตุ ส่วนต้นใช้รักษาปวดฝี ฟกบวม ใช้ใบรักษาอาการหวัด ดีชัน ตัวเหลือง ต้มน้ำรักษาปวดบวม พอกรักษาฝีตะมอยฝีในคอ และอาการไอในเด็ก

ตารางที่ 1 สรุปรายชื่อและการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ในจังหวัดอุบลราชธานี (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	การใช้ประโยชน์
	<i>Sauropus androgynus</i>	ผักหวานบ้าน	ใบและต้นมีสรรพคุณรักษาอาการตาอักเสบ รักษาแผลในจมูก ใช้รากถอนพิษไข้ รักษาโรคคางทูม ยอดอ่อนและใบอ่อนนำมาต้ม ลวกน้ำ หรือผัดน้ำมันให้สุก และรับประทานกับน้ำพริก หรือนำมาปรุงเป็นแกงได้
	<i>Trigonostemon reidioides</i>	โศดทะนง	รากทำให้เกิดอาการอาเจียนอย่างแรง ใช้ถอนพิษเบื่อเมา รักษาอาการหอบหืด ช่วยระบายท้อง ถอนพิษเสมหะ ฝนทาเป็นยาแก้ไอ รักษาพิษงู รักษาฝี ขี้ขี้สสาวะ รักษาไตพิการ ฟกช้ำ เคล็ดขัดยอก และรักษาวัณโรค
FLACOURTIACEAE	<i>Homalium tomentosum</i>	ขานาง	ใช้ไม้ทำเครื่องเรือน เสากระโคงเรือ กราด และคันเบ็ด ส่วนเปลือกใช้ทารักษาอาการคัน ลำต้นใช้ต้มน้ำดื่มเป็นยารักษาอัมพาต อัมพฤกษ์
GENTIANACEAE	<i>Fagraea fragrans</i>	กันเกรา	เป็นพรรณไม้มีกลิ่นฉุนหนึ่ง แก่นมีความแข็งคงทน ใช้ในการก่อสร้างบ้านเรือน ทำหีบजाไปใส่ศพ ใช้เข้ายาบำรุงธาตุ รักษาอาการไข้จับสั่น เปลือกบำรุงโลหิต ผิวหนังพุพอง ปวดแสบปวดร้อน เปลือกมีสรรพคุณบำรุงโลหิต รักษาผิวหนังพุพอง แก่นมีสรรพคุณขับลม รักษาไข้ รักษาอาการปวดตามข้อ บำรุงโลหิต รักษาปวดแสบปวดร้อน และเป็นยาอายุวัฒนะ

ตารางที่ 1 สรุปรายชื่อและการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้ของกลุ่มชาตัพันธ์ในจังหวัดอุบลราชธานี (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	การใช้ประโยชน์
GNETACEAE	<i>Gnetum latifolium</i>	เมื่อย	เปลือกต้นใช้ทำเชือก มีความเหนียวมา ลำต้นนำมาต้มน้ำดื่มช่วยในการอยู่ไฟ เมล็ดรับประทานได้ และใช้เป็นส่วนผสมเข้ายา
	<i>Cratogeomys cochinchinensis</i>	ตัวเกลี้ยง	ใช้เปลือกต้นทำสีย้อมผ้า ใบอ่อนและยอดอ่อนรสเปรี้ยว ค่อนข้างฝาด รับประทานเป็นผักได้ ผลทำไม้ประดับแห้ง
	<i>Cratogeomys formosum</i>	ตัวขาว	ใบและดอกอ่อนมีรสเปรี้ยว ใช้รับประทานเป็นผักสด หรือประกอบอาหารที่มีรสชาดเปรี้ยว เช่น อาหารประเภทยำต่างๆ หรือเป็นส่วนประกอบของต้มยำปลา ต้มยำไก่ ใช้เนื้อไม้ทำเป็นกระดานหรือทำเสาเข็ม หรือใช้ทำพื้นและถาดเพราะให้ความร้อนสูง ส่วนผลแห้งใช้เป็นเครื่องประดับได้
IRVINGIACEAE	<i>Garcinia cowa</i>	ชะมวง	ใช้แก่นฝนหรือแก่นำดื่ม รักษาอาการเหน็บชา เปลือกต้นสีเหลืองใช้ย้อมผ้า ใช้รากรักษาไข้ รักษาโรคในกระหายน้ำ ยาถอนพิษไข้ รักษาบิด และขับเสมหะเป็นพิษ ใช้ใบและผลช่วยระบายมีรสเปรี้ยวจัด รับประทานเป็นอาหาร
	<i>Irvingia malayana</i>	กะบก	เนื้อในเมล็ดกินได้ บำรุงไต ใจข้อ เส้นเอ็นและเยื่อพวยในท้อง นำมันที่ได้จากเนื้อในเมล็ด ใช้ทำอาหาร สบู่และเทียนไข

ตารางที่ 1 สรุปรายชื่อและการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้ของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วย ในจังหวัดอุบลราชธานี (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	การใช้ประโยชน์
LAMIACEAE	<i>Tectona grandis</i>	สัก	เนื้อไม้ใช้ทำเฟอร์นิเจอร์ และเครื่องมือเครื่องใช้ภายในบ้าน ด้านสมุนไพร ใช้เปลือกต้นรักษาโรคมะเร็ง ใช้เนื้อไม้รักษาอาการบวม ช่วยขับลม รักษาอาการไข้ ขับปัสสาวะ รักษาปัสสาวะพิการ บำรุงโลหิต รักษาแผลในกระดูกรักษาอาการอ่อนเพลีย โรคกลากเกลื้อน โรคผิวหนัง ขับพยาธิ บำรุงธาตุ ส่วนแก่นไม้บำรุงโลหิต บำรุงกระดูก รักษาอาการบวม รักษาไข้คุมธาตุ ขับปัสสาวะ ขับลม ใช้ใบรักษาอาการประจำเดือนไม่เป็นปกติ ขับลม รักษาพิษเสมหะ รักษาพิษโลหิต รักษาอาการเจ็บคอ ลดน้ำตาลในเลือด รักษาปัสสาวะพิการ ไตพิการ รักษาทางเดินปัสสาวะอักเสบ ขับปัสสาวะ ส่วนดอกขับปัสสาวะ และรักษาหมันคาวในลำคอ
LAURACEAE	<i>Litsea glutinosa</i>	หมีเหม็น	รากเป็นยาฟาดเสมานและยาบำรุงกำลัง เปลือกต้นเป็นยาแก้บิดท้องเสีย ผลดิบให้น้ำมันเป็นยาถูนวดแก้ปวด เมล็ดเป็นยาพอกฝี
LEGUMINOSAE	<i>Bauhinia saxocalyx</i>	เสี้ยวดอกขาว	เปลือกมีสารฟลาโวนใช้รักษาอาการไอ รักษาบิดและห้ามเลือด ใช้ซ่อมแซมเหวอนให้คงทน ใบและฝักอ่อนกินได้ ใช้เปลือกใบต้มน้ำอาบรักษาอาการผดผื่นคัน
	<i>Crotalaria pallida</i>	หิ่งเม่น	ใช้ทำปุ๋ยพืชสดได้ดี ส่วนรากใช้ต้มเป็นยารักษาโรคมะเร็ง

ตารางที่ 1 สรุปรายชื่อและการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้ของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วย ในจังหวัดอุบลราชธานี (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	การใช้ประโยชน์
	<i>Dalbergia nigrescens</i>	กระพี้	ใช้ต้นสำหรับเลี้ยงครั้ง ส่วนไม้ใช้ทำเอื่อกระดาด
	<i>Droogmansia godefreyana</i>	ตองหมอง	ใบอ่อนและยอดอ่อน มีรสฝาด ใช้รับประทานกับเมี่ยง ส่วนรากใช้เป็นส่วนของกระดูกของยารักษาถ่ายเป็นมูกเลือด
	<i>Mimosa</i>	ไมยราบต้น	ใบและลำต้นผสมกับรากสะเดาและไมยราบทั้งต้น ต้มดื่ม เพื่อช่วยในการขับปัสสาวะ
	<i>Mimosa pudica</i>	ไมยราบ	ใช้ทั้งต้น ช่วยในการขับปัสสาวะ รักษาอาการไตพิการ รักษาอาการปวด รักษาโรคบิด ช่วยในการขับปัสสาวะ อาจใช้ผสมกับรากสะเดาเคี้ยวและไมยราบเครื่องทั้งต้น ต้มน้ำดื่ม ช่วยในการขับปัสสาวะ
	<i>Peltophorum dasyrachis</i>	อะราง	ใช้เปลือกรักษาอาการท้องร่วง ช่วยขับลม ใช้ย้อมเห รับประทานช่วยขับเสมหะ เปลือกด้านในตำได้กับประรด รับประทาน อะรางเป็นไม้พุ่มนิยมปลูกพุ่มพุ่มที่ป่าเสื่อมโทรม เนื้อไม้เลื่อยผ่า ใสกบตดกแต่ง่าย ใช้ทำกระดาน เครื่องเรือนและเครื่องมือกลศกรรมาได้ดี เนื้อไม้ใช้ประโยชน์ทั่วไป
	<i>Pterocarpus macrocarpus</i>	ประดู่	เนื้อไม้ใช้ในการก่อสร้าง เครื่องกลึง เครื่องแกะสลัก เครื่องเรือน เปลือกให้น้ำฝาดใช้พอกหนัง เปลือกให้สีน้ำตาล แก่นให้สีแดงคล้ำใช้ย้อมผ้า ใช้ก่อสร้างบ้านเรือน ทำฝาบ้านพื้นบ้าน

ตารางที่ 1 สรุปรายชื่อและการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้ของกลุ่มชาติพันธุ์ช่วย ในจังหวัดอุบลราชธานี (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	การใช้ประโยชน์
			ใบพอกบาดแผล รักษาผดริกษาผื่นคัน เปลือกต้นรักษาท้องเสีย และให้น้ำฝาดสีน้ำตาล ใช้ย้อมผ้าปูมประดับลายสวยงาม และมีราคาแพง
	<i>Sindara siamensis</i>	แค้	ปุมเปลือกใช้รักษาโรคพยาธิ เปลือกต้นและรากใช้รักษาโรคผิวหนัง ทำให้ริดสีดวงแห้ง เมล็ดเผาไฟรับประทานได้ ใช้เนื้อไม้ก่อสร้าง หรือทำเครื่องมือเครื่องใช้
	<i>Uraria crinata</i>	ขี้หนอน	ปลูกเป็นไม้ประดับกลางแจ้งที่สวยงามแปลกตา ใช้รากฝนน้ำปูนใสทารักษาฝี ทั้งต้นผสมห้วยข้าวเย็น ต้มน้ำดื่ม รักษาอาการปวดเมื่อย ใบและช่อดอกนำไปใส่โหลปลาร้า ให้นอนแมลงวันเกาะขึ้นมาแล้วเคาะทิ้ง
	<i>Xylia xylocarpa</i> ver. <i>kerrii</i>	แดง	เนื้อไม้แข็ง หนัก มีความทนทานสูง เดือดตกแต่งได้ยาก เหมาะสำหรับการก่อสร้าง ที่มีความมั่นคงแข็งแรง ดอกนำมาต้มน้ำดื่มบรรเทาอาการไข้ เมล็ดกินได้
LOGANIACEAE	<i>Strychnos nux-vomica</i>	แสลงใจ	เนื้อไม้อ่อนใช้ทำเครื่องมือเครื่องใช้ เมล็ดมีพิษใช้ผสมอาหารเป็นยาเบื่อหนู
MALVACEAE	<i>Pavonia rigida</i>	ขี้เฒ่า	ใช้ลำต้นต้มน้ำดื่มสำหรับผู้หญิงอยู่ไฟ และช่วยบำรุงโลหิต
MELASTOMATACEAE	<i>Melastoma saigonense</i>	เอนอ้า	ใช้ผลรับประทานได้

ตารางที่ 1 สรุปรายชื่อและการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้ของกลุ่มชาติพันธุ์ช่วย ในจังหวัดอุบลราชธานี (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	การใช้ประโยชน์
MEMECYLACEAE	<i>Memecylon edule</i>	เหมือดแอ	ใช้เปลือกต้นและแก่นเผาไฟจะให้น้ำยาง ใช้บรรเทาอาการปวดฟัน ทำให้ฟันแข็งแรง ส่วนรากใช้ต้มน้ำดื่ม รักษาโรคกระเพาะอาหาร
MORACEAE	<i>Artocarpus thailandicus</i>	มะหาด	ใช้เนื้อไม้ในการก่อสร้าง
	<i>Ficus hispida</i>	มะเดื่อปล้อง	รากและเปลือกต้นรักษาพิษในกระดุกและเม็ฝี่
MYRTACEAE	<i>Rhodamnia dumetorum</i>	กันถั่ว	รากใช้เป็นส่วนผสมเข้ายารักษาอาการไข้ ปลูกเป็นไม้ประดับ ผลสุกรับประทานได้
	<i>Zizygium cumini</i>	หว่า	ใช้ผลรับประทานได้
	<i>Ochna integerrima</i>	ช้างน้าว	ใช้รากเป็นยาขับพยาธิ และยาพอกนำเหลือง ปลูกเป็นไม้ประดับ
OCHNACEAE	<i>Passiflora foetida</i>	กะทกรก	ผลอ่อนและผลสุกรับประทานได้ ใบแก้ไข้ปรุงเป็นยาขับปัสสาวะ ขับเสมหะรักษาอาการไอ และรักษาปวด
POLYPODIACEAE	<i>Drynaria quercifolia</i>	กระแตไต่ไม้	ปลูกเป็นไม้ประดับ หรือใช้ส่วนหัว 3-4 หัว ผสมกับลำต้นเอง เงิน 1 ต้น ต้มน้ำดื่ม ครั้งละ 1 ถ้วยชา วันละ 2-3 ครั้ง เพื่อบำรุงเลือด นอกจากนี้ยังใช้หัวเป็นยาสมาน คุณธาตุ ขับปัสสาวะ ขับพยาธิ รักษาอาการปัสสาวะพิการ ไตพิการ

ตารางที่ 1 สรุปรายชื่อและการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้ของกลุ่มชาตัพันธ์ในจังหวัดอุบลราชธานี (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	การใช้ประโยชน์
RHAMNACEAE	<i>Ziziphus oenoplia</i>	เล็บเหยี่ยว	ใช้รากและเปลือกต้นเป็นยาขับดูขาว ขับปัสสาวะ รักษา มดลูกพิการ รักษาไข้มาลาเรีย และรักษาอาการของโรคเบาหวาน
RUBIACEAE	<i>Catunaregam tomentosa</i>	มะเค็ด	ใช้ผลแก้คันน้ำเป็นยาสระผม ช่วยให้เกิดผมงอกได้ หรือใช้รักษาโรคเบาหวาน วัณโรค และมะเร็งในกระดุก
	<i>Gardenia collinsae</i>	พุด	นิยมใช้เนื้อไม้ทำเครื่องตกแต่งบ้าน ค้ำเครื่องมือทาง การเกษตร และให้สีเหลืองอ่อนสำหรับย้อมผ้า
	<i>Gardenia saxatilis</i>	ข่อยดาน	รากข่อยดานสามารถตรวจสอบหีตพิษ โดยต้มหรือคนรวมกับ เห็ด ถ้าหีตมีพิษจะปนอยู่ต้ม จะเปลี่ยนสีเปลือก ส่วนของลำ ต้นใช้แก้หืดตามแขนขา รักษาอาการปวดขา และอัมพาต
	<i>Gardenia sootepensis</i>	คำมอกหลวง	ใช้เมล็ดต้มน้ำเป็นยาฆ่าเหา ส่วนเนื้อไม้สามารถใช้เป็น เครื่องมือเครื่องใช้ได้
	<i>Haldina cordifolia</i>	ขี้วัว	ใช้รากเป็นยารักษาโรคผิวหนัง ยอดอ่อนรับประทานรักษา อาการปวดศีรษะ ใบสดคั้นใส่แผลฆ่าตัวหนอน เนื้อไม้อ่อน ใช้ทำเฟอร์นิเจอร์
	<i>Mitragyna diversifolia</i>	กระทุ่ม	ต้มเปลือกกินรักษาไข้ รักษาอาการปวดมดลูก รักษาโรคลำไส้ และอมกล้วกรักษาอาการอักเสบของเยื่อเมือกในปาก ผลใช้ เป็นยาฝาดสมานในโรคท้องร่วง

ตารางที่ 1 สรุปรายชื่อและการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้ของกลุ่มชาตัพันธ์ช่วย ในจังหวัดอุบลราชธานี (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	การใช้ประโยชน์
	<i>Morinda coreia</i>	ยอป่า	ใช้รักษาเบาหวาน ใบสดตำพอกศีรษะเป็นยาฆ่าเหา ผลอ่อนรับประทานเป็นยารักษาคลื่นเหียนอาเจียน ใช้ผลสุกงอมเป็นยาขับระดูสตรี และขับลมในลำไส้ ส่วนเปลือก ราก เนื้อไม้และใบให้สีแดง ใช้ย้อมผ้า เนื้อไม้สีเหลืองใช้ทำเครื่องใช้ในครัวเรือน
	<i>Morinda tomentosa</i>	ยอเถื่อน	ใช้เนื้อไม้ทำเครื่องแกะสลักหรือด้ามเครื่องมือ ผลอ่อนรับประทานเป็นยาคื่นเหียนอาเจียน ส่วนรากใช้เป็นสีย้อมผ้า
	<i>Rothmannia wittii</i>	บักม่อ	ใช้ผลสุกรับประทานได้ มีรสหวาน ใช้แก่นหรือรากต้มน้ำดื่มรักษาไข้ แก้บะปริงสีม่วงของดอกผสมกับสมุนไพรอื่น ต้มน้ำดื่มรักษาอาการโรค
	<i>Lepisanthes rubiginosa</i>	มะหวด	ใช้เนื้อไม้ทำเครื่องมือเครื่องใช้ ผลรับประทานได้
SAPINDACEAE	<i>Schleichera oleosa</i>	ตะคร้อ	ใช้ไม้ทำเสาเรือน ด้ามเครื่องมือ ส่วนเปลือกรักษาอาการท้องร่วง น้ำมันในเมล็ดรักษาผมร่วง ผลสุกมีรสเปรี้ยวอมหวานทานได้
	<i>Madhuca thorelii</i>	เคี่ยมไก่	ผลมีรสฝาดช่วยสมานบาดแผล
SCROPHULARIACEAE	<i>Lindera pirreanoides</i>	หญ้าควายกิน	ใช้เป็นอาหารสัตว์
	<i>Torenia fournieri</i>	แวมยูรา	ใช้รากต้มน้ำดื่มรักษาความดัน รักษาสะอึก รักษาพิษต่างๆ

ตารางที่ 1 สรุปรายชื่อและการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้ของกลุ่มชาตัพันธ์ในจังหวัดอุบลราชธานี (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	การใช้ประโยชน์
SIMAROUBACEAE	<i>Eurycoma longifolia</i>	ปลาไหลเผือก	ใช้รากเป็นส่วนประกอบของยาบำรุงกำลัง นอกจากนี้รากยังมีสรรพคุณรักษาไข้ รักษาวัณโรค ถ่ายพิษต่างๆ รักษาอาการบวมน้ำ ถ่ายพิษเสมหะ ถ่ายพิษโลหิต ส่วนเปลือกมีสรรพคุณรักษาไข้ ผลมีสรรพคุณรักษาบิด
SMILACACEAE	<i>Smilax siamensis</i>	เขื่องแดง	ใช้เหง้าต้มน้ำดื่มบำรุงตับ
STERCULIACEAE	<i>Helicteres angustifolia</i>	ปอซี่ไก่	ใช้ต้นต้มน้ำดื่มรักษาอาการปวดท้องเกร็ง ส่วนรากใช้ร่วมกับสมุนไพรอื่นต้มน้ำดื่มรักษาอาการปวดเมื่อย แก่นและเปลือก รักษาไข้ รักษาไข้จับสั่น ผิวลำต้นถูออกผสมกับเปลือกยางบง ใช้ทำรูปหอม รักษาอาการปัสสาวะหยุด และรักษาพิษงู
TILIACEAE	<i>Helicteres hirsute</i>	ปอซี่ไก่	ลำต้นมีเปลือกเป็นเส้นใยเหนียว ใช้ทำเชือก
	<i>Colona auriculata</i>	ปอพราน	เปลือกต้นเป็นเส้นใยเหนียว ใช้ทำเชือก
	<i>Microcos tomentosa</i>	พลับพลา	ผลสุกรับประทานได้ ใช้แก่นเป็นส่วนผสมกับแก่นโมกหลวง กำแพงเจ็ดชั้น สบู่ขาว พลองเหมือด แก่นจำปา และลำต้นตำรอก ใช้ต้มน้ำดื่ม รักษาอาการหืด เนื้อไม้สีขาวหรือสีน้ำตาลอ่อนๆ มีความเหนียวและแข็งดีมาก ใช้ทำเสา เครื่องมือเครื่องใช้ หรือด้ามเครื่องมือทางการเกษตร

ตารางที่ 1 สรุปรายชื่อและการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้ของกลุ่มชาตัมป็นธุ์ส่วย ในจังหวัดอุบลราชธานี (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	การใช้ประโยชน์
ZINGIBERACEAE	<i>Alpinia galanga</i>	ข่าป่า	ลำต้นใต้ดิน และดอกมีกลิ่นฉุนรสเผ็ดร้อน นำมาเข้าเครื่องยา ปรุงอาหาร และรักษาโรคกลากเกลื้อน
	<i>Curcuma sessilis</i>	กระเจียว	ใช้ช่อดอกอ่อนประกอบอาหาร

บรรณานุกรม

- ก่องกานดา ชยามฤต. 2549. **พรรณไม้ในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่**. บริษัท ประชาชน จำกัด, กรุงเทพฯ.
 แก้ว อุดมศิริชาคร และ ถาวร สุภาพรม. 2551. **พรรณไม้ ม.อุบล**. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี,
 อุบลราชธานี.
- คณะกรรมการประสานงานวิจัยและพัฒนาทรัพยากรป่าไม้และไม้โตเร็วเอกชนประสงค์. 2540. **ไม้
 เอกประสงค์กินได้**. เฟื่องฟ้า พรินต์ จำกัด, กรุงเทพฯ.
- นันทวัน บุญยะประภัศร และ อรณัฐ โชคชัยเจริญพร. 2539. **สมุนไพรไม้พื้นบ้าน เล่ม 4**. บริษัท
 ประชาชน จำกัด, กรุงเทพฯ.
- ประนอม จันทโรทัย. 2550. **พรรณไม้ภูพาน**. หจก. โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ขอนแก่น.
- ประนอม จันทโรทัย และนิวัฒน์ เสนาะเมือง. 2545. **พรรณไม้ใน มข**. เจริญการพิมพ์, กรุงเทพฯ.
- เพ็ญภา ททรัพย์เจริญ และ กัญจนา ศิวิเศษ. 2542. **สมุนไพรกับวัฒนธรรม ตอนที่ 3 พรรณไม้
 หอม**. องค์การส่งเสริมการค้าผ่านศึก, กรุงเทพฯ.
- เมธินี ตาพุมาศสวัสดิ์. 2549. **พรรณไม้หายทราย จังหวัดเพชรบุรี**. ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่ง
 ประเทศไทย, กรุงเทพฯ.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2546. **อนุกรมวิธานพืช ก**. หจก. อรุณการพิมพ์, กรุงเทพฯ.
- วีระชัย ณ นคร. 2540. **สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ เล่ม 4 ถ้วยไม้ไทย**. โอ เอส พริน
 ต์ติ้ง เฮ้าส์, กรุงเทพฯ.
- สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. 2542. **ผักพื้นบ้านภาคเหนือ**.
 องค์การส่งเสริมการค้าผ่านศึก, กรุงเทพฯ.
- สมจิตร พงศ์พจน์ และ สุภาพ ภูประเสริฐ. 2534. **พืชกินได้และพืชมีพิษในป่าเมืองไทย**. โอเอส พริน
 ต์ติ้ง เฮ้าส์, กรุงเทพฯ.
- สุรีย์ ภูมิภมร และอนันต์ คำคง. 2540. **ไม้เอกประสงค์กินได้**. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ,
 กรุงเทพฯ.
- สวนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. 2544. **ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย เต็ม
 สมิตินันท์ ฉบับปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544**. บริษัทประชาชน จำกัด, กรุงเทพฯ.
- เอี่ยมพร วิสมหมาย และปณิธาน แก้วดวงเทียน. 2547. **ไม้ป่ายืนต้นของไทย 1**. เอช เอ็น กรู๊ป
 จำกัด, กรุงเทพฯ.
- Puff, C., Chayamarit, K. and Chamchumroon, V. 2005. **Rubiaceae of Thailand: A Pictorial Guide
 to Indigenous and Cultivated Genera**. Prachachon, Bangkok.